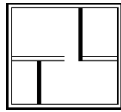

DE ERFENIS [9]

POE IN TRIPLO

GERARD LELIEFELD

© G.B.K.M. Leliefeld 2017-2019

Uitgeverij Tilia Levis

Postbus 19

5258 ZG Berlicum

(Omslag)ontwerp: Tilia Levis

Eerste druk: HollandRidderkerk

ISBN/EAN 9789071633287

www.uitgeverijtilialevis.nl

INHOUDSOPGAVE	Blz.
Scipio	5
William Parbody	53
John Carter	79
Verantwoording	103

SCIPIO

Men is een neger, of men is het niet. Onder een zwarte huid schuilen niet minder personen, even talrijk als verschillend van elkaar, dan onder welke andere kleur huid ook. Alleen al de complexiteit van dit gegeven stempelt een racist tot een mens met een ontstellend gebrek aan verbeeldingskracht, zij het dat zijn eigendunk buitensporig ontwikkeld is en getuigt van 'verbeelding' in de slechtste zin van dat woord. Ik ben een neger die geneigd is minder snel te veroordelen dan te oordelen, en dus ben ik vaak de dupe van mijn eigen inschikkelijkheid. Dat laatste past in de traditie waarin ik ben opgevoed en grootgebracht: het milieu van grootgrondbezitters, kooplui, bankiers en renteniers. Zij lieten mij in alle vriendelijkheid hun meerderheid voelen, maar behandelden mij meestal niet neerbuigend en glimlachten slechts, als ik dankzij de mij vergunde educatie toespelingen maakte op mijn Romeinse naamgenoot, Scipio Africanus Maior, of op de *Verklaring van de rechten van de mens*. Daarin staat dankzij de bij ons bejubelde marries de la Fayette, dat alle mensen *gelijk* zijn, wat in de *Onafhankelijkheidsverklaring* van Jefferson dubbelzinnig is geformuleerd: 'Alle mensen zijn *gelijk geschapen*.' Wat er nadien gebeurd is, kan volgens de laatste formulering (maar de eerste in tijd) slavernij en rassenscheiding vergoelijken, maar staat natuurlijk haaks op het recht van iedere Amerikaanse staatsburger om zijn geluk na te jagen. Dat vrijheid blijheid betekent, beseft iedere getuchtigde neger en toch knepen de stichters van onze staat liever een oogje toe dan openlijk toe te geven, dat negers en indianen gelijk of op zijn minst gelijkwaardig aan hen zijn. Zij wilden zich wel van Britse monarchen bevrijden, maar niet van hun eigen slaven!

Nu draai ik de zaken weer eens om, want in werkelijkheid hoort het perspectief van de vrijheid niet bij zuidelijke grootgrondbezitters te liggen, althans waar het de slavernij betreft, maar bij ons, die door hen als levende huiswaar worden gekocht en, als het hún uitsluitend uitkomt, doorverkocht. Ik heb het geluk gehad als vrij man in dienst van mijn voormalige meester te kunnen treden, John Allan, die mij altijd goed heeft behandeld. Toen mijn ouders hem wegens hun gevorderde leeftijd te duur werden, schonk hij hun de vrijheid en werd ik zijn jongste 'employé'. Zo deftig duidde hij mijn functie aan, uit weerzin tegen

het woord dat mijn status vóór die tijd aangaf. Hij kon het zich in tegenstelling tot zijn compagnon Charles Ellis, die grote tabaksplantages bezat, veroorloven negers op zijn kantoor te werk te stellen en nog voor hun diensten te betalen ook. Ellis liet daarentegen negers als slaven zwoegen op zijn plantages, waarvan de opbrengst door Allan moest worden verkocht. Beiden zijn inmiddels overleden, maar omdat mijn in meer dan één opzicht gemengde entourage voornamelijk door hen werd bepaald, voel ik mij verplicht hen te noemen. Ik heb aan zulke mannen mijn afkeer van plantages en grootgrondbezitters te danken, evenals mijn voorkeur voor natuurlijke landschappen en kooplui. Zo verdien ik mijn brood als tuinarchitect en opzichter van de stadsparken in Charlottesville, waarvan een gedeelte tussen Elliot Avenue en Ridgestreet zich als de rechterhelft van een zandloper laat voorstellen. Daar woon ik in een tuinhuis, door witte eiken omgeven, wat mij het recht op vrije toegang in Oak Wood geeft. Weinig negers mogen daar komen en hoewel ik persoonlijk nooit een rasgenoot uit openbare parken voor blanken verdreven heb, stoort mij het vertoon van superioriteit waarmee anderen hun exclusieve rechten plegen te genieten. Met 'anderen' bedoel ik 'withuiden', een woord dat gek genoeg in onze taal officieel niet bestaat in tegenstelling tot 'roodhuiden', dat uit hun mond negatief klinkt. De witte eiken in Oak Wood zijn wat ze zijn, evenals de bruine beuken die ik elders heb laten planten, want op mijn manier ben ik niet minder een planter dan mijn stadse opdrachtgevers. Zij kozen domicilie in Charlottesville, maar vertrekken nog elke zomer naar hun buitenhuizen in een wijde omtrek van de stad, waar zij zich op hun veranda's in slaap laten wiegen door de aroma's van sterk geurende bloemen, struiken en heesters die de alles doordringende tabakslucht en de enigszins naar kamille riekende katoenplanten moeten doen vergeten. Het uitzicht op hun brede oprijlanen moet verhullen wat zich op enige afstand van de achterkant van hun huizen niet weg laat denken: eindeloos lange rijen monocultures van tabaks- en katoenplanten, waarvan de laatste zuidelijker in de richting van Charleston steeds meer de overhand krijgen.

Wat ik op schrift stel en waarom ik dat doe, heeft alles met de hierboven beschreven monocultures te maken. Als tuin- en landschapsarchitect ben ik voor de grootst mogelijke verscheidenheid en dus een verklaard tegenstander van plantages. Het is mij dan ook (met een aan

mijn vak verwante term) een doorn in het oog, dat één cultuur zo dominant blijkt te zijn, dat er voor niets anders meer plaats is. In termen van 'onkruidverdelging', vaak niet eens figuurlijk bedoeld, plegen blanken met ons om te gaan. In mijn jonge jaren had ik de neiging daartegen in opstand te komen, maar dat heb ik al gauw afgeleerd. Het *is* mij dus niet afgeleerd, nee, ik *heb* het mijzelf afgeleerd, wars van alle ellende om mij heen. Ik heb mij als gevolg van zulke leerprocessen langzaam uit deze wereld teruggetrokken, dat wil zeggen ik versta de kunst uitsluitend oog te hebben voor wat mij lief is. Waar de politiek verstek heeft laten gaan, is de afstand tussen wat is en wat behoort te zijn zo onbehoorlijk groot geworden, dat ik mij in mijn eigen koninkrijk heb teruggetrokken. Zei Jezus niet: "Mijn koninkrijk is niet van deze wereld"? Hoewel ik geen vrome christen ben en het geenszins pas geeft mij met Hem te vergelijken, begrijp ik heel goed wat Hij daarmee bedoelde. Fysiek loop ik weliswaar als een oude, dikke neger op dit aardrijk rond, behoorlijk goed functionerend in een racistische samenleving, maar innerlijk maak ik daarvan niet langer deel uit. Althans ik heb al lang geleden geweigerd dat te doen en pluk daar nog steeds de vruchten van. Voor wie denkt, dat zulke vruchten naar monocultures in de vorm van boomgaarden verwijzen en dat ik inconsequent ben door iets in dank af te nemen wat ik in theorie zou moeten verwerpen, zeg ik: "Het zij zo." Mijn eigen welbevinden interesseert mij meer dan het kloppend maken van een theorie. Welnu, ik schrijf een deel van mijn levensgeschiedenis ter lering van anderen op, omdat mijn inschikkelijke houding mij heeft behoed voor veel ellende of, om het overeenkomstig mijn positieve instelling te formuleren, omdat zij mij geluk heeft gebracht.

Natuurlijk besef ik ook wel, dat al het aardse geluk eindig is, -wie zich niet met politiek inlaat, zal vroeg of laat merken, dat het omgekeerde helaas wél aan de orde is-, maar het onvermijdelijk bittere einde heeft dan tenminste een lange voorgeschiedenis van liefde, schoonheid en toewijding gekend. Daarvan wil ik getuigen voor wie ten einde raad is en meer dood dan levend de wereld om zich heen beziet. En ik ben de enige niet die dat doet, want de schrijver van *Eureka* en *Tales of Mystery and Imagination* heeft voor het schrijven van zijn boeken rijkelijk gebruik gemaakt van mijn inzicht en, zo durf ik te zeggen, van mijn verhalen. Sterker nog die heb ik hem vroeger zelf verteld, zonder te weten dat ik daarmee zoveel van mijzelf verraden (en het recept voor een

gelukkig leven uit handen geven) zou. Dat recept kon ik hem alleen dicteren, nadat ik door schade en schande wijzer was geworden dan ik meende te zijn, dat wil zeggen na een reeks van harde aanvaringen met de politiek. Wie de eerste klappen van het leven goed weet op te vangen, zeg maar de kunst van het incasseren beter verstaat dan zelf rake klappen uit te delen, vrijwaart zichzelf geenszins van nog meer tegenslagen in het leven, maar weet zijn lot met opgeheven hoofd te dragen en verlaat niet zonder trots het strijdtoneel, dat voor hem meer van een schouwtoneel dan van een arena weg had. Ik ben een gladiator, die zich ogenschijnlijk willoos laat afslachten en, weggehoond door het publiek, de keizer geeft wat hem toekomt. Zo passief als hij weerstand biedt aan de verlokkingen van een bloederig gevecht, zo actief kijkt hij om zich heen en geniet voor het laatst van het invallende zonlicht dat geheel volgens plan de keizerlijke loge niet zal bereiken, hem daarentegen bijna verblindt en zich over de kleurrijk uitgedoste toeschouwers links en rechts van hem verspreidt. Wat er ook flitst,-welk zwaard er ook tegen hem getrokken wordt-, hij staat daar onbevreesd voor het nieuwe leven dat hem wacht: zijn ziel heeft hij nagevoel in ongeschonden staat weten te behouden.

In de memoires van Richard Beckford las ik, hoe deze Brit als jongen diep onder de indruk was van een boek van kapitein Charles Johnson, dat, in 1724 verschenen, handelt over West-Indische zeerovers. Twee als mannen vermomde vrouwelijke piraten, Mary Read en Anne Bonney, wekten in het bijzonder zijn interesse. Vooral de laatste van beide met 'leeuwenmoed' vechtende vrouwen trok zijn aandacht: 'Tegen een achtergrond van verre schepen en een kust met palmen staat een jonge vrouw, gekleed in een broek, een korte jas en een hemd, dat de borsten vrij laat. Met de rechterhand vuurt ze een pistool af. Een enterbijn in de linker broekzak, een degen en twee pistolen in een leren riem voltooien haar uitrusting.' Beckford zag in haar een ballerina of een boven een speeldoos draaiende pop, 'maar dan met een horizon vol vijanden, die ze één voor één, al draaiend en schietend, onschadelijk maakt'. Haar levensgevaarlijke pirouettes verrukten hem, maar nog meer was hij gecharmeerd van de hand die op de nek van de kleine Richard Beckford had gerust, toen deze zelf een zeereis ondernam naar Engeland en zijn schip door piraten werd geplunderd. Die hand behoorde ogenschijnlijk aan een jonge man met blond haar toe: 'De gehele duur van de plundering bleef zijn hand op dezelfde plaats, alsof

ik de enige was op het schip die in bedwang moest worden gehouden, want de kapitein, de stuurman en de matrozen liepen vrij rond en hielden zelfs met het overladen, iets waarvan men hun later een verwijt heeft gemaakt.' De aanraking van die hand kalmeerde de kleine jongen, zodat hij tot een soort soezerigheid verviel en alles langs zich heen liet glijden. "Jij bent niet bang," hoorde hij de stem van Anne Bonney boven zijn hoofd weerklinken en ze had volkomen gelijk. "Nee hoor," zei de jongen, "laat hem daar maar liggen." Die soezerigheid van Richard Beckford heb ik mij in mijn latere leven eigen gemaakt. Wat er ook gebeuren zal, *mij* kan eigenlijk niets gebeuren. Huizenhoge golven, steevast 'baren' in Beckfords memoires genoemd, kunnen mijn schip bedreigen, waarvan de voor- en achterplecht beurtelings onder water lijken te verdwijnen ('weg te spoelen' in het jargon der piraten) om zich vervolgens moeizaam op te richten. Het schip zelf, in zwaar weer terechtgekomen, kan onverbeterlijk tolleren, dat wil zeggen zoals geen pirouettes draaiende pirate het de *Swallow* of de *Weymouth* zou na-doen, en ja, zijn bezaansmasten kunnen volgens een meer beruchte dan befaamde vergelijking 'als luciferhoutjes' afknappen, maar datzelfde schip zal, hoe gehavend ook, veilig en ongedeerd de haven bereiken. Vraag me niet waar ik die wijsheid vandaan haal, want ik zou het antwoord schuldig moeten blijven. Ik wéét kennelijk, welk lot mij te wachten staat en dat is alles.

Inschikkelijk of soezerig, zo men wil, negeer ik de negatieve invloeden op mijn leven, dat ik leid alsof het niet het mijne is. Nimmer mikkend op de roos, staar ik naar de schietschijf. Ik leid zo'n teruggetrokken leven, dat er bij nader inzien geen enkele metafoor op van toepassing is: een onaanraakbare kan in India tot de laagste kaste behoren, hier in Charlottesville ben ik er de hoogste verpersoonlijking van. Altijd staat er weer een andere 'ik' naast mij, steeds schuif ik weer een plaatsje op. In welke richting? Ik ben niet zo hovaardig, dat ik op die vraag zou antwoorden: "Naar de binnenkant." Hoewel mijn innerlijk mij vertrouwer is dan menig ander, -ik bedoel natuurlijk dan menig ander zijn innerlijk vertrouwd is-, antwoord ik liever naar waarheid: "Naar de buitenkant." Dus wandel ik bij voorkeur niet in mijn eigen stadsparken, verspreid liggend over de hele stad van Meadow Creek tot Starr Hill en van Northeast Park tot Rives Park met uitzicht op Carter's Mountain, maar op Carter's Mountain zelf en op de uitlopers van de Blue Ridge Mountains of in de Shenandoah Valley. Dichter bij huis, op weg naar

Monticello, geniet ik niet alleen van alles wat ik om mij heen zie, maar ook van alles wat ik verwacht daar aan te treffen: het buitenhuis van Jefferson, waarvan de hoekige en ronde vormen met het ontwerp van mijn stadstuinen kunnen concurreren. Of is het andersom? Tijdens mijn wandeltochten overgeleverd aan mijn eigen gedachten ben ik gelukkig, zelfs wanneer ik over het geluk nadenk. Mijn theorie daarover las ik onlangs in een onvolmaakte vorm terug, bijna letterlijk overeenkomend met wat ik vroeger aan 'masa' of 'young master' Ned Allan had verteld. In zijn jonge jaren was ik zeer vertrouwd met hem, maar hoe schokkend en grappig tegelijk die ontdekking ook voor mij was, toch bekwam mij een 'unheimisch' gevoel. Kennelijk moest ik nog meer afstand doen van mijn zogenaamd 'unieke' persoonlijkheid, alsof die niet voor herhaling vatbaar zou zijn. Geen mens is hetzelfde, al ondergaat hij hetzelfde lot van dood en geboorte en is hij gelijk aan een ander. Dat 'hetzelfde' nu juist niet hetzelfde is als 'gelijk' dunkt mij een langdurige overpeinzing tijdens mijn wandelingen waard, een paradoxale waarheid, die overeenkomst vertoont met de overtuiging van een vrome christen dat hij naar Gods beeld en gelijkenis geschapen is. Hoe lang doen hij en ik er niet over om ons nederig in ons lot te schikken en, na onze dood, kameleontisch op te gaan in onze nieuwe omgeving, onpersoonlijk en toch brandend van liefde, naar ik mij voorstel!

Op Carter's Mountain is mij tijdens een van mijn wandelingen de eer te beurt gevallen een pak rammel van dokter John Carter te krijgen. Een 'lesje in nederigheid' noemde hij dat. Hoewel ik het liefst in geen enkele betrekking tot hem was getreden, opende hij onze conversatie op luide toon: "Hé jij daar," sprak hij mij aan, "ik loop hier al uren op deze naar mij genoemde berg, maar kan de weg naar Charlottesville niet vinden." Ik knikte vriendelijk en nam zijn mededeling voor kennisgeving aan. "Ik vroeg je wat," zei hij nijdig, "en jij kijkt mij niet eens aan en loopt zomaar door zonder iets te zeggen? Wat vind je daar zelf van?"

"Ten eerste heeft u mij niets gevraagd," antwoordde ik, "ten tweede behandelt u mij honds of onbeleefd, doordat u mij iets toeblaft zonder de vereiste omgangsvormen in acht te nemen, en ten derde is de berg waarop u wandelt niet naar u vernoemd, maar naar de anonieme voerman van een driewielig karretje. U heeft ongetwijfeld de appelboomgaarden hier beneden opgemerkt, waarvan de oogst op zo'n karretje

naar de boerderijen pleegt te worden gebracht om er cider van te stoken of verrukkelijke donuts mee te bereiden voor het ontbijt."

"Jij welbespraakte aap," zei dokter Carter, terwijl hij mij met een rood hoofd woedend aankeek, "wie denk je wel, dat je bent?"

"Dat is tenminste een vraag, waarop ik u zou kunnen antwoorden, ware het niet dat men die meestal stelt bij wijze van een retorische zinswending om uitdrukking te geven aan een gekweld gemoed. Overweldigd door emoties en niet in staat tot het voeren van een zinnig gesprek onderbreekt men dan zijn eigen gedachtegang om zich te bedienen van een obligaata terzijde, als in een toneelstuk van Molière."

"Een toneelstuk?" brulde dokter Carter, "heb ik dat goed verstaan: een toneelstuk?"

"Of men vervolgt zijn gedachtegang door slechts in herhalingen te vallen. Dat kan natuurlijk ook," zei ik met gespeelde argeloosheid. "Een klucht zal je bedoelen. Zowaar ik dokter Carter ben, huisarts in Richmond met een heel wat bloeiender praktijk dan waarop de eigenaars van al die appelboomgaarden hier beneden zich in het voorjaar kunnen beroemen."

Hoewel ik op mijn hoede was, begreep ik niet, waarom hij met een neerwaartse blik om zich heen keek. Meewarig en schamper tegelijk merkte ik op: "Er schuilt iets aandoenlijks in de manier waarop u de omgeving verkennt," maar ik was nog niet uitgesproken, of hij kwam met een donker stuk, inderhaast opgeraapt, palmhout in zijn hand dreigend op mij af. De hardheid van dat hout kende ik maar al te goed van een der werven in Rives Park, waar afrasteringen van halfronde buxusstammen worden gemaakt om te verhinderen dat wandelaars van een al te steile helling in het water vallen of, tegen hun zin, in drasige grond hun weg moeten vervolgen. "Aandoenlijk?" hoorde ik hem brullen, "aandoenlijk? Ik zal jou eens leren, wat aandoenlijk is, 'bambin' van een kerel of liever 'bambocheur du grand ton'!" Kwam hij oorspronkelijk uit Louisiana en slingerde hij daarom Franse verwensingen naar mijn hoofd? Alsof hij te paard een lange lans langs zijn linker zij hanteerde en wij verwickeld waren in een ridderlijk gevecht, spietste hij er mij mee in mijn maag, waarna ik voorover klapte en met de grootst mogelijke moeite aan een regen van stokslagen wist te ontkomen. "Toon je ruggengraat, lafaard!" riep hij mij na, terwijl de echo van zijn stem nog lang in mij nadreunde. 'Ja,' dacht ik, 'dan kun je mij van achteren aanvallen, zoals je dat onverhoeds van voren gedaan hebt.

Het een getuigt van nog meer moed dan het ander. Maar ik laat mij voor zo'n project niet lenen.' Hij had mij tenminste niet voor nikker uitgescholden, en voor de rest? Onze wegen scheiden zich in de dichte bossen op Carter's Mountain, waar het voor eenzame wandelaars goed toeven is en de grote hoogtes garant staan voor weidse vergezichten. Ik vroeg mij niet eens meer af, of het deukje in dokter Carter's kin er door mij hoogst persoonlijk in geslagen was, of dat het er van nature altijd al in had gezeten.

De problematische verhouding tussen blank en zwart hield Ned Allan, de stiefzoon van mijn vroegere werkgever, die tegenwoordig boeken schrijft onder de naam Edgar Allan Poe, nauwelijks bezig. In een van zijn verhalen laat hij een neger, Jupiter geheten, zijn blanke heer en meester Legrand een pak slaag toedienen, alsof het de gewoonste zaak ter wereld is. Dat vond ik wel geestig, alsof daarmee de Carters dezer wereld recht werd gedaan, maar daartegenover staat, dat hij in het fantastische reisverhaal over Arthur Gordon Pym het getuigenis van een halfbloed indiaan niet geloofwaardig acht. Mij noemde hij altijd 'Schipper', waarin men een speelse verbastering van mijn eigenaam gelieve te zien. Ik vertelde hem de verhalen die hij later zou opschrijven, bij wijze van troost voor de hardhandige bejegening door zijn stiefvader, die hem om geringe vergrijpen met de zweep gaf, terwijl hij mij over het hoofd van de mishandelde jongen vermanend toesprak: "Kijk, Scipio (pats), zo krijgt een oneerlijke jongen (pats), wat hij verdient (pats)! Hij kan zwijgen (pats), of een grote mond geven (pats). Ja, hij kan een keel opzetten (pats), maar zijn verdiende loon zal hem niet ontgaan (pats)." John Allan was er een meester in zijn zweep te laten knallen tijdens een natuurlijke pauze in de zinnen die hij formuleerde, waarbij hij soms de vriendelijkheid bezat om mij de volgende tekst en uitleg te geven: "Kijk, Scipio..., waarom geef ik jou er niet van langs...? Dat zal ik nou eens haarfijn uitleggen, jongen... Een employé kost mij geld..., maar levert goed werk... Een stiefzoon daarentegen..., kost mij geld..., maar levert de ene rotstreek na de andere..." Doordat ik Ned ten voorbeeld werd gesteld, bekwam mij het gevoel iets extra's voor hem te moeten doen om de sfeer tussen hem en niet de minste dienstknecht van zijn stiefvader weer te laten opklaren. Dan liet ik ons in een open landauer rondrijden met een negerbediende op de bok, terwijl ik hem naar een blokhut even buiten Richmond meenam, gelegen naast een eeuwenoud kerkhof. "Zie je al die graven, Ned?"

"Ja, Schipper."

"Daar liggen tegenwoordig allemaal negers in, die er beroerder aan toe waren dan jij."

"Hebben we alle bestellingen van papa al bezorgd?"

"Ja, jongen, maak je daar nu maar geen zorgen over."

"Gaat het nu stukken beter met ze?"

"De dood is voor de meeste negerslaven een verlossing, jongen."

"Is het dan zo erg om in een blokhut te moeten wonen, dat je in een kist beter af bent?"

"Ja, maar ook als je in een huis woont, kan het leven miserabel zijn."

"Wat betekent 'miserabel', Schipper?"

Terwijl ik hem dat uitlegde, vertelde ik het verhaal over de ondergang van het huis Usher, dat hijzelf later in de *Gentleman's Magazine* te Philadelphia zou publiceren. Irving Washington bedolf hem daarvoor onder complimenten (en hij vervolgens zijn stadgenoten onder diezelfde complimenten, niet om hen een plezier te doen, maar om zijn eigen voortreffelijkheid des te scherper te doen uitkomen). Ook Joseph Snodgrass, de redacteur van het *American Museum* was er zeer over te spreken. Ik heb Ned daar in die tijd nog bezocht, net toen hij van Sixteenth Street naar een huis in de buurt van de Schuylkill River was verhuisd. In de rechte straten tussen die rivier en de Delaware ontwierp hij in gedachten grillige patronen, slecht bestand tegen rechtlijnigheid als hij was. Bij die gelegenheid nam hij mij mee naar de Wisahiccon, een lieflijk beekje dat zes mijl ten westen van Philadelphia in de Schuylkill uitmondt. "Ja," merkte hij toen op, "ogenschijnlijk houd ik ervan het graf in geprezen te worden, maar jij en ik weten wel beter. Heb je nog een nieuw verhaal voor mij?" Dat had ik, zelfs meer dan één, want als ik het mij goed herinner, heb ik geïnspireerd door het lieflijke beekje en ter herinnering aan onze wandelingen buiten Richmond, hem iets over het landgoed Arnheim en Landors huis verteld. De meester luisterde naar het zoveelste verhaal van een leerling, zoals hij dat vroeger in die laatste hoedanigheid naar mij had gedaan. Ik matig mij geen enkele rol aan en heb dus niet de pretentie of ambitie om mij als geestelijk leidsman van wie dan ook op te werpen, maar tegelijkertijd is het wel zo, dat mijn doen (waaronder óók het gebruik valt dat ik van onze moedertaal maak) en laten niet zonder gevolgen is gebleven. Ik was hoe dan ook, niettegenstaande de lange reeks steeds van geesteshouding wisselende en onder mijn huid levende personen,

vertrouwer met Ned dan met de hele Edgar Allan Poe. Hij zei iets over een dier, dat hij ook over een neger gezegd zou kunnen hebben, in het bijzonder over mij, wat aan zijn woorden een dubieus accent verleende: "Er schuilt veel onzelfzuchtigs en opofferends in de liefde van een dier, wat rechtstreeks tot het hart spreekt van hen die veelvuldig in de gelegenheid zijn om zich een oordeel te vormen over de armzalige vriendschap en de twijfelachtige trouw, waartoe de mens slechts in staat is." Wat is het woord van een mens waard, zo vroeg ik mij af, indien hij tot een twijfelachtige soort behoort die zich lovend over een andere soort uitlaat? Enig wantrouwen is, dunkt mij, in zo'n geval wel op zijn plaats. Zo bezie ik Edgar Allan Poe met gemengde gevoelens, want zijn complimenten zijn niet helemaal welgemeend en voor zover hij het doet voorkomen, alsof dat wel zo is, schuilt er dezelfde neerbuigende verwondering in die ik al vroeg in racistische uitspraken heb leren herkennen.

Met Ned Allan had ik een andere verhouding, vrijmoedig en zonder bijgedachten als ik met hem omging. Zijn gevoeligheid maakte van mij bij voorbaat een empathisch slachtoffer dat zich weerloos aan hem uitleverde, maar met de instelling van een reddende engel. Zweepslagen schenen hem minder te deren dan de kwetsende opmerkingen van zijn stiefvader, wat mij op mijn hoede had moeten doen zijn voor zijn angstvisioenen en afkeer van macabere taferelen, waartoe hij zich óók aangetrokken voelde. Op zijn voorstel waren wij naar de blokhut met het ernaast gelegen kerkhof gereden, en om zijn fascinatie voor de 'danse macabre' van het leven te doorgronden en er nog beter de reikwijdte van te begrijpen vertelde ik bij die gelegenheid het verhaal over de ondergang van het huis Usher. Dat had ik misschien niet moeten doen, al te vrijmoedig als ik mij bezondigde aan beschouwingen over de rode dood,-een nauwelijks als zodanig te verdragen eufemisme voor tuberculose-, graftombes en verstikkingen, waaraan ik mij zeer verlustigde om hem zijn eigen miserie te doen vergeten. Terwijl hij aan zijn gestorven moeder dacht, die aan zo'n ziekte overleden was, weidde ik al over 'catalepsie' uit, een verschijnsel waarbij schijndood optreedt. De bovenlip van een door schijndood getroffen, zoals Madeline Usher, zo legde ik Ned uit, krulde langzaam op, als door vuur verteerd, en ontblootte haar tot dusver onzichtbare tanden. Haar onderkaak klapte naar beneden, waardoor een zwarte, opgezwollen tong in de mondholte zichtbaar werd die zich niet minder roerde dan haar

opgekrulde bovenlip. Er klonk een geluid dat in niets aan een menselijke stem herinnerde, even schor als gebroken en hol, en dat alleen daarom al niet te beschrijven viel, omdat het nooit eerder te horen was geweest. Zo had ik het getypeerd, maar Poe beschreef het geluid, alsof het een vorm van synesthesie betrof, dat wil zeggen 'zoals gelatineuze of kleverige substanties het tastgevoel aandoen'. Dat is fraaier uitgedrukt dan ik het ooit zou kunnen, zoals hij in zijn versie van het verhaal tal van onvermoede verbanden legde tussen enerzijds Lady Madeline, incest en Lord Byron en anderzijds de maagdelijke staat van zijn vrouw Virginia en de gelijknamige staat waarin wij allen geboren en getogen zijn. Ik sloot mijn versie van het verhaal mompelend af: "Er zat bloed op haar witte gewaden, Ned, en overal op haar uitgemergelde lichaam waren de sporen van een bittere worsteling te zien. Een ogenblik bleef ze bevend en heen en weer wiegend op de drempel staan, ongeveer op de plek waar nu dat lijkenhuisje staat, maar daarna viel ze met een zachte plof bovenop haar broer. En toen gebeurde het onvermijdelijke, Ned, want in één van haar laatste stuiptrekkingen sleepte ze hem mee de afgrond in, waar hij dood neerviel, een slachtoffer van de verschrikkingen die hij had zien aankomen."

In zijn versie van het verhaal benadrukte Poe, dat er zigzaglijnen verschenen in de gevel van Ushers huis, dat eigenlijk een spookkasteel was. Rechthoekigheid was nu eenmaal zijn fort niet, zoals ik al eerder heb verteld. Dwars door de zich verbredende scheuren in de voorgevel scheen een volle maan die bloedrood onderging, waarna het hele huis Usher in de recht ervoor gelegen vijver wegzonk, inclusief zijn eigenaardige bewoners, als ik het tenminste goed begrepen heb. Het verhaal bevat een motto van Pierre-Jean de Béranger, waarin kritiek op mij doorklinkt:

Mijn hart is als een opgehangen luit.

De minste aanraking geeft een zacht geluid.

Ik had mij moeten realiseren, dat ik met mijn versie van het verhaal het jongenshart van Ned Allan raakte, waardoor hij ontvankelijk werd voor de sfeer van 'gothic novels'. Fantasie en irrationaliteit waren voor zijn gevoel niet langer te scheiden van gezond verstand: daarvan scheen Ned Allan zich bewust geworden, toen hij zich inlevend in mijn

versie van het verhaal als het ware samen met mij uit het huis wegluchtte, een machtige schaduw achter zich vermoedend, en plotseling de zigzaglijnen van de voorgevel op de kortste weg naar de vijver geprojecteerd zag. Hij geloofde zijn eigen ogen niet, toen hij angstig omkeek en zag wat er gebeurde: hij rende in het donker over lichtgevende scherven om zijn leven te redden. In werkelijkheid reden wij in de landauer op huis aan, ons eigen huis wel te verstaan, toen Ned zich plotseling omdraaide en schreeuwde: "Lady Madeline zal achter ons aankomen en mij mee naar beneden sleuren!" Dat lot hoefde ik kennelijk niet te ondergaan, maar was alleen h m beschoren. In volle vaart verlieten wij de onheilsplek, die ons beiden verschillende waarheden had geopenbaard: mijn belangstelling voor fantastische vertellingen werd minder door morbide en macabere details gevoed dan door psychologische verwickelingen, terwijl zich in de geest van Ned precies het omgekeerde proces afspeelde. Zijn hang naar dood en verderf nam hem meer in beslag dan hem lief was, of beter gezegd nam wat hem lief was in beslag, waardoor hij nooit in een gewone betrekking tot zijn natuurlijke omgeving kon staan.

Of die omgeving nu mensen als de Ushers, dieren als een zwarte kraai of raaf, planten als de nachtschade of de sterk op gevlekte scheerling lijkende dolle kervel betrof, of dingen als een van zijn vader cadeau gekregen inktkoker met zandstrooier of buste van Pallas Athena, steeds ontwaarde hij een mene tekel dat hem aan een dodelijk gevaar herinnerde. Ik voelde dat intuïtief aan en probeerde hem beter in zijn vel te laten zitten, hoewel die uitdrukking alleen al voor hem voldoende geweest zou zijn om een cataleptische beschouwing te wijden aan de daaronder liggende beenderen. Ter compensatie van alles wat Ned op geestelijk gebied te verstouwen had, nam ik hem mee op mijn wandelingen buiten Richmond. Ik had schik in de jongen, die zich ontvankelijk voor allerlei indrukken toonde en zijn enthousiasme daarover ongeremd met mij deelde.

Toen hij in 1820 terugkeerde, na een reis en langdurig verblijf in Engeland, vertelde hij mij honderduit over zijn belevenissen op de kostschool van de dames Dubourg, -in zijn oog waardeloze wezens die hem hadden onderwezen in zoiets onnozels als Mavors spelling en Fresnoy's geografie, hoog opgevend over het zedelijk peil van hun salonmeubelen en meer gebiologeerd door fatsoen dan door hun eigen sekse-, en over de gevaren op zee die hij pas durfde te trotseren, nadat

zijn stiefvader hem had bezworen nergens bang voor te zijn. Ik leerde hem zich niet langer in de rol van slaafje van zijn moeder te schikken, trok met hem één van de acht heuvels rondom het in een kom gelegen Richmond in, vanwaar wij genoten van het uitzicht op de James River, in gedachten hink-stap-sprongen makend over de eilandjes en rotsblokken die de loop van deze rivier allesbehalve schenen te vertragen. Wij zagen de hellingen vol met perzikkbomen staan, snoven de heerlijke geur van mahoniastruiken in het voorjaar op, waarvan de gele bloemen fel met de roze, maar reukloze bloemen van de magnolia's concurreerden, zagen voor- en achtertuinten vol met lindebomen, rozenstruiken en maagdenpalmen staan, waaromheen de woekerende kamperfoelie kleurrijke linten wond. We zagen koeien grazen op de Capitol Square, alsof de ganzen op het Capitool in Rome hun functie van waakhond niet beter hadden vervuld en de door hen verdedigde ruimte niet een indrukwekkender allure had.

Een grote neerslachtigheid maakte zich daarentegen van ons meester, als wij negerhutten in de nabijheid bezochten en 'op onze beurt' (zeg ik met de wijsheid van achteraf) stille getuigen van de lethargie ter plaatse waren. Sherry en muntcocktails moesten het leven daar voor de meeste mensen dragelijk maken. In stilte gaven zij zich aan hun mijmeringen over, staarden ons met holle ogen zonder een woord te zeggen aan of lagen laveloos langs de weg. Sporadische uitbarstingen van geweld rechtvaardigden het optreden van overheidsfunctionarissen, -opzichters en leden van ongeregelde ordediensten-, die zich aan buitensporig geweld schuldig maakten. Het oude liedje, zou men kunnen denken, ware het niet dat ook zij hun werk in alle stilte deden. Pas wanneer rookpluimen de plek verrieden waar eens negerhutten hadden gestaan, hoorde men het gejammer van de zwaarst getroffenen, als in een litanie, afgewisseld met de kreten van bijval en medeleven van omstanders. Hun gezamenlijke aanklacht werd tot in het centrum van de stad gehoord, maar overstemd door boze hoornisten en tubaspelers die plotseling besloten in de open lucht te repeteren voor Independence Day of Thanksgiving. Ik sprak daarover met Ned, maar hij keurde de handel van Ellis & Allan in slaven, hooi en varkens (zoals hij mij in deze authentieke volgorde meedeelde) geenszins af. Had ikzelf niet bewezen, dat het met de handel en wandel van neger-slaven niet slecht hoefde af te lopen? Om hem daarvoor te straffen liet ik hem, samen met zijn vriendje Ebenezer Burling, vijf mijl tegen de

stroom van de James River in zwemmen, dat wil zeggen het hele eind van de werf van Ludlam tot Warwick. Hij was toen elf jaar oud, als ik het mij goed herinner, en zat op de Engelse en Latijnse school, waar hij les kreeg van de vurige Ierse patriot en latinist Joseph H. Clarke. Die riep mij eens bij zich om mij rekenschap te vragen over mijn pedagogische opvattingen ten aanzien van lichamelijke oefening: vergde ik niet te veel van elfjarigen? Putte ik hun weerstandsvermogen niet uit? Moest hij de vader van Ned Allan en Ebenezer Burling niet over mijn buitenschoolse activiteiten informeren?

"Ik ken de bijzondere plaats die u onder uws gelijken inneemt," zei hij lichtelijk misprijzend tegen mij. "Bij Jupiter of Sint-Patrick," haastte ik mij hem toe te voegen, "van welke twee uitnemende lieden de laatste met zijn machtige tors de Shannon doorkliefde, de langste rivier van Ierland, alsof die van de werf van Ludlam naar Warwick stroomt... Wat stelt de kippendrift van een elfjarige voor vergeleken bij de heilige ijver van een slaaf,-ik herhaal een slaaf-, die blijkens zijn brief aan de soldaten van Coroticus op zestienjarige leeftijd Ierland voor het eerst betrad?"

"Niets."

"Maak er dan verder ook geen punt van en gun vooral Ned Allan zijn atletisch pretje, zodat hij zijn vrienden versted zal doen staan."

"Uw pedagogische opvattingen komen mij nochtans ongerijmd voor."

"Mijn theorieën daarover gaan uw bevattingsvermogen misschien te boven, maar zijn niet minder ongerijmd dan een onlangs door u in de klas van Ned en Ebenezer geciteerd vers van Vergilius: 'Audaces fortuna iuvat.' Het geluk is dus niet met de dommen, integendeel, het is alleen met alle dappere jongens in Ierland en Richmond."

"Ik begrijp wat u bedoelt," zei Joseph H. Clarke, "en twijfel nauwelijks aan uw goede bedoelingen, al gedraagt u zich als een te snel op zijn teentjes getrapte betweter. Het is mij volkomen duidelijk, dat het geluk in elk geval niet voor u is weggelegd. Daar bent u eenvoudigweg niet dom genoeg voor... U geeft er blijk van uw Vergilius te kennen, meneer, maar u vergeet, wat Erasmus met zijn lof der zothed allemaal beoogde en betoogde."

"Allemaal ja... Zijn *Laus stultitiae* is anders een scherpzinnige satire, zeker niet letterlijk bedoeld, want dan zou hij zijn loflied niet eens hebben kunnen schrijven. Daar was hij te slim voor. Kan het zijn dat u het verschil tussen een slimmerik en betweter is ontgaan?"

"Laten we het met Sallustius houden op: 'Faber quisque fortunae suae.' Of bent u van mening, dat men op grond van ras, afkomst, geslacht en geloof het geluk niet naar zijn eigen hand kan zetten?"

"U slaat, wat uw eerste veronderstelling betreft, de spijker op zijn kop... Hoe zegt men zoiets in het Latijn, zo'n betweter ben ik nu ook weer niet: 'Ledes clavum in caput eius'? Dat gezegde van Sallustius zou ook mijn adagium kunnen zijn."

"Dan reik ik u graag de hand en gaan wij als vrienden uiteen."

Kauwend op een sigaartje, waarvan het dekblad was geleverd door de firma Ellis & Allan, lichtte Joseph H. Clarke zijn hoed, waar hij mij eerder nog geen blik waardig zou hebben gekeurd, maakte een lichte buiging en vervolgde zijn weg, alsof er niets was voorgevallen. Alles welbeschouwd, was dat ook zo, want Ned en ik verkenden als voorheen de buitenwijken van Richmond en buiten de mogelijkheden van sport en spel in de James River ten volle uit, speelden 'bandy' in de winter (wat een lokale variant van ijshockey is) en lazen de sonnetten van William Shakespeare in de hete zomer die we elk afzonderlijk mooier vonden dan al zijn toneelstukken bij elkaar. Alleen was Ned lid van de Thespian Society, een toneelclub voor kinderen uit de gegoede burgerij, terwijl ik in een soortgelijk gezelschap voor volwassenen nooit zou worden geduld.

Op onze rondes,-wandeltochten in het aardse paradijs-, vertelde ik hem verhalen over ridders en kastelen, waarin ik Ivanhoe het gevecht liet aangaan met de koster van de baptistenkerk in Richmond, dat laatstgenoemde steevast won door met het zwaarste kruis uit zijn kosterwinkel deuken in de helm van zijn tegenstander te slaan of hem half te verwurgen met zijn eigen handen wat die snikkende snoodaard met een rozenkrans gedaan zou hebben, als hij een andere geloofsrichting had aangehangen. "Zo zie je maar, Ned," zei ik, "waartoe het oneigenlijke gebruik van een rozenkrans of het koord van een grove pij gelovigen kan verleiden. Of vind je, dat ik dat juist niet heb aange-toond? Je zegt het maar, mijn jongen, als je maar onthoudt, dat alles anders is dan het lijkt." Ned keek mij bevreemd aan, maar knikte instemmend, waarna ik Richard Leeuwenhart tegen zijn vader en zijn broer Jan zonder Land de degens liet kruisen. Na bijna tien jaar over Engeland geregeerd te hebben, waarvan hij slechts tien maanden in zijn eigen land had vertoefd, werd Ritchie in Richmond begraven, niet

ver van de plek waar het huis van de Ushers in een 'sinkhole' was verdwenen. "Dat verklaart, waarom er geen graftombe van Ritchie en zijn vrouw in onze stad te vinden is," besloot ik mijn versie van het verhaal, dat de schrijver van koningsdrama's ook gekend moest hebben, maar nooit tot een afzonderlijke tragedie had bewerkt. "Zo zie je maar weer, Ned," zei ik, "dat een koning van Engeland geen Engels hoeft te spreken, want Ritchie sprak alleen Occitaans (wat dat is, zal ik jou later nog wel eens vertellen), en hij hoeft evenmin in zijn eigen land te wonen. Het is net alsof de paus van Rome tegenwoordig in Helsinki zetelt, of dat de hoogste berg op ons halfrond, Mount McKinley, in de Zwitserse Alpen ligt. Wat normaal lijkt, is bij nader inzien absurd en burlesk. Omgekeerd..."

"Ja, Schipper," onderbrak Ned mij, "dat had ik al begrepen. Ik heb u overigens nog nooit zien varen op een schuit die het qua oppervlak en omvang zou kunnen rechtvaardigen, dat u er als schipper de leiding van heeft... Wat is 'burlesk', of is dat soms net zo'n woord als 'Occitaans' waarvan ik de betekenis pas later uit uw mond zal mogen vernemen?" Ik legde hem uit, waarom hij niet net zo ingewikkeld als ik hoefde te praten en wat beide woorden betekenden, waarna ik hem op dezelfde dag het verhaal over een duivel vertelde.

Bij wijze van contrast met de paradijselijke omgeving was ik op de gedachte gekomen om hem in kinderlijke taal over satanische machinaties in de klokkentoren van het mooiste stadje ter wereld, Oelatsousein, te vertellen. De naam van dat stadje was een burleske verbastering van de vraag die zijn inwoners vaak aan elkaar stelden: "Hoe laat zou het zijn?" Het kon in Occitanië liggen of tien mijl ten westen van Richmond, al maakte het een Duitse indruk. Nu waren die inwoners zeer op punctualiteit en degelijkheid gesteld, zonder over een deugdelijk uurwerk te beschikken, op grond waarvan men eerder aan Zwitserland dan aan Duitsland zou denken, maar toch wees hun natuurlijke behoefte aan precisie op een Teutoonse aard. Wie daar het fijne van wilde weten, omdat zijn voorouders Germanen waren of tot een aan de Germanen verwant volkje behoorden, zou in *De derivatibus* van Blunderbuzzard, folio, gotische editie, rode en zwarte letter, het antwoord kunnen vinden en, mocht dat niet lukken, de daarbij gevoegde kanttekeningen kunnen raadplegen in het eigen handschrift van Stuffundpuff met subcommentaren van Grutundgruzzel. In zijn versie van het verhaal vermeldde Poe later, dat men er in dat laatste

geval goed aan zou doen blz.27 tot 5010 van het standaardwerk te lezen, wat misschien een flauw grapje lijkt, maar de lezer wel geheel in mijn geest een indruk van de omvang der gepubliceerde bronnen geeft. Slaat de grote torenklok van Oelatsousein dertien, dan tellen de oudste heertjes ter stede de slagen mee. "Dwalf," roepen zij vol spanning, zij het niet zonder voorpret uit, elkaar geestdriftig toeknikkend en, als tegen beter weten in, bevestigend: "Und dwalf isses!" Maar dan klinkt de volgende slag: "Dreiteen! Dreiteen! Mein Gott, het is waarhaftig dreiteen uur!" De oude heertjes mochten dan bij de twaalfde slag klaar zijn met de grote klok, zo liet ik Ned vervolgens weten, maar de grote klok was niet klaar met hen.

Dit absurde verhaal illustreerde slechts, wat ik als een voorbode van mijn levensinstelling beschouw: mijn behoefte om in een verre van stedelijke omgeving geestelijk op verhaal te komen, troost te zoeken in de natuur voor alle onvolkomenheden des levens waarmee niet alleen een opgroeiend mens dagelijks wordt geconfronteerd, en in eenzaamheid te gedijen op de klanken van een innerlijke stem die nauwelijks nog te horen valt in het moderne verkeer met het lawaai van paardenhoeven en rammelende rijtuigen op straat, puffende stoommachines en locomotieven in respectievelijk gemalen, fabrieken en op stations, dichtslaande deuren en elkaar naroevende mensen in een zogenaamd 'stille' buitenwijk, en snerpende politiefluitjes en het geschreeuw van marktkooplui in het centrum van de stad. Om boeken te kunnen lezen diende men stedelijke instellingen in de vorm van een boekhandel of bibliotheek te bezoeken, maar nadenken en mijmeren kon men het best in de natuur doen. Zo bezien was het nog een klein wonder, dat ik tot grote mededeelzaamheid verviel in het gezelschap van Ned Allan. Een rustieke desperado, zoals ik, had in zijn eentje ergens in een boomhut moeten wonen en langdurig moeten zwerven of, beter gezegd, 'dolen' (wat het vinden van een uitweg er niet gemakkelijker op maakt), totdat hij van al zijn innerlijke onrust was bevrijd. Zou dat vóór of na zijn dood het geval zijn? Misschien dat hij ooit op slag van dertien uur het antwoord op die vraag krijgen zou, maar toch was het onverklaarbaar, dat hij zonder iets noemenswaardigs op zijn kerfstok te hebben (waarmee de oude heertjes in Oelatsousein als met een wandelstok plegen rond te lopen) in gezelschap van Ahasverus en de Vliegende Hollander verkeerde. Kende hij zichzelf wel?

Toen ik Poe in Philadelphia ontmoette, vertelde ik hem de twee reeds vermelde verhalen over het landgoed Arnheim en Landors huis, vanuit dezelfde invalshoek als dat over een duivel in de klokkentoren van het mooiste stadje ter wereld. Het verschil daartussen was gelegen in het ontbreken van spot en een absurde verteltrant om mijn bedoelingen te verduidelijken. Ik was inmiddels gesetteld in Charlottesville en zocht niet langer naar de zin van het leven of naar een levensovertuiging waarin alles wat men goed en wenselijk acht voor zichzelf en anderen, volledig tot zijn recht zou kunnen komen. Met inbegrip van wat men ziek, zwak en misselijk noemt, had ik mij gedachten over leven en dood gevormd, die mij rust gaven. Zelfs het christendom kon ik in mijn geïntegreerd bewustzijn een plaats geven, al had ik er ook lange tijd in gedachten kritiek op uitgeoefend, omdat het een veel te weinig blijde boodschap verkondigde (waarvan had Jezus de mensen eigenlijk verlost? Had Hij hen een wezenlijk andere kijk op leven, dood en zonden gegeven, om van doodzonden nog maar te zwijgen?), omdat het mensen de wederkomst van de Messias ten onrechte voorspiegelde als een gebeurtenis van de eerste (en laatste) orde die spoedig werkelijkheid zou worden, en omdat het primaat van het geweten (in het bijzonder van mijn geweten) vaak haaks op geboden en verordeningen stond, - hetzij van goddelijke, hetzij van kerkelijke oorsprong-, wat een aversie tegen de kerk als instituut moest opwekken, of via de omweg van een mystiek lichaam van de Heer net zomin in het gerede viel te brengen als de relativering van de tijd, op grond waarvan het einde der tijden met hetzelfde gemak in een mensenleven zou kunnen plaatsvinden als in het leven van de mensheid. Wie God vereenzelvigde met het goede, had bovendien te veel vragen om te kunnen begrijpen, waarom Hij Zijn almacht niet had aangewend om het kwaad met wortel en tak uit te roeien. Dan zou het lijden niet langer nodig geweest zijn, of dat nu diende te worden beschouwd als een vast onderdeel van het kwaad of als een apart verschijnsel waarmee datzelfde kwaad gepaard ging. Als zoveel kernbegrippen uit het christendom dienden te worden gerelativeerd, gold dat dan ook voor mijn persoonlijke relatie met God? Wie gelijk een kind tegen Hem opzag, als was Hij een vader, hield er een kinderlijk geloof op na en durfde tevens het verschil tussen de Schepster en Zijn schepping teniet te doen. Wat hij persoonlijk gewaarwerd, was het gevoel deel van iets groots uit te maken, iets groters dan hijzelf, wat geen enkele grens aan zijn zelfvertrouwen en optimisme

stelde. Zo iemand werd in een opwaartse spiraal,-Poe zou zeggen 'maalstroom'-, meegezogen om de mystieke eenheid van alles te ontdekken. Juist die mystieke beleving hield de bevrijding van alle onrust in, want hij had niets meer te vertellen over zijn eigen doen en laten, zolang hij in de ban van een paranormale of bovennatuurlijke ervaring verkeerde. Deed het verschil tussen leven en dood, of tussen goed en kwaad er nog toe voor wie, ongeacht zijn eigen plaats daarin, was opgenomen in het legioen van de strijdende, lijdende en zegevierende kerk? Wie het onderscheid tussen blank en zwart liet vervagen en verving door het beeld van een mens, wiens uitstraling een lichtend voorbeeld voor anderen was, beantwoordde aan zijn bestemming. Ik liet het doorgaans afweten, maar dankte bij wijze van spreken God op mijn blote knieën, dat ik een vermoeden van die eeuwige waarheid had gekregen. Ik kom in geen enkele kerk meer, maar sprak in Philadelphia aan de oevers van de Wissahiccon met Edgar Allan Poe over mijn bevindingen, aanvankelijk met eenzelfde vertrouwelijkheid als er in Richmond tussen ons had geheerst. Maar later merkte ik, dat hij niet in mijn gezelschap gezien wilde worden en slavernij de gewoonste zaak ter wereld vond. In *Eureka* benadrukte hij een paar van mijn aldaar uitgewisselde grondgedachten, waaraan hij geniale invallen van zichzelf toevoegde. Hoewel onze verstandhouding de vanzelfsprekende gemeenzaamheid van vroeger miste, niettegenstaande het woord 'gemeenzaam' al heel wat afstandelijker klinkt dan 'vertrouwelijk', heb ik hem mijn commentaar op zijn laatste boek niet onthouden. Op zijn herhaald verzoek is dat in *Graham's Magazine* gepubliceerd, in 1848 naar ik meen, toen niemand anders over *Eureka* het woord wilde voeren: een essay van Poe was nu eenmaal volgens de toen heersende mode per definitie minder interessant dan zijn gedicht over een raaf of verhaal over een goudkever.

In Poe's verhaal over het landgoed Arnheim, waarin de beschrijving van een ideaal landschap vooropstaat en tot mijn grote voldoening niets gebeurt, kan men alleen dááaraan al zien, dat het een vreemde eend in de bijt van zijn oeuvre vormt: het is mijn eend, die niet wil concurreren met zijn zwanen. Zoiets kan een moderne sprookjesschrijver als Andersen verzinnen, maar is in strijd met mijn gevoel voor verhoudingen. Wat is er mis met een kleine eend, dat hij zich pas als een grote zwaan in zijn element voelt? Poe introduceert zijn vriend Ellison in het verhaal over het landgoed Arnheim als een man wiens leven 'de

beste weerlegging vormt van het dogma, dat er in de menselijke natuur een beginsel schuilt dat hem van het geluk verwijderd houdt'. Het tegendeel is waar, want 'de ononderbroken vreugde waardoor zijn leven werd gekenmerkt, was in hoofdzaak de uitkomst van een tevoren beraamd levensplan'. Persoonlijk zie ik in de naam van zijn vriend een verwijzing naar de zoon van Allan, dat wil zeggen naar Poe zelf voor zover hij zich tenminste als verteller met zijn stiefvader identificeren kon, of naar diens compagnon Charles Ellis. Ellison is een vaderlijke vriend, zeg maar een tweede Scipio, die een mens zelf in staat acht zich tevredenheid met het leven aan te kweken. Vier 'principes of voorwaarden' (dat zou ik anders geformuleerd hebben, omdat die twee niet gelijkwaardig zijn: een principe is een vereiste om het leven op een moreel verantwoorde wijze te leiden, terwijl een voorwaarde op de omstandigheden slaat waaronder dat het best kan geschieden) helpen hem daarbij. Het geluk is gediend met vrije beweging in de open lucht,-zijn boeren niet gelukkiger dan stedelingen?-, met de liefde van een vrouw (dat geluk heb ik helaas niet mogen smaken), met minachting voor een verkeerde deugd als eierzucht en met het voortdurend nastreven van een levensdoel. Nu hielp Ellison niet alleen het geluk een handje, omgekeerd hielp het geluk hém ook. Dat laatste bleek toen hij de erfenis van een 100 jaar eerder overleden voorvader in ontvangst mocht nemen, waarvan het kapitaal wegens rente op rente een fabelachtige som vertegenwoordigde. Ellison was een dichter wiens filosofische bespiegelingen materialistisch getint waren. Volgens hem ging het grootste genie naamloos en ongekend door het leven, waartoe hij als schepper van schoonheid de eenzaamheid diende te verkiezen, want alleen door dat te doen kon hij zijn idealen verwezenlijken. Hier betrapte ik Poe op een kleine inconsequentie: was de door hem voorgestelde levenswijze niet in strijd met zijn tweede principe van (of voorwaarde voor) een gelukkig leven?

Hoe dan ook, Poe liet Ellison na de aanvaarding van diens erfenis op een keerpunt in diens leven staan. De poëzie werd afgezworen en een niet minder poëtische praktisering van landschapsarchitectuur kwam ervoor in de plaats: 'De aanleg van tuinen en landschappen viel niet onder de definitie van poëzie, niettemin kwam het mijn vriend voor, dat de schepping van het landschapspark de Muze de beste kansen bood.' Ontegenzeggelijk heeft Ellison trekken van mij, zelfs waar het

zijn voorkeur voor een natuurlijke stijl betreft: 'Men probeert de oorspronkelijke schoonheid van de natuur te herstellen door de voorwerpen aan te passen aan het omringende landschap; door bomen te planten, harmoniërend met de heuvels of de vlakte in de buurt, door al die bekoorlijke betrekkingen tussen vormen, proporties en kleuren aan het licht te brengen, die, door de banale toeschouwer verwaarloosd, zich aan het ervaren kunstenaarsoog overal opdringen.' Ellison moet succesvol te werk zijn gegaan: 'De resultaten van natuurlijke parkaanleg zijn meer gelegen in de afwezigheid van alle gebreken en onevenredigheden bij het op de voorgrond treden van een gezonde, harmonische orde dan in de schepping van ongehoorde wonderen.' Dat is precies mijn uitgangspunt geweest voor de creatie van menig landschapspark in Charlottesville en blijkt tevens een bron van constant genot, wanneer ik in Oak Wood of ver daarbuiten wandel. Ellison verwezenlijkte zijn project eerst op een eiland in de Stille Zuidzee, later overeenkomstig zijn derde principe van (of voorwaarde voor) een gelukkig leven in de buurt van een niet met name genoemde stad. Geheel in mijn geest gaf hij zich er rekenschap van, dat de hoogste uitingen van creatieve genialiteit zich onttrekken aan zo'n negatief criterium als 'geen fouten maken', wat te mager blijkt voor wie door schoonheid wil worden overweldigd. In zijn paradijs werd de stoutste verwachting dan ook overtroffen, want er heerste 'een wonderlijke symmetrie, een boeiende eentonigheid. Er school een geheimzinnige betekenis in, zoals de natuur hier verscheen. Nergens was een dode tak te zien, nergens een dor blad, geen kiezelsteen lag op een plaats waar hij niet hoorde, en bruine, onbedekte aarde vertoonde zich niet. Het kristalheldere water kabbelde tegen het schoongewassen graniet of het smetteloze mos, waarvan de scherpe omtrekken het oog verrukten en verwarden.' Dat graniet deed mij zo sterk aan de steile oevers van riviertjes in de Shenandoah Valley denken, dat het wel leek alsof Ellisons kano zich daardoorheen had moeten wringen om in een rond bassin te komen, dat een antichambre van de eigenlijke ontvangstruimte bleek te zijn. Door een deur van gepolijst goud liet hij zijn gasten een soort amfitheater binnenvaren, 'aan alle kanten omringd door purperen bergen, die over hun hele lengte door een glinsterende rivier worden besproeid'. Ik kan wel zelf proberen de indruk van het geheel te schetsen, zoals ik dat eens aan de oevers van de Wissahiccon gedaan

had, maar ik ben een oude neger en gemakzuchtig geworden bovendien, dus laat ik graag het woord aan de meester: 'Heerlijke muziek weerklinkt, vreemde, bedwelmende geuren vervullen de ruimte en als in een droom aanschouwt men lange, slanke bomen uit het verre Oosten, samen met lommerrijke heesters,-een vlucht gouden en rode vogels-, door leliën omringde meertjes,-weiden met viooltjes, tulpen, papavers, hyacinten en tuberozen-, de lange ineengevlochten lijnen van zilveren beekjes en, chaotisch oprijzend in het midden van dat alles, een groot gebouw in gothische, half Moorse stijl, dat als door een wonder midden in de hemel schijnt te zweven, glinsterend in het zonlicht met zijn honderden vensters, minaretten en kantelen, en op niets zo zeer gelijkend als op een spookslot, dat door de verenigde werkzaamheid van luchtgeesten, toverfeeën, genieën en gnomen tot stand lijkt te zijn gekomen.' Het landgoed Arnheim biedt aldus een volmaakt tegenwicht voor het huis van de Ushers; het is geen angstwekkende nachtmerrie maar een lieflijke dagdroom!

In *Landor's Cottage* is de omgeving niet minder idyllisch beschreven met bijvoorbeeld 'vriendelijke' olmen, sassefrasbomen met plukjes bladeren als een stralenkrans om elkaar gevouwen (maar zonder een zon in het midden, waarin het heiligste der heiligen had kunnen worden bewaard als in een monstrans), en met acacia's, lindebomen en catalpa's waarvan alleen de bloemen in de verte aan een trompet herinneren, en met esdoorns en tulpenbomen. Nu suggereer ik, dat Poe als schrijver voor deze idylle verantwoordelijk is, maar dat is niet zo: uit schaamte over mijn bekentenis van daarstraks wilde ik de gemakzucht niet zover doordrijven, dat ik mijn verhaal opnieuw door een ander liet vertellen. Wat wel klopt, is dat Poe lyrisch over tulpenbomen schrijft, die hij met hun Latijnse naam in het enkelvoud 'liriodendron tulipiferum' noemt. Behorend tot de magnolia's kan een tulpenboom zich op ongeveer één meter hoogte in drie stammen opsplitsen en vervolgens wel 25 meter hoog worden door gebruik te maken van 'natuurlijke faciliteiten', zoals dat in leerboeken over landschapsarchitectuur staat. Zo bezien kan ikzelf wel voor een tulpenboom doorgaan, ondanks mijn voorliefde voor sassefrasbomen die Poe nooit een bij het aardse paradijs passende gewijde sfeer zou meegeven, zoals die mij eenmaal voor ogen had gestaan. In zijn verhaal duiken de granieten oevers plotseling weer op, onder verwijzing naar één van de twee rivierrijke streken van de staat New York. Een brede wagen uit Virginia

(laat staan een driewielig karretje dat Carter's Mountain in het hoogseizoen onveilig maakt) kon zich er een weg over banen, totdat deze stopte voor Landors huis. Daar werd men goed onthaald door de heer des huizes, al placht die in verlegenheid gebracht door de onverwachte komst van zijn gasten om zijn vrouw te roepen: "Annie!" Poe besteedt verder niet al te veel aandacht aan de gastvrouw, maar roemt haar spiritueel grijze ogen. Het ging hem er geenszins om de gulheid van een gastheer te benadrukken of het warme onthaal van een gastvrouw, met oog voor schoonheid zonder zelf een wonderschone verschijning te zijn, nee, het ging hem er vooral om een seculiere variant van het paradijs te schetsen, een oase in een woestijn of woestenijs (waarvoor men in het Duits het woord 'Einöde' reserveert, als ik goed ben ingelicht, om de leegte van het bestaan en het totale gebrek aan zingeving daarvan te verbannen naar een ontoegankelijk oord).

Met al zijn scherpzinnigheid bleef Poe geïnteresseerd in de duistere kanten van het bestaan, alsof hij ook in dat opzicht mystieke krachten moest aanwenden om zich staande te houden. Annie's ogen schenen daarop te wijzen, zoals hij in een verhaal over ruige bergen zijn geloof in mesmerisme en hypnose, dat hij overigens met mij deelde, vierde als iets feestelijks. Tussen dokter Templeton en Augustus Bedloe bestaat althans 'een sterk rapport of magnetische wisselwerking'. In 1845 durfde Poe wel over zulke verschijnselen te schrijven, toen zo'n 'schijnbare onmogelijkheid' als een 'serieus feit' kon worden vermeld. Zijn hoofd leek wel een beetje op een driehoekig denkraam, waarvan het brede voorhoofd de basis vormde en de afgeplatte kin als een punt beneden in een streepje uitliep, zodat men ook van een omgekeerd trapezium zou kunnen spreken. Zijn ingedeukte slapen verstoorden de symmetrie die zijn gezicht van nature eigen scheen, waarvan de linker helft iets kleiner was dan de rechter. Dat gold ook voor de groeven om zijn neus en mond: die liepen als twee omgekeerde v's schuin af, wat hem een vieve en sarcastische gezichtsuitdrukking verleende. Maar soms leek hij haast te scherpzinnig, iets waarvoor Seneca al waarschuwde, toen hij opmerkte, dat de ware wijsheid van niets zo afkerig is, als van al te grote spitsvondigheden. Ik dien mij dat jammer genoeg aan te trekken, maar Poe ook. Zo plantte hij in zijn verhaal over de verdwijning van Marie Rogêt grote sassafrasbomen in Parijs, alsof er klapperbomen op de noordpool groeien. In dat verhaal heb ik genoten van de scherpzinnigheid waarmee chevalier C. Auguste Dupin uit het

feit dat er een strook mousseline van Marie Rogêts japon was 'afgescheurd' in plaats van 'gescheurd', de conclusie trok, dat een menselijke handeling en niet haar vlucht voor de moordenaar er de oorzaak van was, dat zulke bewijzen op de vermeende plaats van het delict lagen. Zo iets wees op moedwil, een valstrik door haar moordenaar bewust gespannen om anderen op een dwaalspoor te brengen. In dat verhaal laat hij zich in zoverre kritisch over zijn eigen mystieke bevestigingen uit, dat hij in tegenstelling met wat hij later in *Eureka* beweren zou, God in het nu liet leven en Zijn wetten beoordeelde als voor de eeuwigheid gemaakt. Zou God op een bovennatuurlijke manier in het lot van mensen ingrijpen, aldus Poe, dan moest Hij met Zijn eigen natuur in botsing komen, wat in theorie noch praktijk het geval kon zijn. Maar wierp ik hem ruim drie jaar voor zijn dood tegen, toen wij elkaar in New York ontmoetten, hoe kan Hij dan ooit zijn verrezen? Dat wist Poe ook niet, waarna ik hem op een andere tegenstrijdigheid in zijn denken betrapte. Hij klaagde erover, dat God hem een sprankje genialiteit had gegeven, wat best kloppen kon, maar dat gold niet voor wat hij daarop liet volgen, namelijk dat Hij dat sprankje had 'ondergedompeld' in diepe ellende. "Als dat zo is," sprak ik hem tegen, "kan ik u feliciteren. Dan is er een einde aan uw lijdensweg gekomen, want wat ondergedompeld

is, kan niet opnieuw ontvlammen om u kwaad te doen." Hij keek mij verbaasd aan. "Daar zit wat in," zei hij, "maar een verkeerde manier van uitdrukken doet aan de feitelijkheid van de door mij bedoelde constatering niets af." Daarin moest ik hem op mijn beurt gelijk geven.

"Heeft u in *Eleonora* een beeld van uw eigen huwelijksleven geschetst? Ze is het nichtje van de ik-figuur dat met hem en haar moeder in een vergelijkbaar dal als dat van de Bronx River woont." Ik zweeg even om hem in staat te stellen een weldoordacht antwoord op mijn vraag te geven. De stilte duurde lang genoeg om een onaangename indruk te maken, maar hij wees mij niet de deur. In zijn woning in Fordham, omringd door de liefdevolle zorgen van zijn tante, die hij 'moesje' noemde, bevestigde Poe, dat hij met Eleonora getrouwd was: "Spreek slechts met de grootste eerbied over haar, die wat mij betreft ook Eva of Virginia had kunnen heten." Zijn vrouw Virginia lag op dat moment boven in bed, omdat ze ziek was en verzorging behoefde. Wat hij bevestigde, werd aldus onmiddellijk ontkend en dat begreep ik ten volle

Virginia Poe (tekening van Edgar Allan Poe)

zonder er verder een woord aan te besteden. Onze verstandhouding behoefde geen nadere uitleg, vrijmoedig in plaats van impertinent als wij met elkaar optrokken. Poe was met de dochter van zijn tante Maria Clemm in het voorjaar van 1836 getrouwd, toen ze een jaar of veertien was. Hij was bijna twee keer zo oud als zij, wat in *Eleonora* tot de cryptische mededeling leidde, dat ten tijde van het derde en vierde lustrum van hun jonge leven hun beider geluk in liefde was omgeslagen. Zijn byroniaanse liefdesdrang had kennelijk net zo weinig met geluk te maken als zijn geluk met liefde. Mij verzekerde hij, dat hij pas met haar getrouwd was, toen hij zeker wist dat het geluk niet voor hem was weggelegd. Het geluk van een ander stond hem slechts voor ogen en

misschien, zo dacht ik bij mijzelf, was dat ook wel zo. Zijn seksuele desinteresse in zijn eigen vrouw liet zich erdoor verklaren en de even lieflijke als licht verwrongen beelden die hij schetste van Eleonora's omgeving, waar bomen zich hoogst ongewoon als Syrische slangen om argeloze wandelaars kronkelden, verticaal golvend in het zonlicht, en gele boterbloemen en witte madeliefjes de purperen viooltjes en robijnrode affodillen overwoekerden. Eleonora sterft jong, evenals Virginia dat kort na mijn bezoek in Fordham, een buitenwijk van New York, zou doen. De band tussen Eleonora en de ik-figuur wordt verduurzaamd door Ermengarde: vriendinnen en de uiteindelijke geliefde zijn één en dezelfde persoon, zo luidt de suggestie die daarvan uitgaat. Dit allegaartje van byroniaanse en Duitse romantiek bood Poe de kans om meerdere relaties met vrouwen aan te knopen zonder die te hoeven berouwen. Er bestonden immers geen vrouwen, alleen het door hem geïdealiseerde beeld van 'de' vrouw en zijn verwoede, maar vergeefse pogingen om tot haar door te dringen.

Het was mij in Fordham opgevallen, dat hij het duistere einde van een mensenleven combineerde met iets ongewoons, waarvan hij zich eerder verre had gehouden. Nu hield hem het einde van de wereld bezig, dat volgens hem, in een gesprek tussen Eiros en Charmion, zal worden veroorzaakt door de inslag van een komeet. Zoals het leven op aarde eenmaal begonnen was, zou het ook eindigen. Ik vond dat een vreemd gespreksonderwerp, maar luisterde gedwee naar wat hij daaraan toevoegde: "In de oorspronkelijke eenheid van de eerste dingen ligt de tweede oorzaak van alle dingen, met de kiem van hun onvermijdelijke vernietiging besloten." De gang der kometen scheen zijn stelling te bevestigen, maar later begreep ik, dat hij bezig was een hoofdgedachte uit *Eureka* te verwoorden: "Zwaartekracht is een universeel verschijnsel, vergelijkbaar met de aantrekkingskracht die beide seksen op elkaar uitoefenen, waarachter zich het verlangen van alle dingen manifesteert om terug te keren naar hun oorspronkelijke staat van eenheid. Die eenheid zou je kunnen opvatten als hun verloren ouder." Ik knikte en verwachtte half en half, dat hij zijn zinnen zou onderbreken met het van ouds vertrouwenwekkende 'Schipper', waarvan de vocativus net zo overbodig was als de tweede helft van de uitdrukking 'half en half', zodat hij uit verlegenheid besloot mijn naam maar helemaal niet meer te noemen en in plaats daarvan mij aandachtig aan te kijken. Gelukkig

werd de stilte verbroken door tussenkomst van een derde, Tom Brennan, de zoon van Poe's buurman, die hem de *New York Sun* bracht. Wat er toen volgde, was een nauwelijks door mij onderbroken monoloog van mijn gastheer, wiens welbespraaktheid door een enorme hoeveelheid drank bestaande uit 'juleps' met en zonder munt, 'cobblers' en 'eggnoggs' tot steeds ongekendere hoogte steeg, naarmate hijzelf dieper in het glas keek. Het door mij gebezigde enkelvoud is misleidend, want van beide, drank en glazen, bezat hij een grote voorraad die hij van tijd tot tijd aanvulde vanuit zijn persoonlijke 'tapkast' ergens in huis. Ik liet mijn glas door hem bijvullen, totdat hij in mij niet langer een medeplichtige in het kwaad zag, maar een oude bondgenoot, een levende praatpaal tegen wie hij alles zeggen kon. Dat leidde ertoe, dat ik mij als een biechtheer zonder stola begon te gedragen, een paar zegenende bewegingen makend, waarna ik de grootste moeite had om te verhinderen dat mijn biechteling voor mij op de knieën ging.

In een weinig samenhang vertonende terugblik op zijn leven, vertelde hij mij wat hem overkomen was, sinds zijn stiefvader in 1825 een nieuw huis in Richmond had gekocht, voorzien van een uitbouw inclusief veranda aan de voorkant met een onecht timpaan daarboven, dat precies in de nok van het dak paste. Het stond op de zuidelijke hoek van Main Street en Fifth Street, en bezat een aparte vleugel voor het personeel, waarin ik ook nog korte tijd heb gewoond. In de schaduw van een sterk afbuigende trap in het hoofdgebouw, aan het einde van een lange gang, lag het kamertje van Poe, dat spaarzaam werd verlicht door een lamp van agaats. Bij dat licht las hij Byron op een sofa, waaraan hij in zijn gedicht *Aan Helena* refereerde, blijkens 'de lamp van agaats vast in uw hand'. Het is mij volstrekt onduidelijk, of die hand van zijn stiefmoeder, Francis Allan, was, van zijn jeugdliefde Elmira Royster (wier eerste naam om het nog ingewikkelder te maken Sarah luidde) of van Helen Whitman, die hij veel later beweerde lief te hebben. Zo zeker als Richard Beckford was over welke hand lang geleden op zijn nek rustte, zo onzeker ben ik over welke hand Poe vroeger bijlichtte, wanneer hij op zijn sofa lag te lezen. Hij schreef toen al gedichten en verhalen met behulp van een bronzen inktkoker met zandstrooier die hij van zijn stiefvader cadeau had gekregen. Toen hij zijn ouderlijk huis later ontvluchtte, nam hij dit bronzen gevaarte mee, wat zijn stiefvader als diefstal wenste te betiteln. Poe liet mij de inktkoker zien, die hem nog steeds goede diensten bewees. Zijn verontwaardiging over

de aantijging van mijn voormalige werkgever was zo groot, dat hij stampvoette en zo dronken als Hugh Tarpaulin, die tweemaal in een open haard rolde omdat hij de schouw voor een deur had aangezien, zich ijlings naar de 'tapkast' spoedde om letterlijk zijn verdriet te verdrinken.

Bij nader inzien laat zich zijn warrige relaas in chronologische volgorde niet zonder een terugblik op zijn leven vóór 1825 weergeven, doordat Poe daar telkens naar verwees, als hij zijn broer of zus ter sprake bracht, of zijn vader met afschuw vermeldde en zijn moeder ophemelde. In mijn huis te Oak Wood heb ik mijn herinneringen aan het gesprek met hem op een los vel genoteerd, onmiddellijk na terugkomst, inclusief de waarschuwing die hij mij gaf voor dokter Carter, die hem over het voorval op Carter's Mountain had geconsulteerd. Of het allemaal klopt, weet ik niet, maar Poe's autobiografie kwam erop neer, dat hij twee jaar na zijn oudste broer Henry op 19 januari 1809 was geboren in een logement te Boston. Zijn ouders, beiden toneelspelers, besloten hem te vernoemen naar meneer Edgar, de manager van het rondtrekkende gezelschap waartoe zij behoorden. Even speelde de gedachte door hun hoofd hem de voornaam 'Usher' te geven, die de achternaam van een collega van zijn vader was, wiens theatrale heftigheid niet alleen de neiging tot dramatische ontknopingen in Poe's verhalen verklaren kan, maar ook tot sinister effectbejag en macabere voorvallen. Zes maanden na het overlijden van haar eerste echtgenoot was zijn moeder met David Poe getrouwd, op 14 maart 1806 in Richmond. Zij was negentien jaar oud, hij twee jaar ouder. Ze moet een jaar of vijftien zijn geweest, toen ze in het huwelijk trad met haar eerste echtgenoot, wat een merkwaardige parallellie tussen haar eerste huwelijk en dat van haar tweede zoon opleverde. David Poe raakte zo verslingerd aan haar, dat hij zijn rechtenstudie voor haar opgaf, maar omdat hij nog meer verslingerd aan de drank was, betekenden zijn amoureuze galanterieën niet al te veel. Zijn dronkenschap werd met een eufemisme aangeduid als 'plotselinge ongesteldheid', waardoor het hem herhaaldelijk onmogelijk was op eigen benen te staan, laat staan op het toneel, zoals meneer Edgar bij wijze van cynisch grapje vaststelde. Zijn vrouw, die de kunst van het acteren beter verstond dan hij, droeg op affiches een bonnetje, dat haar met een mengeling van propagandistische en eufemistische retoriek volgens haar bewonderaars 'parmantig' stond.

De kleine Edgar Poe werd uitbesteed bij zijn grootvader, die 'de generaal' werd genoemd, maar eigenlijk het beroep van spinnewielmaker uitoefende en als zodanig in het leger was terechtgekomen, waar hij het dankzij de aanbevelingen van niemand minder dan markies de la Fayette van kwartiermeester tot majoor had weten te brengen. In 1810 werd Rosalie geboren, die meestal Rosie werd genoemd. Haar geestelijke onvolwaardigheid maakte het onmogelijk een normaal gesprek met haar aan te knopen, terwijl haar kinderlijke instelling tegelijk moederlijke gevoelens in de vrouwen om haar heen opriep. Ze woonde bij de Mackenzies, een rijke tak van de Poe's in Richmond die ik ook goed had gekend, en leidde een van de andere kinderen afzonderd bestaan. Haar vader en moeder leden aan de rode dood, wat tot hun beider vroegtijdig einde zou leiden. (Toen Poe mij over de bloederige uitspattingen van lijdens aan tuberculose vertelde, wees hij naar boven, waar zijn jonge vrouw hoorbaar voor haar leven vocht, wat hem af en toe noopte de kamer te verlaten. Dan kwam hij weer terug met een schaalje vol rode kersen, door hem eigenhandig eerder geplukt uit een grote kersenboom die naast een paarse sering in hun achtertuin prijkte. Overal stonden bloemen in bloei, buiten en binnen, waarvan geen enkel verwelkt blad op de geschuurde witte vloeren lag: moesje hield alles proper. "Bloed, maagd, Virginia," stamelde hij, "ga niet weg, want ik ben nog lang niet klaar met mijn verhaal, eh...mijn levensverhaal.") In 1811 had David Poe zijn gezin en het theatergezelschap waartoe hij behoorde, in de steek gelaten en toen pas kwam Francis Allan in beeld, want tegen het einde van november verschenen er mede door haar toedoen berichten in de *Richmond Enquirer*, dat de gevierde actrice Eliza Poe, ziek en berooid, 'misschien wel voor de laatste keer' om ondersteuning voor zichzelf en haar kinderen vroeg. Francis of Fanny Allan bekommerde zich om hun aller lot, maar over dat van de kleine Edgar in het bijzonder, nadat zijn moeder kort daarna was overleden. Ze liet hem een zakboekje na, in de kaft waarvan kunstig de haarlokken van zijn ouders waren verwerkt, en een miniatuur, die een door haar geschilderd gezichtje op de haven van Boston bevatte met de opdracht veel van zijn geboortestad te houden.

Wat er vóór en na zijn verblijf in Engeland gebeurde, heb ik reeds verteld, zodat ik mij om doublures te voorkomen ontslagen acht van de plicht daarvan verslag te doen. Poe zelf bekortte zijn relaas door daarover tussen neus en (van drank vochtige) lippen op te merken, dat ik

vaak genoeg getuige van pijnlijke voorvallen in het oude huis van de Poe's in Richmond was geweest om te begrijpen, hoezeer hij zich in de liefde van zijn stiefmoeder had gekoesterd en de aanvankelijke trots van zijn stiefvader op zijn schoolprestaties had verbeurd. Geldgebrek en misdragingen waren de oorzaak van dat laatste, naar hij ruiterslijk toegaf, al stelde hij zijn inmiddels overleden stiefvader nog steeds aansprakelijk voor de schulden die hij als student had moeten maken om het leven te kunnen leiden, dat hem aan de universiteit van Charlottesville passend was voorgekomen. Met zijn ronde koepel en zuilengalerijen links en rechts daarvan was de door Jefferson gestichte universiteit van Virginia uitermate geschikt voor peripatetisch onderricht, waarvan Edgar dankbaar gebruik had gemaakt. Hij had daar uitgeblonken in het Latijn en Italiaans: "Ik heb daar gewandeld in jouw geest," zei hij, "zoals de Fransen dat uitdrukken in 'on se promène', alsof ze lichamelijk worden voortbewogen, terwijl de rusteloosheid van hun geest juist één en al activiteit veronderstelt." Zijn onbedwingbare lust tot alcohol, kaarten en andere gokspelen bezorgden hem in het Oxford van de Nieuwe Wereld schulden, die in verhouding tot de schulden van zijn jaargenoten niet al te hoog waren. Maar hij wás of gedroeg zich roekeloos, wekte steeds meer het ongenoegen van zijn stiefvader en hoorde hem wegens al te veel niet betaalde rekeningen voor feesten die met grote drinkgelagen gepaard gegaan waren, en al te hoge ereschulden zeggen, dat hij geen enkele affectie meer voor zo'n koekoeksjong als Ned voelde. Zelf dronken of niet, was John Allan het zat om hem het brood der ledigheid te zien eten.

Op 18 maart 1827 was Ned op een voor hem typerende wijze zijn ouderlijk huis ontvlucht, dat wil zeggen door in herbergen als Court House Tavern en Richmond Tavern, waar Ebenezer Burlington krediet had, het liederlijke leven voort te zetten dat voor zijn stiefvader de oorzaak of aanleiding had gevormd om hem zijn affectie te onthouden. Via Norfolk reisde hij per boot naar zijn geboortestad Boston, wonderwel wat verwachtend van de aanbeveling van zijn moeder op één kant van de door haar nagelaten miniatuur gedaan. Hoewel hij achttien jaar was, wendde hij voor meerderjarig te zijn, zodat hij zich zonder toestemming van zijn stiefvader kon aanmelden voor het leger. Zoals hij zich ten koste van zijn jeugdvriend Ebenezer krediet had verschaft in Richmond, maakte hij van de naam van een andere vriend gebruik om zich als rekrut Perry te laten registreren: Perry was de naam van een

vriend wiens naam op presentielijsten van de universiteit vóór de zijne had geklonken. Onder die naam diende hij in Fort Moultrie op Sullivan's Island, dichtbij de haven van Charleston in South Carolina. Daar werkte hij zeer gedisciplineerd, maar volgens zijn stiefvader 'onteerd' en 'ontaard', aan zijn loopbaan, die hem in 1829 de voor een onderofficier hoogst denkbare rang van sergeant-majoor had opgeleverd. Wilde hij een hogere rang krijgen, dan moest hij met succes de officiersopleiding te West-Point hebben voltooid. Dus meldde hij zich daarvoor aan, ditmaal met toestemming van zijn stiefvader, die hem nog steeds liever kwijt dan rijk was. In afwachting van de officiële toestemming om zijn officiersopleiding te beginnen werd hij opgevangen door zijn tante, Maria Clemm, die zich op de Mechanics Row te Baltimore over Poe's verlamde grootmoeder, -de vrouw van de generaal-, had ontfermd, evenals over Poe's broer Henry, die aan tuberculose leed en in staat van vrijwel permanente dronkenschap verkeerde. Haar dochtertje Virginia completeerde het gezelschap van allen die van haar steun en liefde afhankelijk waren.

Henry liet zich van een onverwachte kant zien, want net toen Ned (inmiddels Edgar geworden) verhalen en gedichten begon te schrijven, publiceerde zijn broer die onder zijn eigen naam. Even scheen het voorgoed gedaan met de literaire loopbaan van de echte schrijver en dichter, die met stomheid geslagen was:

Ach trots, wat baat gij mij nog, nu
Een ander brein de menger is geweest
Van het vergif dat ik door u
Kreeg ingegoten.- Zwijg mijn geest!

Met de moed der wanhoop teruggekeerd naar Richmond, vertrok hij in 1830 naar West Point, waar de geschiedenis zich herhaalde. Te krap gehouden door zijn stiefvader, maakte hij schulden in ruil waarvoor de alcohol hem vergetelheid schonk. Zijn vriend Gibson zei daarover: "Ik geloof niet, dat hij ooit dronken was op de Militaire Academie, maar hij had de veel gevaarlijkere gewoonte opgevat om voortdurend te drinken." Alcohol bracht hem, zoals hijzelf opmerkte, in zo'n staat van frenetieke opwindning, dat een ander weinig of niets bijzonders aan hem merkte, terwijl hij geestelijk al helemaal in een andere wereld vertoefde. Hier onderbrak Poe zijn relaas, keek mij aan en zei: "Jij hebt

hem goed gekend, mijn vriend Gibson. Sportieve knaap was dat... zwom als de beste, of nu ja...als de op één na beste."

"Nee," zei ik, "dat moet een misverstand zijn. Uw vergissing betreft Ebenezer Burlington. Díe heb ik goed gekend..."

Weer moest ritmische bewegelijkheid zijn geest tot rust brengen, waartoe hij gehuld in een cadettenjas (die hij zijn leven lang heus niet alleen buitenshuis droeg) de Catskill Mountains, door Irving Washington bezongen, doorkruiste. "Wat jij doet in de bergen om Charlottes-ville, deed ik op West Point...Vergeet niet mij naar dokter Carter te vragen, want die man vormt een potentieel gevaar voor jou..." Hij verliet onmiddellijk hierna de kamer, zodat ik hem niet om meer informatie over dokter Carter vragen kon, en kwam terug met Virginia die hij gewikkeld in zijn cadettenjas speciaal naar beneden had gedragen om met mij kennis te maken. "Dit is Schipper," zei hij eenvoudig, "een van de weinigen die net als jij in mijn ziel heeft gekeken. Hij weigert mij bij mijn voornaam aan te spreken, uit kiesheid, maar ik acht hem hoger dan mijzelf... En dit is mijn liefste zusje," zei hij, terwijl hij haar broze gestalte voor mij in het licht hield. "Zeg maar niets, liefste, een hoofdknikje is meer dan voldoende." Voordat ik ook maar iets had kunnen zeggen, was hij alweer verdwenen met zijn kostbare last. Haar bleke gezicht en buitengewoon fijne trekken, omkranst met een strak naar achteren gekamd kapsel, en vooral haar ogen die boekdelen spraken, wat niet nalaat extra indruk op schrijvers te maken, drukten smart uit, broze smart, waarvoor ze zich met een klein handgebaar scheen te willen verontschuldigen.

Ongetwijfeld door haar plotselinge verschijning in de kamer aange- moedigd, lieten wij onze gedachten over het verschijnsel 'catalepsie' gaan. Poe wilde een familiegraf laten bouwen, dat van binnenuit kon worden geopend. Daartoe moest een lange hefboom tot diep in de tombe steken, schuin aflopend, om een schijndode in de gelegenheid te stellen zonder al te grote krachtsinspanning de dubbele ijzeren toegangsdeuren ervan open te klappen. Met een opgebonden onderkaak kan men niet schreeuwen, en indien het stormde, zou het gehuil van de wind elke roep om hulp overstemmen. Vandaar! Bij wijze van sterk verhaal vertelde hij mij, dat hij zich op weg naar Baltimore eens had verstoppt in een kleine aak van 60 of 70 ton, geladen met potaarde. Het regende en stormde zo hevig, dat hij zijn toevlucht tot één van de twee even langgerekte als smalle kooien aan boord had genomen. 's Avonds

was hij gaan slapen met een zijden zakdoek om zijn hoofd, maar de volgende morgen was hij zonder slaapmuts wakker geworden: die zat om zijn kaken gebonden. "Dat zal wel," zei ik cynisch, "een beetje handige woelwater hangt zichzelf in zijn slaap op, dus wat u zegt, is niet ondenkbaar. Nee, als ik u was zou ik bij een notaris laten vastleggen, dat u na uw overlijden in een van binnenuit te openen doodskest minstens drie weken boven de grond wil blijven staan. Ik zou er emailen plaatjes op laten vastschroeven met 'deze kant boven' en 'voorzichtig behandelen'. Een buitenbel kan ook handig zijn om de drankvoorraad te laten aanvullen."

"Oh boy," liet Poe zich ontvallen, maar tegelijk knielde hij voor mij neer. "Dat had ik niet mogen zeggen, niet tegen een neger van jouw kaliber...Wijft het aan mijn dronkenschap, want eerlijk gezegd ben ik zo dronken als een jolige pikbroek in de gelijknamige kroeg te Londen. 't Is nog een godswonder, dat ik Virginia niet heb laten vallen..."

"Letterlijk dan," vulde ik zogenaamd 'welwillend' voor hem aan.

"Jazeker," bevestigde hij, "maar jouw vrijmoedigheid grenst aan brutaliteit. Zou Eckermann zo ooit tegen Goethe hebben gesproken? 't Is dat ik je voor soortgelijke diensten nodig denk te hebben, anders zou ik..."

"Net wat u zegt," onderbrak ik hem onvriendelijk, "misschien moeten wij ons eens vertreden. Dat voorkomt, dat wij de wetten der gastvrijheid overtreden, u als gastheer en ik als gast."

Wij besloten samen langs de oevers van de Bronx River te gaan wandelen. Poe nam een hapje fruit en wrongel tot zich, vergewiste zich van mijn zin in beide lekkernijen, zette een paar kooien met tamme vogels die in de kersenboom hadden gehangen, binnen op een tafeltje neer, riep iets onduidelijks tegen Virginia staande in het trapgat en nam achter de deur van zijn 'tapkast' een slok van een ondefinieerbare drank om er de moed in te houden, zoals hij mij met een knipoog te verstaan gaf, die in mijn geval op overmoed zou kunnen uitdraaien. Ik liet hem begaan en luisterde aandachtig naar zijn uiteenzettingen over het door de *Baltimore Saturday Visiter* bekroonde verhaal van het handschrift in een fles gevonden. In het juryrapport had gestaan: 'Heel veel beter dan al het andere werk dat was ingezonden.' Poe had er 50 dollar voor gebeurd, maar de 25 dollar die voor het beste gedicht was uitgelooft, had hij niet gekregen, omdat hij reeds in de prijzen gevallen was. Daarover maakte hij zich om een dubbele reden kwaad, want niet alleen

had men hem een geldbedrag onthouden dat moesje goed had kunnen gebruiken, maar ook bleek uit de hoogte van het ter beschikking gestelde prijzengeld, dat men poëzie inferieur aan proza achtte. In een tijd dat er geen copyrightwetten bestonden, konden broodschrijvers en -dichters geen dollar missen om in hun levensonderhoud te voorzien. Uitgevers gaven liever kosteloos Engelse literatuur uit dan proza van eigen bodem, laat staan gedichtenbundels van oude of jonge Amerikanen die bij voorbaat in commercieel opzicht mislukt waren. Over zijn eigen verhalen zei Poe: "Daarin wordt het belachelijke verhevigd tot het groteske, het angstwekkende verkleurd tot het afschrikwekkende, het grappige overdreven tot het burleske en het eenduidige verwrongen tot het bevreemdende en mystieke, wat men allemaal slechte smaak kan noemen." Die laatste toevoeging trof mij nog het meest, omdat hij daarmee de uitwassen van zijn eigen proza allesbehalve positief beoordeelde en iets bevestigde, wat ik ook altijd had gedacht. Kort hierna was hij in dienst van redacteur Thomas White getreden, wiens *Southern Literary Messenger* in Richmond was gevestigd, naast het pand dat vroeger aan Ellis & Allan had toebehoord. In dat blad publiceerde hij *Berenice*, dat mij minder kon bekoren dan het reisverhaal over Arthur Gordon Pym, dat in 1837 furore maakte. Daarin wordt 'gebrast' en 'gelensd' dat het een lieve lust is, dat wil zeggen zet men zeilen diagonaal op de vaarrichting, waardoor de boeg aan loefzijde schokgolven dient op te vangen, en laat men, bij zware zee, schade op het achterschip ontstaan, wat te wijten is aan de hevige overstromingen als gevolg van deze manoeuvre. Met een zekere voorliefde beschreef Poe het proces van bakzeil halen tijdens hevige stormen, of een op een doodskist lijkende kooi onder het koebrugsdek. Er wordt door Pym gevaren op de *Grampus*, aan boord waarvan een mui-tende boef half naar zijn stiefvader Allen heet, of op een schoener met de lieflijke naam *Jane Grey*. De Zuidzee wordt doorkruist, evenals het eiland Tristan da Cunha gepasseerd, dat in het zuiden van de Atlantische Oceaan ten westen van Kaapstad ligt. Op het denkbeeldige eiland Tsalal gebeuren de vreselijkste dingen, het eiland der kloven, dat met zijn maalstromen in een neerwaartse spiraal de suggestie van een sfeervolle idylle en, daarmee corresponderend, de opgetogen indrukken van een bezoeker tenietdoet. In die tijd had Poe alweer ontslag genomen en woonde hij met moesje en Virginia elders in New York, in

Carmine Street om precies te zijn, waar zij dagenlang slechts brood met stroop aten en allang blij waren dat er nog iets te eten viel.

Terwijl wij ons door een dichte jungle van struikgewassen een weg baanden, af en toe een glimp van de Bronx River opvangend, vertelde Poe honderduit over de wonderbaarlijke reis van meneer Monck Mason in 1837, toen hij per luchtballon een tocht van Dover naar Weilburg had gemaakt. Die ballon heette *Nassau* en had de vorm van een sigaar of walvisachtige ellipsoïde. Poe sprak er zeer bevlogen over, alsof hijzelf geen detail van de reis verzonnen had, wat men kan betwijfelen, omdat hij in 1844 een soortgelijk verhaal over een veel grotere overtocht met de *Victoria* als 'waargebeurd' had getypeerd, ofschoon die geenszins had plaatsgevonden. Hij was toen nog maar net naar New York verhuisd, of op 13 april van dat jaar wist hij het al voor elkaar te krijgen, dat de *New York Sun* (nota bene een avondkrant) 's middags met een extra editie op de markt kwam: 'Verbazingwekkend nieuws per expresse vanuit Charleston via Norfolk! De Atlantische Oceaan overgestoken in drie dagen! Aankomst op Sullivan's Island van een bestuurbare ballon uitgevonden door niemand minder dan meneer Monck Mason!' Voor die actuele lariekoek ontving hij een indrukwekkend hoog bedrag, waarmee hij zijn logement in Greenwich Street kon betalen. En net zoals zijn verblijf in New York meerdere adressen telde, bestond zijn verhaal uit meerdere verhalen, zoals dat over de tocht met de *Nassau* in 1837 en over de Rotterdammer Hans Phaal, ook al zo'n vermaarde luchtreiziger. Zulke onwaarschijnlijke vormen van luchtacrobatiek worden op het Europese continent gepresenteerd als wetenschappelijk verantwoorde staaltjes fictie, maar Poe maakte er een wetenschappelijk gedocumenteerd verslag van. Het historisch bestaande personage Thomas Monck Mason bood hem alle gelegenheid de luchtreis met de *Nassau* dunnetjes over te doen, zonder op voorhand argwaan bij zijn lezers te wekken. Dus liet hij dit personage de tweede keer niet op het landgoed Vauxhall Gardens bij Dover opstijgen om achttien uur later in Weilberg te landen, -dat in het gebied van Nassau ligt (wat doet vermoeden dat Monck Mason zijn ballon pas na de landing een naam heeft gegeven)-, maar op Penstruthal in het noorden van Whales. Voorzien van geldige paspoorten voor alle landen in West-Europa landden de ballonvaarders onder aanvoering van Monck Mason niet in Parijs, zoals de bedoeling was, maar drie dagen later op Sullivan's Island. Had er zich onder de lezers van de *New York*

Sun iemand met het intellect van Poe bevonden, dan zou hij zich bedrogen hebben gevoeld, omdat het met een nadrukkelijk als 'bestuurbaar' aangeprezen luchtballon toch niet moeilijk geweest moest zijn om in Parijs te landen. Hoe konden de ballonvaarders zo ver uit hun koers raken, dat zij gedwongen waren op een ander continent neer te dalen? "Nou," zei Poe, "een 'practical joke' is pas geslaagd, als men, tegen beter weten in, onjuiste informatie voor lief heeft genomen. Mijn verslag bevatte genoeg elementen om aan de juistheid ervan te twijfelen, maar omdat mijn lezers er de ware aard niet van onderkenden, schaamden zij zich achteraf des te meer voor hun onoplettendheid. Daarom heb ik geen noemenswaardige kritiek van wie dan ook hoeven te duchten. Humor en zelfspot wonnen het op de redactie van de *New York Sun*, evenals in menige huiskamer, van schaamte over de eigen lichtgelovigheid. Die Monck Mason was trouwens een vreemde sinjeur."

"Hoezo?"

"Men zou denken, dat de piloot van een hete of met gas gevulde luchtballon een sportieve kerel moet zijn, alleen met het vermaken en opvouwen van grote lappen stof bezig of met het repareren van rieten manden, zoals een visser in zijn vrije tijd netten boet, maar Monck Mason interpreteerde begrippen als 'lucht' en 'hemel' helemaal niet, zoals een aeronaut zou doen. Hij speelde dwarsfluit in zijn vrije tijd en schreef theologische traktaten. Zijn reisverslag, waaruit ik rijkelijk geput heb, is diepzinniger dan ik had gedacht."

"Daarom sprak het u natuurlijk aan, want niemand is zo diepzinnig als u."

"Spot er maar mee."

"Ik ben zelf het lijdend voorwerp van spot geweest, dus ik weet maar al te goed, hoe u zich voelt. Om zich in het openbare leven te handhaven moet men daartegen bestand zijn. Pas dan is men gehard genoeg om van de werf van Ludlam naar Warwick te zwemmen...zonder te verdrinken."

Onze weg langs de Bronx River vervolgend ontwaarden wij een bijzondere catalpa, uitgedroogd en onder een dikke laag meeldauw bedolven, waarvan het silhouet aan de langgerekte spits van een toren deed denken, de zogenaamde 'catalpa ovata', zoals ik niet kon nalaten op te merken. "Dat is nou echt een opmerking van Monck Mason," gaf

Poe vervolgens weer als zijn commentaar, "al is hoogdravend niet hetzelfde als diepzinnig."

"Tja," zei ik, "de meeste catalpa's zijn nu eenmaal, net als de meeste ballonnen, bolvormig. Ik zal u hun Latijnse naam besparen."

"Dan hebben we elkaar tenminste goed begrepen."

Los van dit soort schermutselingen probeerde Poe bij mij begrip te kweken voor zijn passie voor de luchtvaart. Zijn reisverslag noemde hij een 'hoax', niet van echt te onderscheiden, al hoorde men in die benaming het begin van een toverspreuk doorklinken. Hij had zijn lezers betoverd door de suggestie, dat een op de schroef van Archimedes gebaseerd roer, een luchtballon bestuurbaar zou kunnen maken. Dat de stand van een klein roer wel eens van nul en generlei invloed zou kunnen zijn op de koers van het enorme gevaarte daarboven, mocht niet in het hoofd van zijn lezers opkomen. Dus weidde hij over de bijzondere as van die schroef uit, 'bestaande uit een holle, koperen buis, achttien duim lang, waardoor, op een spiraalvormige lijn, met een helling van vijftien graden, een reeks stalen spaken waren gestoken, met een lengte van twee voet, die aan beide zijden ongeveer één voet naar buiten staken. Aan hun uiteinden waren die spaken met elkaar verbonden door twee banden van geplet staaldraad. Dit alles tezamen vormde het geraamte van de schroef, dat werd bedekt met geoliede zijde die in wigvormige stroken was gesneden en daarna platgedrukt, zodat het oppervlak vrij gelijkmatig was.' Midden onder de ballon hing een houten staketsel, dat met behulp van een net daaraan was vastgemaakt. Een daaronder hangende rieten mand, niet zonder Venetiaanse passie van Poe een 'gondel' genaamd, bevatte een stalen veer die de gedachte aan Griekse triremen in de luchtvaart voorgoed scheen uit te bannen, want het omhulsel van die veer was op een ingenieuze wijze met de stalen schacht van de schroefas verbonden en in staat om, ingedrukt en wel, zulke krachten te ontwikkelen, dat het gevaarte door de lucht snorde in elke door een roerganger gewenste richting. De met zijde beklede luchtballon was gevernist met een oplossing van Arabische gom en kon meer dan 40.000 kubieke voet gas bevatten. In geval van de *Victoria* was dat lichtgas geweest in plaats van het veel duurdere waterstofgas.

Afhankelijk van onder meer de dauw die op het zijden oppervlak van de luchtballon neersloeg, kon men stijgen of dalen. Wilde men het eerste, dan moest er ballast over boord worden gegooid, maar wilde men

een snelle stijging voorkomen als de zon 's morgens vroeg begon te schijnen, dan maakte men gebruik van een soort 'leidraad' om de kleppen van een ventiel te kunnen openen, waardoor er gas uit de luchtballon ontsnapte. Daarnaast kon men een sleeptouw bedienen, dat in aanraking met de grond zo'n remmende uitwerking had, dat men lang niet altijd ballast over boord hoefde te gooien. Vloog men boven water, dan liet men om dezelfde reden, met behulp van weer een ander touw, kleine koperen of houten emmertjes over het water slepen. Hier onderbrak ik het relaas van Poe om hem opmerkzaam op een inconsequentie te maken. Al die emmertjes waren volgens hem gevuld met een vloeistof die lichter was dan water, waardoor ze bleven drijven. Maar was het niet logischer geweest ze leeg te water te laten en naar gelang van de aldus opgeroepen weerstand méér of minder emmertjes naar beneden te laten zakken dan wat hij te verstaan had gegeven? Poe gaf mij dat grif toe: zo'n nodeloos ingewikkelde beschrijving had zijn lezers op het juiste spoor moeten zetten, met welke reactie hij de eer aan zichzelf hield, terwijl ik hem er nu juist van verdacht zich te hebben vergist. Het sleeptouw bewees ook anderszins goede diensten, want bij gebrek aan een snelheidsmeter kon het min of meer als zodanig functioneren. Wanneer het loodrecht onder de gondel hing, verroerde de luchtballon zich niet, maar hoe groter de hoek tussen het sleeptouw en de gondel werd, des te sneller bewoog men zich voort.

Aanvankelijk had men alleen Het Kanaal willen oversteken. Keek men op de golven neer, dan deden deze denken aan ontelbare reuzen, 'demonisch worstelend in hun zwijgende en machteloze doodsstrijd'. Die laatste dramatische zinswending beantwoordde precies aan wat men van Poe verwachten kon, en dat gold eigenlijk ook voor de toelichting die hij op het verschijnsel gaf, dat de hemel op een hoogte van 25.000 voet bijna inktzwart lijkt, de sterren duidelijk zichtbaar zijn en de zee niet bol maar hol oprijst. Wijst 'inktzwart' niet op te veel fantasie van een schrijver, die zich door zijn eigen fantasie laat meeslepen? Ik weet het niet, maar zet een groot vraagteken achter Poe's toelichting op de voetnoot van meneer Ainsworth, die aan boord van de *Victoria* een logboek bijhield en de holle aanblik van de zee aldus trachtte te verklaren: 'Als men van een hoogte van 25.000 voet een loodlijn naar het oppervlak van de aarde of de zee trekt, krijgt men de zijde van een rechthoekige driehoek, waarvan de basis zich uitstrekt van het rechte hoekpunt tot de horizon, en de hypotenusa van de horizon naar de

ballon. Maar de 25.000 voet hoogte zijn weinig of niets in vergelijking met de uitgestrektheid van het uitzicht. Met andere woorden, de basis en de hypotenusa van de driehoek zijn zo lang, vergeleken met de loodlijn, dat ze als vrijwel evenwijdig kunnen worden beschouwd. Derhalve schijnt het een luchtvaarder toe, dat de horizon even hoog ligt als de gondel. Maar aangezien het punt vlak onder hem zich op een grote afstand beneden hem schijnt te bevinden, en zich inderdaad ook bevindt, lijkt het op een grote afstand onder de horizon te liggen. Vandaar de indruk van holheid.¹ Dit is een vorm van hogere wiskunde, waarvan de zin mij ontgaat. "Och," zei ik tegen Poe, "als ik mij ooit op zo'n eenzame hoogte bevind (wat best eens in gezelschap van anderen zou kunnen gebeuren), zie ik wel, hoe de zee eruitziet. Niet alles hoeft verklaard te worden om een bepaalde indruk te maken." Poe knikte instemmend. "Dat is inderdaad een kwestie van gradaties," zei hij, "de ene mens heeft meer behoefte aan een verklaring voor wat hij waarneemt dan de andere. Bovendien biedt een rationele verklaring vaak slechts een surrogaat voor wat hij intuïtief meent te weten. In de liefde neem ik met geen enkel surrogaat genoegen. Seksualiteit is het surrogaat voor liefde!" Ik schrok van deze verandering van onderwerp, die mij met een modern woord aan een 'gamechanger' deed denken. "Kent u dat woord?" vroeg ik hem zonder in te gaan op de implicatie van zijn bekentenis. "Nee," zei hij, "maar ik begrijp heel goed, dat de dood de grootste 'gamechanger' is."

Struikelend over een gat in het tapijt van bosanemonen, waarvan de tweeslachtigheid in meeldraden met gele helmknoppen en stampers zichtbaar was, -niet alleen bijzonder voor deze streken, maar ook voor een uiterst ongecompliceerde beleving van wat ik gemakshalve maar 'ecologische' liefde zal noemen-, sneed Poe het eigenlijke onderwerp van zijn gesprek met mij aan. "Zou u mij een genoegen willen doen?" Op mijn stilzwijgen reageerde hij met een glimlach: "Wie zwijgt, stemt toe. We hebben het over de ratio gehad, die het tegen de gewoonlijk meer omvattende intuïtie aflegt, terwijl mijn behoefte aan een rationele verklaring groter is dan die van menigeen, en over seksualiteit die het noodzakelijk tegen de véél meer omvattende liefde aflegt, terwijl mijn lichamelijke behoeften groter zijn dan die van menigeen, een verliefd stel inbegrepen."

"Ja," zei ik, "ik volg u even niet...Dat is te zeggen, in figuurlijk opzicht."

"Dan zal ik speciaal voor jou een sleeptouw uit onze gondel neerlaten, niet met emmertjes eraan, want we bevinden ons niet boven water, zelfs niet op glad ijs, maar dienen wel de vaart uit onze gedachtegang te halen. Kijk, je hoeft mijn Eckermann helemaal niet te zijn. Je hoeft je met mij niet te verheugen in de prijs die ik heb gewonnen voor mijn verhaal over een goudkever,-de 100 dollar die ik van de *Dollar Newspaper* kon opstrijken-, of in het succes van mijn gedicht over een zwarte kraai of raaf dat, met dank aan de *Evening Mirror*, de concurrentie met een goudkever glansrijk doorstaat. Nee, dat kan mij allemaal niets schelen, als het erop aankomt. Voor mijn part steek je de gek met mijn armoede, met mijn geringe lengte van nog geen vijfen-eenhalve voet en met mijn in dronkenschap binnenstebuiten gekeerde jassen en andere 'peccadilles', die jij met jouw zonderlinge woordkeus wel 'pekelzonden' zal noemen. Nee, ik schaam mij niet over mijn schaamte, want het is waar dat ik laag gezonken ben. Ik vind het vreselijk, dat moesje langs de deuren moet bedelen om een armzalig klikje voor ons te bemachtigen, zodat wij tenminste nog iets te eten krijgen. Heb jij haar vanmiddag gezien? Het zou mij niets verbazen, als ze nu wéér langs de deuren in een of andere wijk van New York aan het bedelen is, of een baantje voor mij probeert te versieren bij een 'captain of industry', dat wil zeggen een collega van jou..., Schipper. Ik vind het vreselijk alcoholische versnaperingen te moeten slikken om het leven enigszins dragelijk voor mij te maken of een slokje laudanum uit een tinctuurflesje te moeten nemen om niet van de honger te creperen. Intussen crepeer ik natuurlijk tóch van de honger, maar ik heb tenminste niet het idee dat dit het geval is. Nou denk ik iets, wat eigenlijk niet gedacht kan worden..., want ik bedoel, dat ik het idee heb, dat dit niet het geval is. Kun je mij nog volgen?"

"Zonder enige moeite," zei ik. "Uw realiteitszin heeft onder uw schaamte niets te lijden. Zou ik uw indrukwekkende monoloog zo mogen samenvatten?" Poe knikte, terwijl ik aan hem zag, dat hij het gebruik van een woord als 'indrukwekkend' hinderlijk vond. "President Tyler wilde zich voor mij inzetten," zei hij toonloos, "maar ik was op het afgesproken tijdstip niet in staat om nuchter en wel het Witte Huis te bezoeken. Ook daar schaam ik mij over... Wat is daar indrukwekkend aan?"

"Misschien de bekentenis als zodanig," zei ik, "al gebiedt de eerlijkheid mij te zeggen, dat het verschoningsrecht van een begrip als 'eerlijkheid' de oorzaak van uw schaamte niet wegneemt. U bent een fatalist, meneer, net als ik, en lijdt onder iets wat door uzelf is veroorzaakt. Ondanks herhaalde pogingen bent u niet tot een verandering van uw gedrag in staat gebleken. Daar zult u voor de rest van uw leven mee moeten leven, maar dat doet aan de keerzijde van de medaille..., de medaille die uw leven is, niets af. Die vormt de basis van onze vriendschap, op grond waarvan u iets van mij verwacht. Ik zal uw Eckermann niet zijn, dat heeft u goed ingeschat, maar hoe zou ik u anderszins behulpzaam kunnen zijn?"

"Door commentaar te geven op mijn essay *Eureka*, waar ik nu hard aan werk."

Het hoge woord was eruit, al wachtte ik nog steeds op iets anders. Waarom wilde hij mij eerder op de dag waarschuwen voor dokter Carter en waarop diende ik verdacht te zijn, indien ik 'ce monsieur' ooit ergens zou tegenkomen? Hoe groot was die kans eigenlijk? Inmiddels op onze terugweg naar Fordham, vergaapten wij ons minder aan de Bronx River, die in de vallende schemering beneden ons voortkabelde als een beekje, terwijl wij halsbrekende toeren moesten verrichtten om langzaam over rotspunten af te dalen. De kronkelende loop van die rivier en de talloze malen dat wij een brug waren overgestoken, hadden mij elk gevoel van richting doen verliezen, maar Poe verzekerde mij, dat wij in een lus hadden gelopen en weldra voor het laatst een hoge brug zouden zien dicht bij het beginpunt van onze boswandeling. En dat was ook zo, want nadat wij die laatste hindernis hadden genomen, zagen wij zijn huisje in een diep dal liggen. Het afdalen bleek op een gevaarlijke inspanning neer te komen, wat de voortzetting van ons gesprek bemoeilijkte. Een heerlijke etensgeur verwelkomde ons, waarna wij een uiterst vriendelijke vrouw achter het fornuis ontwaarden. "Dit is mijn tante Maria Clemm, die als een moeder voor mij zorgt," zei Poe, terwijl hij mij aan haar voorstelde. Op een of andere manier was het haar gelukt een heerlijk maal te bereiden, waaraan wij ons graag te goed deden. Het huis maakte een opgeruimde indruk, geen lege borden of kopjes en glazen hadden sporen van onze tijdelijke aanwezigheid nagelaten. Nadat Poe mij verzekerd had, dat er bij de Brennans een kamer voor mij in gereedheid werd gehouden, zetten wij ons gesprek voort.

Wat geëxalteerd droeg hij een sonnet aan de wetenschap voor, waarin de essentie van onze boswandeling in combinatie met eerder breed uitgesponnen gedachtegangen doorklonk. Die wetenschap had volgens hem najaden uit de stroom verbannen en elven uit het groene gras, zoals zij voor hem de zonnige droom onder de tamarindeboom in een nachtmerrie had doen verkeren. Hij verklaarde zich tégen de Verlichting, tégen de kille ratio die meende een 'bewijs' van een 'axioma' te kunnen onderscheiden, terwijl beide denkwijzen een mens niet in het minst zekerheid boden. Vóór intuïtie en verbeelding was hij en als een zeldzaam opgewekte materialist wilde hij voortaan door het leven gaan, dat wil zeggen (misschien niet in eerste instantie) eerder begerig naar indrukken dan naar geld en bezit: "Ik zal mijn leven lang een liefhebber van literatuur blijven. Niets kan mij daarvan afhouden, noch heb ik alle hoop opgegeven, dat al het goud van Californië mij mogelijk nog eens in de schoot zal worden geworpen. En nu ik het toch over goud en verlokkingen heb, -waarmee op het ogenblik 'arme duivels van auteurs' worden geconfronteerd-, is het ooit in jouw gedachten opgekomen, dat al wat voor een liefhebber van literatuur werkelijk waardevol is, -en met name voor een dichter-, absoluut niet voor geld te koop is? Liefde, roem, het intellect, het bewustzijn van macht, het opwindende gevoel voor het schone, de vrije lucht van de hemel, lichaamsbeweging en geestelijke oefening, met als resultaat fysieke en morele gezondheid, -deze en soortgelijke zaken zijn in werkelijkheid de enige waar een dichter iets om geeft. Waarom zou hij naar Californië gaan?" Wie het wist, mocht het zeggen, maar ik hield mijn mond.

Wij gingen dus niet naar Californië, maar lieten ons tot bespiegelingen verleiden die Poe niet veel later in zijn essay *Eureka* zou publiceren. Aan de keukentafel van moesje, die op gepaste afstand van ons in haar schommelstoel dutte, passeerden sterrenstelsels ons als vliegen het lampenglas, nadat Poe met een meewarige blik op haar tevergeefs de stelling had trachten te bewijzen, dat iedereen gelijk is waar het om begripsvermogen gaat. Daar was ik het niet mee eens, zelfs niet als hij dat vermogen zou willen reduceren tot primaire noties van leven en dood. Met andere stellingen kon ik wel instemmen, zoals deze door hem pregnant geformuleerde stelling: 'In de oorspronkelijke eenheid van het eerste ligt de secundaire oorzaak van alles, met daarin de kiem van de onvermijdelijke vernietiging.' Alleen daarover hadden we minstens één avond van gedachten kunnen wisselen, maar wij begrepen

elkaar te goed om onze tijd aan het analyseren van gemeenschappelijke uitgangspunten te verspillen. Dat aan zijn essay expliciet de gedachte ten grondslag ligt, dat het verband tussen de materiële micro- en macrokosmos zijn weerslag vindt in het spirituele universum, kon ik billijken (niet goedkeuren, want het duizelde mij van de grootte en de verscheidenheid van de schaal waarop deze gedachte betrekking heeft). Toen we daarover geestelijk aan het schermutselen waren, liet Poe zich ontvallen, dat 'oneindigheid' geen idee uitdrukte, maar slechts een poging daartoe, de enig mogelijke poging om een onmogelijk idee te vangen. Hij deed met andere woorden een concessie aan mijn duizeligheid zonder iets af te willen doen aan de duizelingwekkende perspectieven van zijn ideeën. Om speciaal voor mij af te dalen tot een bedenkelijk niveau dat aan de schommelstoel van zijn moesje refereerde, zoals hij eerder een sleeptouw uit 'onze' gondel had neergelaten, wilde hij ook wel grapjes maken en zodoende de loodzware ernst van ons gesprek doorbreken, zij het uitsluitend met het doel zijn enige toehoorder te laten bijkomen van al het doorstane geestelijk geweld. In zijn essay deed hij hetzelfde, wat ik ten zeerste afkeurde: een spitse geest dient zich niet als een lomperik over andere spitse geesten uit te laten, ook al bedoelt hij de kloof tussen hem en zijn lezers te verkleinen. Wat daarin aan lofwaardigs schuilt, doet hij teniet door een oneigenlijke voorstelling van zaken te geven. Men zou ook de stelling kunnen verdedigen, zoals ik twee jaar later in mijn artikel over *Eureka* gedaan heb, dat hij met zijn humor zichzelf niet weinig tekortdoet, doordat hij flauwiteiten in plaats van wijsheden debiteert. Zo duidde hij Aristoteles als 'Aries Toetel' aan, een ingewikkelde platvloersheid, waarmee hij deze grote Griekse filosoof wilde wegzetten als een ram ('aries' betekent immers 'ram' in het Latijn) thuishorend in een rijtje van dieren dat Bacon als een zwijn uitbeeldt. Kant duidde hij steevast als Cant aan, ('to cant' betekent in het Pennsylvaniaans 'wartaal uitslaan'). Zulke grapjes slaan negatief op degene die ze maakt terug, maar het door hem misbruikte vernuft scheen Poe op de avond van ons gesprek in Fordham al geen betere zaak waard.

Meer moeite had ik met zijn stelling, dat de oerknal was ontstaan uit materie die 'in de uiterste staat van enkelvoud' verkerend werd geforceerd tot veelheid. Uit 'unificatie' laat zich de idee van veelheid afleiden, zoals uit eenvormigheid noodzakelijkerwijs diversiteit volgt. De oerknal verklaarde volgens hem, hoe gelijktijdig kon worden voldaan

aan de eis of voorwaarde (deze nuancering vond ik ook al bar ingewikkeld) van straling en gelijkmatige verspreiding daarvan in het universum. "Ocharm," kon ik niet nalaten daartegenin te brengen, "waar heeft die knal uw gehoor ooit geteisterd en in welke uithoek van het heelal heeft u zich persoonlijk van het stralingsgehalte van wat dan ook kunnen overtuigen?" Maar dat was tegen het zere been van Poe, die onmiddellijk uit zijn stoel opveerde en mij met berekeningen van Alexander von Humboldt om de oren sloeg. Terwijl er beschaafd kantelende of 'cantelende' wereldbeelden uit zijn mond vlogen, alsof een goddelijke afflatus hem de strot uitkwam, hield hij staande, dat clusters van sterren en planeten zich niet naar een denkbeeldig middelpunt van het heelal bewogen, maar zich daarvan juist leken te verwijderen. Ze waren duidelijk op weg naar het einde in een uitdijend heelal, dat voorlopig geen krimp gaf. Maar uiteindelijk zouden al die clusters op hun gemeenschappelijk middelpunt afstormen 'in overeenstemming met hun materiële pracht en met hun spirituele passie voor eenheid'. Dan volgde onvermijdelijk een innige omhelzing van majestueuze sterrenresten die gezamenlijk een hemelbol der hemelbollen zouden vormen. Daar kon men zich geen enkele voorstelling van maken, omdat het resultaat van alle hemelse wentelingen, de blinde werveling van hemellichamen, zich niet scherp liet stellen en ophield een object te zijn, zodra de unificatie van het geheel, zoals eenmaal vóór de oerknal, bereikt zou zijn. In een mystiek lichaam hielden subject en object immers ook op afzonderlijk te bestaan? Ik knikte toegeefflijk en liet Poe nog even voortzagen. "Zwaartekracht is het verlangen van de atomen naar eenheid en homogeniteit, althans zolang dit proces nog niet voltooid is," zei hij, "en afstoting is elektriciteit, wat wijst op een gebrek aan eensgezindheid van gelijke polen, zoals magnetisme wijst op heterogeniteit. Heb je ooit twee sterke magneten elkaar zien aantrekken?"

"We hebben nog een lange weg te gaan," mompelde ik, "maar ik begrijp niet goed, hoe men van een uitdijend en krimpend heelal kan spreken, zonder vast uitgangspunt, en hoe men zich een voorstelling van iets maken kan, waarvan men zich principieel nu juist géén voorstelling kan maken. Wat een wereldbol is, snap ik heel goed, maar een hemelbol..., ik heb geen idee wat dat is."

"Jaja," zei Poe, "dat is precies wat ik bedoelde met het beeld van iets dat zich niet scherp laat stellen door en voor het menselijk oog. Ik geloof in een cyclisch wederkerend universum, waarbij precisie uit den boze is. God is slordig, zoals een man als Kepler intuïtief wist, terwijl Newton niet naar de werking van Zijn wetten wilde gissen, maar die juist in formules wilde onderbrengen." Kennelijk had Poe voor Kepler meer waardering dan voor Newton, waarna hij God huldigde als de bedenker van een maalstroom, een zwart gat in de ruimte rond een wervelende klok. In mijn artikel over *Eureka* hekelde ik later de gekunstelde manier waarop Poe zich genoodzaakt voelde aan imponderabilia als 'rammen' en 'zwijnen' aandacht te besteden. Met elkaar in tegenspraak zijnde elementen als 'subject' en 'object', 'wereldbol' en 'hemelbol', verraden bovendien een onverzoenlijke geest, harmonie predikend maar tweedracht zaaiend, waardoor de schrijver van dit essay geen chemisch verantwoorde oplossing voor zijn probleemstelling heeft gevonden, helder als glas. Integendeel, hij brouwde een zo te zien troebele emulsie waarin voor elk wat wils is terug te vinden.

Buiten het niets ontgaande oog van moesje of tante Clem, zoals ze zich die avond een paar keer bij mij had menen te moeten herintroduceren, vergezelde Poe mij naar de boerderij van de Brennans. Uit mijzelf had ik die nooit in het donker gevonden, maar vriendelijkheid of de neiging om zich een goede gastheer te betonen dreven hem niet naar buiten. Het was de inhoud van een heupflacon, tot aan de onderste rand van de schroefdop gevuld met sterke drank, die hij niet naar de vorm maar naar de hoogte van zijn bewaarplaats 'borstflacon' noemde. Mij stoorde zijn gebruik van dat woord al evenzeer als de neiging van tante Clem om haar achternaam met een denkbeeldige voor naam te verwisselen. "Oh ja," zei Poe alvorens zich definitief om te draaien en naar huis terug te keren, "dokter Carter heeft in Charlottesville een aanklacht tegen jou ingediend. Wegens mishandeling... Je hebt hem met een stuk palmhout afgeranseld en zodoende de in zijn persoon verenigde blanke suprematie een gevoelige slag toegebracht. Jij herkende hem niet, maar hij jou wel. Hij zint op wraak, dus wees voor hem op je hoede. Richmond is een klein stadje, zou je denken, ware het niet dat sommige inwoners een groot ego hebben. Zelfs Charlottesville ligt binnen hun machtsbereik." Sprakeloos staarde ik Poe aan, niet bestand tegen een verdraaiing van de feiten als ik was. "Het was net andersom," stamelde ik, "maar wie zal mij geloven?"

"Och," zei Poe, "maak je niet druk. Of de zon om de aarde draait, of de aarde om de zon is voor de meeste mensen onbelangrijk. Mocht de zaak niet geseponneerd worden, dan zal ik voor jou getuigen..., mits jij een artikel over mijn essay schrijft, want er is mij veel aan jouw mening gelegen. Blijkt de zaak inmiddels al verjaard, dan hoef je achteraf niet nodeloos ongerust over de afloop te zijn. Tot in de rechtszaal van Charlottesville zal ik mijn stem verheffen om anderen in jouw onschuld te doen geloven."

"Dat is u anders in de spreekkamer van dokter Carter in Richmond nog niet gelukt," zei ik. "Er zijn hier..., in Virginia bedoel ik, wetten in de maak, of allang bestaande criteria in het geding, op grond waarvan een conflict tussen een blanke en een nikker, waarbij geen derde aanwezig is geweest, altijd in het voordeel van de eerste wordt beslist. Daar ben ik dan mooi klaar mee. Kon ik maar van de aardbodem verdwijnen."

"Schipper," zei Poe, "jij vaart niet weg. Of je nu het luchtruim kiest of het ruime sop, jij staat als één van de door jou geplante bomen in het leven. Jouw wortels zitten diep en onwrikbaar in de grond. Ga er niet voortijdig tussen liggen, maar leg jouw situatie aan de mensen uit die jou tot nu toe de hand boven het hoofd hebben gehouden. Wanhoop niet!" Dat laatste zei Poe op zo'n manier, alsof hij tegen zichzelf sprak. "En noem jezelf geen nikker in mijn bijzijn, want dat ben je niet!"

Die nacht deed ik geen oog dicht, want ik zag de rechtszaal van Charlottesville als een Romeinse arena voor mij. Wat zou ik ter verdediging aanvoeren? Niets, de kaarten waren immers toch al geschud! Mijn zwijgen diende een hoger doel dat ik nooit had kunnen bereiken, indien ik zittend op een beklagdenbank mijn mond open zou hebben gedaan. Laat ik mijn krachten niet verspillen aan de mogelijkheid om een goede uitkomst van mijn zaak te bepleiten, dacht ik, maar aanwenden om op het ergste voorbereid te zijn. Zorgeloosheid en onverschilligheid voor mijn lot ten tijde van een zware beproeving naast het verre van pijnlijke besef dat het leven eindig is, althans op deze aarde, lieten mij weldra de zaak zelf vergeten. Ik was niet verongelikt, nam niemand iets kwalijk, totdat Poe in de rechtszaal zou verschijnen om een goed woordje voor mij te doen. Zou hij mijn pro-Deadvocaat zijn, of een willekeurig opgeroepen getuige? Zou hij de honneurs van de rechter waarnemen, of vriend en vijand op een schitterend requisitoir onthalen waarin hij als schrijver of officier van justitie over 'ontknoping' zou spreken, alsof het een lynchpartij in Oak Wood betrof? Ik wist

het niet, maar werd de volgende dag met een zwaar hoofd wakker. Poe kwam mij ophalen, zong een lers loflied op de Brennans uit dankbaarheid voor het ook hém aangeboden ontbijt en troonde mij mee naar zijn moesje die mij in haar hoedanigheid van tante Clem een 'handappeltje' (ik gebruik dat woord in dezelfde geest als Poe's alternatief voor 'heupflacon') voor onderweg toestak. Toen ik haar een stuk van de krant zag afscheuren om er een puntzak van te maken, waarin zonder vlekken kersen konden worden bewaard, nam ik ijlings de benen. Er hoefde mij immers geen liefdadigheid te worden bewezen door mensen aan wie ik dat eigenlijk zou moeten doen, -liefdadigheid bewijzen-, noch kon ik tot hartelijkheid worden verplicht bij het afscheid nemen. Spontaniteit waarvan de argeloosheid wordt gesmoord in fatsoenscodes, rituelen en goedbedoelde plichtplegingen pleegt haar oorspronkelijk karakter te verliezen. Daar ben ik als oude, dikke neger allergisch voor gebleken sinds dokter Carter naar een stok zocht om er een hond mee te slaan, of eigenlijk al veel eerder, toen ik getuige was van de zweepslagen die John Allan ongenadig op de rug van zijn stiefzoon liet neerdalen. Altijd moest ik op mijn hoede zijn, geen dag ging voorbij zonder dat ik vreesde voor mijn leven of dat van anderen.

Vanaf het moment dat ik Poe's huisje verliet om per boot van New York naar Richmond te reizen en vandaar per rijtuig naar Charlottesville, sudderde mijn leven als een klikje in de pan van tante Clem voort. Slingerend op zijn levenspad dat hem van de ene ondergang naar de andere voerde, stierf Poe ruim drie jaar later. De precieze details van zijn dood ken ik niet, maar ik betreur het zeer, dat zijn meesterschap over de taal niet tot grotere triomfen in zijn leven heeft geleid, zoals ik het nog meer betreur, dat zijn verslaving aan sterke drank met lieflijke namen als 'duivelstroost' en 'sloebers slobber' zijn lever niet langer onaangetast heeft gelaten. Mijn artikel over *Eureka* verscheen op zijn verzoek in *Sartain's Magazine*, tot mijn spijt, want de niet geheel positieve strekking daarvan klonk tegen mijn bedoeling in als een laatste woord. Had ik geweten, dat hij zo jong zou sterven, dan had ik het niet geschreven. In mijn woonplaats deed ik navraag naar een tegen mij ingediende klacht, waarvan geen sprake bleek te zijn. Om die reden heb ik het advies van Poe niet opgevolgd. Men lijdt het meest, zoals een geliefkoosd gezegde van tante Clem zou kunnen luiden, onder het lijden dat men vreest. Mijn superieuren laten mij mijn

gang gaan, wat des te verwonderlijker is, als men bedenkt, dat de eigenaar van een katoenplantage in Louisiana, Simon Legree, in een onlangs verschenen boek niemand minder dan oom Tom heeft doodgeranseld. Wat blijkt daaruit, of beter uitgedrukt: wat bedoel ik daarmee te zeggen? Fictie is verschrikkelijker dan mijn werkelijkheid, alleen wordt die laatste niet gekend en dat is maar goed ook. Mijn situatie is te uitzonderlijk om aan de grote klok te hangen. Zo slijt ik mijn laatste dagen in eenzaamheid, vervreemd van mijn eigen land en ras. Wat ben ik wél, als ik van Poe geen nikker mag zijn? Een gedoogde neger in plaats van een medemens? Wat er om mij heen gebeurt, interesseert mij steeds minder. Wie er na een obligate termijn van vier jaar weer eens president van ons land geworden is, met het vaste voornemen alles grondig te veranderen, laat mij onverschillig, want hij lijkt niet eens te beseffen, dat er heimelijk een burgeroorlog woedt, laat staan dat hij vermogt haat en tweedracht binnen één familie te voorkomen. John Allan kon dat al niet in zijn eigen blanke gezin, geen dichter of schrijver van Poe's formaat kan dat in ons land. Op de uitlopers van de Blue Ridge Mountains en in de bossen van de Shenandoah Valley tel ik mijn zegeningen. Schaduwen en vallend blad zie ik scherper voor mij dan ooit tevoren. Kolommen van licht banen mij een weg naar boven. Waar de bomen schouder aan schouder lijken te staan, talm ik steeds langer, gedragen als ik mij weet door hun takken. Het zou mij niet verbazen, als ik binnenkort te lang de vrieskou heb getrotseerd. Wie mij vindt, mag mij houden.

WILLIAM PARBODY

Waar kan een diaken beter wonen dan in Providence, de hoofdstad van Rhode Island? Liever was ik ergens anders dominee geweest, maar soms moet men zich met minder vergenoegen dan men had gehoopt. Zijn wij niet allen ver beneden onze verwachtingen gebleven, naamloze schepselen slechts opgeschreven in de palm van Gods hand en tot ver daarbuiten onbekend? Alleen het koninkrijk van onze Vader stelt en vervult een norm die ooit aan onze verwachtingen zal beantwoorden. Het kost mij daarom geen enkele moeite om in mijn medemensen ongevederde vogels te zien, hoe divers hun pluimage ook mag zijn. Zal hun naaktheid niet pas voor het aanschijn des Heren met een hemels gewaad worden bekleed? Na in dit korte tijdsbestek al drie vragen gesteld en een formidabele paradox gelanceerd te hebben, waarvan de zin in de loop van dit verhaal wel duidelijk zal worden, stel ik mij graag aan u voor: William Parbody is mijn naam, waarmee in zekere zin al mijn moeilijkheden zijn begonnen. Wie de naam van God ijdel gebruikt, maakt zich aan een doodzonde schuldig, zoals u maar al te goed weet. Maar mijn naam en die van Marc Lipschitz kan ongestraft het voorwerp van spot en hoon worden zonder dat de goddelijke voorzienigheid ingrijpt. Dat zal u als advocaat van de duivel goed doen, terwijl het mij juist grieft.

Hoewel ik Parbody heet, ontvang ik post onder een andere naam. Poe, die ik nooit anders dan bij zijn voornaam Edgar gekend heb, heeft er een handje van mij Peabody te noemen, alsof ik een met veren van bladerdeeg omhuld zoet of hartig gerecht ben, een smakelijk pasteitje, dat men in afwachting van het hoofdgerecht zo snel mogelijk verorbert. Maar zo is het niet en nadat ik hem op zijn vergissing opmerkszaam heb gemaakt, gaat het hem nog minder aan mij meneer Nobody te noemen. Toch doet hij dat nu juist voortdurend, als hij in het bijzijn van anderen daartoe tenminste de kans krijgt. "Vraag maar aan meneer Nobody," zegt hij 's zondags op de theekransjes van Helen Whitman, zich minzaam tot zijn tafeldame wendend, een plaatselijke schone, die hem vragen over gene zijde stelt. "De duistere kant van het bestaan, afdeling duivels en hun advocaten," vervolgt hij, "is zijn domein. Ik schrijf daarover zonder enige theorie. Wie moet men zijn om daarover wél een theorie op te stellen? Een diaken van de First

Baptist Church in America lijkt me daartoe de meest aangewezen persoon. Met een variant op het beroemde verhaal van de door Odysseus gefopte cycloop houd ik staande, dat u bij Niemand terecht kunt, indien u over gene zijde meer wil vernemen dan u lief zou moeten zijn. Maar door mij zo uit te drukken suggereer ik ten onrechte er meer van te weten, terwijl u voor de beantwoording van al uw vragen bij meneer Nobody moet zijn." Tegen mij zegt hij vervolgens met stemverheffing, omdat ik niet pal naast hem zit: "Ga je gang, mijn jongen!" Hoe redt

Helen Whitman

men zich uit zo'n situatie? Terwijl de anderen bij voorbaat aan mijn lippen hangen, hul ik mij in zwijgen, hoorbaar als bladerdeeg dat in de mond van mijn disgenoten wordt vermalen. Hun inwendig knisperende geluiden en verwachtingsvolle oogopslag leggen het tegen de door mij gecreëerde stilte benevens lege blik in mijn ogen af. Dan ga ik staan. "Hoe luidt de vraag ook alweer precies?" zo verbreek ik de stilte, waarna hoongelach mij ten deel valt. "Och William," sneert de gastvrouw, "houd jij je maar bij hemelse zaken. Ik neem die van gene zijde wel voor mijn rekening."

"Bestaat daartussen dan enig verschil?" waagt iemand op te merken. Vervolgens ontstaat tussen de leden van ons gezelschap een levendige discussie, terwijl ik al die tijd doodstil blijf staan en naar een geschikte aanleiding zoek om mij erin te mengen. "Het is natuurlijk prachtig, dat je vanuit eenzame hoogte probeert te volgen wat er om je heen gebeurt," zegt Poe ineens, "maar als ik jou was, zou ik maar weer eens gaan zitten."

"Het zal geschieden, gelijk gij gezegd hebt," bevestig ik zijn woorden en dan, in een zwakke poging om te redden wat er nog te redden valt, voeg ik eraan toe: "Het verschil tussen hemelse zaken en die van gene zijde is hierin gelegen: de Heilige Geest spreekt met vurige tongen altijd en overal de waarheid, waar het Hem belieft te waaien, maar de geest die ons gezelschap vanavond zal bezoeken, is gebonden aan de gave van een medium en spreekt niet noodzakelijk de waarheid. Sterker nog, hij kan zelfs liegen dat hij barst," hier zie ik Poe zich in een volle teug ('slok' ware te weinig gezegd) cognac verslikken en kracht verzamelen voor een dodelijke tegenwerping, maar ik ben hem voor, "ten bewijze waarvan een spiegel barsten kan. Dit natuurlijk om te voorkomen dat hij zich onzichtbaar voor ons zou delen."

"Natuurlijk," meesmuilt Poe, "natuurlijk kan een dode leugenaar een spiegel doen barsten. Dat kan een levende sopraan met een coloratuur van heb ik me jou daar...of hier óók, maar dat heeft uitsluitend met het voor zo'n spectaculair resultaat vereiste trillingsgetal te maken en niets, maar dan ook helemaal niets met een gebrek aan transparantie aan gene zijde." Hij schudt zijn hoofd en kijkt olijk om zich heen, waarna ik mijn schouders ophaal en ogenschijnlijk kalm ga zitten.

Wat vindt u daar nou van? U staat vast niet aan mijn kant. Verdient zo'n pestkop als Poe niet door u gestraft te worden, of als u zich uit-

sluitend op de tenuitvoerlegging van een door Hem bevolen straf toelegt, door u te worden gepijnigd zonder door u te zijn gevonnist? Hij noemt mij zijn 'jongen', alsof ik negerbloed in mijn aderen heb. U zou mij moeten helpen in plaats van tegenwerken, zolang mijn blazoen in zijn ogen niet onbesmet is. Wie bent u eigenlijk? Een advocaat van de duivel die zich beter voordoet dan hij is, maar niettemin een gevallen engel, of een sparringpartner van God? In het eerste geval is vrijwel elk middel geoorloofd om onheil te stichten, ook een bedrieglijk echte weergave van de schoonheid en een juiste interpretatie van de waarheid. In het tweede geval staat u aan de kant van onze hemelse Vader, die u wil helpen de kwalijke gevolgen van Zijn daden te overzien, voordat Hij een beslissing heeft genomen. Fluistert u mij in, dat de Algoede geen verkeerde beslissing nemen kan, dan is het tweede geval waarschijnlijk niet op u van toepassing en stempelt het eerste u tot een satanisch wezen. De juistheid van de door u verkondigde waarheid zou wellicht anders doen vermoeden, maar alleen Gods wegen zijn ondoorgrondelijk en die van u zo helder als glas met een barstje erin, net als de spiegel in mijn tafelrede, dat wil zeggen rechtstreeks of via een omweg voerend naar de hel. Het helse vuur heeft vast al heel wat spiegels doen barsten. In uw ogen is Poe 'natuurlijk' (ik moet een beetje uitkijken met dat woord) een weinig rechtschapen man, met zijn asymmetrisch gezicht en scheve mond in het bijzonder, waaruit venijnige woorden ontsnappen die met recht het venum van dood en verderf onder ons verspreiden. Die man deugt niet, indien hij zich vol leedvermaak over mij en Marc Lipschitz uitlaat, en dus deugt hij volgens uw niet ondoorgrondelijke, maar onnavolgbare logica juist weer wel. En wat vindt u van mij en mijn disgenoten? Zijn de vijanden van uw vriend qualitate qua uw vijanden, of scheert u ons hele gezelschap over één en dezelfde kam? Deugen wij geen van allen? Een gesprek met u leidt altijd tot diepere inzichten. Wij hebben misschien wel zonder het te weten met u gesproken, terwijl wij dachten met een dierbare overledene in contact te staan. Het is voor u in elk geval gemakkelijker ons te beoordelen dan voor ons om u te beoordelen: wij kunnen van u geen hoogte krijgen, bij gebrek aan niveau onzerzijds. Wij zijn weliswaar van het kwaad verlost, maar vallen er nog dagelijks ten prooi aan. Word daar maar eens wijs uit! Men moet God of de duivel zijn om zoiets te vatten, ik kan dat helaas niet.

Er is nog iets wat ik niet begrijp. Waarom is de wereld er niet beter aan toe, als de mens zich op grond van een karmische wet in de loop der tijd kan verbeteren? Er zijn twee verklaringen mogelijk: of de aanvoer van jonge zielen die zich nog ten goede zullen ontwikkelen is gigantisch, of reeds lang geïncarneerde zielen vallen massaal in hun oude fouten terug. Beide verklaringen onttrekken zich aan de rede, maar de tweede maakt een ronduit tragische indruk. Jezus van Nazareth had aan één mensenleven genoeg om met de Vader te worden herenigd. Zijn volgelingen kunnen ook in dit opzicht niet aan Hem tippen en doen er veel langer over. Als Boeddha (niet bepaald een volgeling, ik weet het) al 550 levens nodig had om zijn staat van gelukzaligheid te bereiken, heb ik er minstens een paar duizend nodig. Ik moet er niet aan denken, maar er zijn genoeg mensen voor wie het geloof in reïncarnatie een aantrekkelijke gedachte is, die hen in staat stelt zich keer op keer te revancheren voor alles wat zij verkeerd hebben gedaan. Wat nu, als zij het er een tweede keer nog beroerder van afbrengen dan de eerste, of hun capaciteiten minder goed weten te benutten? Zegt u mij eens: bestaan er onverbeterlijke mensen? Wie ten kwade gedoemd is, zal zich nooit voor iets kunnen revancheren. Dat betreur ik, maar het is wel een treurige waarheid. Of niet? U mag het zeggen, of misschien heeft Plato namens u gesproken, toen hij metempsychose verdedigde als een alternatief voor reïncarnatie, waarbij het zelfreinigend vermogen van een onverbeterlijk geacht mens op de proef wordt gesteld. Wie er in een volgend leven op achteruitgaat en als een dier op aarde terugkeert, is er als de kippen bij een graantje van het eeuwig leven mee te pikken. Gelukzaligheid, aldus verbeeld, blijft zodoende het perspectief van een verstokte zondaar. Laat u Poe op aarde terugkeren als een goudkever of als een raaf? Persoonlijk neem ik in zijn geval genoeg met een heilige koe. In mijn geval is helemaal niets ook goed, want daarin schuilt de allergrootste verlossing: de verlossing van het kwaad is te nauw verbonden met het leven, waardoor u het mij in mijn nietswaardige hoedanigheid vergunt als het ware twee vliegen in één klap te slaan.

Waarom vinden de meeste christenen reïncarnatie een verwerpelijk idee? Is dat uw werk of dat van de Allerhoogste? Is reïncarnatie een vloek of een zegen? Hoe vaak is het woord niet vlees geworden en onder hoevelen van ons leeft Jezus niet voort? Als diaken van de First Baptist Church in America streef ik vóór alles hereniging met mijn

Schepper na, maar wat wordt mij dat tijdens mijn leven op aarde toch moeilijk gemaakt! Behalve tijdens onze seances op zondagavond lukt het mij niet de 'unio mystica', mijn persoonlijke band met Hem en Zijn volgelingen, op zo'n manier te beleven, dat wij, doden en levenden, ons in elkaars gezelschap welbevinden. Ik word op zondagmiddag door de leden van ons gezelschap gepest, nog net niet weggepest, wat ik met het oog op spirituele belevenissen later op die dag duld. Gaan we er een eerste keer voor zitten met een kopje thee in onze handen en met speciaal voor mij gebak op een te hoge penant neergezet, dan praten wij over de onnozelle dingen: de inrichting van Helen Whitmans salon, de bloemrijke patronen op het behang en de rijkelijk beeldhouwde figuren op de lambrising, de ongeëvenaarde hartelijkheid van onze gastvrouw die als weduwe ook een teruggetrokken bestaan had kunnen leiden, gewijd aan het welzijn van haar huisdieren en de verbetering van het lot der vele neger-slaven uit haar jeugd. De vervanging van thee door sterke drank brengt andere gespreksonderwerpen met zich mee, waarvan de stadsuitbreiding in Providence, gepaard gaande met de aanleg van fraaie landschapsparken, net zoals in Charlottesville, een meer esthetisch dan politiek getinte invulling krijgt; dit met het oog op de vele vrouwen in ons gezelschap. Achter hun lovende woorden bespeur ik jaloezie op de gastvrouw, die als medium iets kan wat zij niet kunnen en zonder zelf iets te doen (ze wordt immers in bezit genomen door een geest) in het centrum van de belangstelling staat. Met een potsierlijke ernst laten zij zich voorstaan op een man die denkbeeldig achter hen staat, een levende man die als echtgenoot bezit van hen neemt zonder spirituele poespas, over wie zij zich nog lovender uitlaten dan over hun gastvrouw. Dan volgt een maaltijd met een eigenaardige tafelschikking als gevolg van het vrouwenoverschot ter plekke, wat mij tijdelijk een enigszins overgewaardeerde positie bezorgt. Wat mij opvalt, is het gemak en de zelfvoldaanheid waarmee deze transcendentalisten grote hoeveelheden voedsel naar binnen schrokken, zich als hongerige teefjes om een voedselbak verdringend, terwijl zij gebaren maken met hun beschaafd uit het gelid staand pinkje dat onophoudelijk hoog naar boven wijst. Poe kan het zich als eregast veroorloven er af en toe een recht te buigen, waarvoor hij zich meteen bij zijn beide buurvrouwen verontschuldigt met een omstandig exposé over de fysieke consequenties van ruimtes die voor oneerbare doeleinden in beslag worden genomen. Wanneer een der

mannelijke gasten, Marc Lipschitz, een rijke textielhandelaar, hem daarover vragen stelt, half geslachtelijk als hij de onbedwingbare lust van Poe en de vrouwen om zich heen meent te moeten interpreteren, wordt hem de mond gesnoerd met een lapje stof van eigen fabricaat. Of hij bewust tafel- en bedmanieren door elkaar haalt, vraagt Poe hem. Met een toespeling op diens voornaam en onhebbelijke gewoonte om op de verkeerde plaats en tijd idem dito vragen te stellen geeft hij hem er vervolgens flink van langs, laat hem in het verlengde van zijn vermeend ruimtelijk inzicht alle hoeken van de kamer zien en spreekt hem voortdurend met meneer 'Questionmarc' aan. Werd uw geest vaardig over Poe, of volgde hij slechts een van zijn eigen briljante invallen?

Misschien ziet u in mij ook een hinderlijke vragensteller en heeft u om die reden nog geen antwoord op mijn vraag gegeven, namelijk of alles wat buiten de natuurlijk te hanteren normen valt, uw werk is of dat van de Allerhoogste. In *Leviticus 27* staat, dat een man of vrouw die geesten of schimmen van doden laat spreken, ter dood moet worden gebracht. Zulke mensen dienen onverwijld te worden gestenigd, in welk geval zij hun dood volkomen aan zichzelf te wijten hebben. Uit zo'n woordje als 'volkomen' leid ik af, dat u hier niet het woord voert, al zou volkomenheid het passendste masker van haar tegendeel kunnen vormen. Snapt u nu een beetje de verwarring waaraan ik ten prooi ben gevallen? Er staat onze gastvrouw nog een gruwelijk lot te wachten, waaraan wij vandaag onze handen vol zullen hebben, indien de woorden van *Leviticus* tot een dienovereenkomstig aan haar te voltrekken vonnis leiden. In *Deuteronomium 18:10-14* staat letterlijk: 'Onder u zal niet gevonden worden, die zijn zoon of dochter door het vuur doet doorgaan, die met waarzeggerijen omgaat, een guichelaar, of die op vogelgeschrei acht geeft, of tovenaer, of een bezweerder, die met bezwering omgaat, of die een waarzeggende geest vraagt, of een duivelskunstenaar, of die de doden om raad vraagt,' waarna de zin niet toevallig abrupt afbreekt. Het is dankzij *Leviticus* duidelijk, wat er met zo iemand moet gebeuren, indien hij of zij zich wél onder ons zou bevinden. God, en niet u, verbiedt ons occulte machten voor eigen doeleinden aan te wenden en doden op te roepen, want zij brengen ons leven in gevaar. In *1 Samuël 28:3-20* stelt koning Saul op straffe des doods een verbod op de bezwering van geesten en waarzeggerij in, dus waaraan dienen wij ons te houden? Aan Gods verbod of aan uw

duivelse listen en inblazingen om ons over te geven aan paranormale activiteiten?

Zo eenduidig als op het eerste gezicht Gods verbod lijkt, is de zaak nu ook weer niet. Het antwoord op mijn vraag moet bijvoorbeeld zowel in het Oude als Nieuwe Testament te vinden zijn. Zelfs ú zult wel met zo'n weinig bezwaarlijke conditie kunnen instemmen. Het kan immers niet zo zijn, dat Jezus het met God oneens is, al heeft Hij het standpunt van Zijn Vader ook genuanceerd, toen Hij een onderscheid tussen echte en valse profeten maakte. Wat doen profeten anders dan waar-
schuwen voor de funeste gevolgen van hun voorspellingen? Is hun vorm van waarzeggerij wel geoorloofd? Ja, want was Samuël zélf niet een profeet die koning Saul de wacht aanzegde? De teneur in het Oude en Nieuwe Testament is, dat men profeten aan de vruchten van hun werk kan kennen. Saul handelde nota bene tegen zijn eigen verbod in, toen hij na de dood van Samuël besloot de heks van Endor te raadplegen. Hij moest tegen de Filistijnen strijden en voorzag een grote nederlaag, die hij alleen met hulp van God zou kunnen voorkomen. Ze doorzag zijn bedoelingen, herkende hem reeds voordat hij zichzelf aan haar had voorgesteld, en riep Samuël voor hem op. Verstoord en grimmig tegelijk zei deze profeet, dat God allang tot Sauls ondergang besloten had, omdat hij als koning verzuimde op Zijn bevel de Amelekieten te achtervolgen. Was hem tijdens zijn leven niet voorspeld, dat David, uit hetzelfde koningshuis afkomstig, hem zou opvolgen? Volgens het bevel van Saul moest de heks van Endor worden terechtgesteld, maar volgens het bevel van God niet, indien ze als een wereldse afspiegeling van Samuël de waarheid zou blijken te spreken. Onderzoek alles en behoud het goede is in dit soort zaken het parool, en dat geldt ook voor moderne heksen onder wie Helen Whitman zich de 'Zieneres der Voorzienigheid' durft te noemen. Als na controle ("Maar daar zit hem nu juist de kneep," hoor ik u al zeggen) blijkt, dat wij gereïncarneerde zielen zijn, hoeven wij dat als christenen toch niet verwerpelijk te vinden? Was Johannes de Doper niet de reïncarnatie van de profeet Elias, gehuld in een haren mantel als beiden gingen, een leren gordel om de lendenen dragend, en vermaard om voorspellingen over de komst van Jezus als beiden waren? Controle, zo legt u geduldig aan mij uit, leidt alleen tot een positief resultaat, als het middel van de controle een bevestiging inhoudt en ontkenning uitsluit. Noch het een, noch het ander is van toepassing op Johannes. Hij ontkende Elias te

zijn en wat hij met deze profeet gemeen had, deelde hij met honderden volgelingen. Een engel had aan Zacharias, de vader van Johannes, ook helemaal niet gezegd, dat zijn zoon Elias zou zijn, maar dat hij 'de geest en de kracht van Elias' zou hebben 'om voor Jehova een toebe-reid volk gereed te maken'. Dat is iets heel anders! In diezelfde geest gaf Jezus te kennen, dat Johannes dit voorbereidende werk inderdaad gedaan had, maar dat de Joden hem niet als Elias hadden herkend. De vervulling van hun profetieën was belangrijker dan het antwoord op de vraag, of een profeet in eigen land werd geëerd. Niet de massa had in dit soort zaken het gelijk aan haar kant, maar de enkelingen die het achteraf bij het rechte eind bleken te hebben. Spiritualiteit en democratie verdragen elkaar niet, zoals u mij terecht voor de voeten werpt. Maar ik concludeer daaruit geenszins, zoals u, dat reïncarnatie in tegenstelling met toekomstvoorspellingen onbestaanbaar is.

Helen Whitman heeft mij onthuld, wie ik in een vorig leven ben geweest. Gaan wij er na de thee, sterke drank en heerlijke gerechten ten vierde male eens goed voor zitten, telkens van plaats verwisselend, dan kan ons dat geopenbaard worden. Onze gastvrouw neemt op een hoge stoel plaats, waarvoor 'troon' een te weidse benaming zou zijn, kijkt totaal in zichzelf gekeerd rond, totdat haar blik door een wildvreemde wordt overgenomen, en dan volgen er onthullingen. Afgezien van onaangename associaties met het begrip 'ritselen', ruist en ritselt het altijd in haar directe omgeving. De vele hoofddoeken van uiterst tere weefsels, sluiers, sjaals en mousselinen capes die haar in veel lagen bedekken en de krakende tafzijde van haar keurslijf, gevoegd bij het gerinkel van haar armbanden en de lichtjes tegen elkaar klingelende onderdelen van haar oorbellen, laten voortdurend van zich horen, voordat een geest dat doet. Worden de lampenpitten lager gedraaid, dan stijgen onze verwachtingen al en bereiden wij ons in stilte voor op wat komen gaat. Soms wordt de spanning haar te machtig en dan valt ze flauw, scheef wegzakkend in haar stoel, waarna een van haar vriendinnen haar aan iets laat snuiven om haar in ons midden te doen terugkeren. Steevast wordt zo'n behulpzame engel door iemand aan gene zijde bedankt voor haar goede zorgen, waaruit een roerende belangstelling voor het welzijn van ons medium moet blijken. Ik druk mij er enigszins sceptisch over uit, zoals u merkt, omdat de werking van vlugzout en reukwater mij weliswaar in bepaalde situaties heilzaam voorkomt, maar Helen Whitman gebruik van andere stoffen lijkt

te maken. Een daarvan is ether, dat ze altijd in een spuitflesje bij zich draagt, zoals Poe continu een met sterke drank gevulde heupflacon tot zijn beschikking heeft. Is het u opgevallen, dat hij het getreuzel van de schone Helena om de glazen bij te laten vullen soms zo zat is, dat hij in afwachting daarvan aankondigt zijn medicijnen in te nemen en vervolgens, als zijn dreigement niet serieus wordt genomen, tot actie overgaat? Hij is al zat, voordat hij zat geworden is! Onze gastvrouw is niet minder bedreven in de weer met ether, wat haar in staat stelt om op gepaste momenten flauw te vallen. Ach, niemand van ons is volmaakt, zoals u beter dan wie ook weet, en het gefladder van Helen mag dan weinig vlinderachtig zijn, -loodzware ernst het doel van onze samenkomenst behelzen-, toch spreekt ze op een lichtzinnige manier de waarheid.

Over Poe beweert ze, dat hij er zo treurig aan toe is, dat alleen het gezelschap van een schipper naast God hem vermag op te beuren. Omdat niemand er iets van begrijpt, Poe nog wel het minst van allen, stuurt ze vervolgens Marc Lipschitz ter nadere informatie naar Charlottesville, waar de bedoelde persoon midden in een eikenwoud zou moeten wonen. Dit leidt prompt tot allerlei vragen van onze disgenoot, die zich niet zomaar laat wegsturen of uitzenden met het oog op zijn missie. Wat heeft een schipper in een dicht eikenwoud te zoeken, dat volgens zijn opdrachtgeefster eerder een lichte dan duistere kant bezit? Is hij daar op zoek naar een nieuwe mast voor zijn schip? Bestaan er onvermoede associaties tussen een boomhut en een hut aan boord van een schip? Welke naam draagt zijn woning op de woelige baren, niet minder bewegelijk dan de takken van een vaderlandse zomereik, waar nochtans zo weinig beweging in te krijgen is, dat er in het geheel geen opbeurende werking van uitgaat? Waarom moet Poe zelf zo nodig worden opgebeurd? Nadat hij meneer 'Questionmark' hoffelijk heeft bedankt voor zijn vele vragen, volstaat Poe, op een wenk van onze gastvrouw, slechts met een kort antwoord. In zijn studententijd is hij inderdaad lid van een roeivereniging in Charlottesville geweest, luisterend naar de naam van Nereus of Poseidon, dat weet hij niet meer, maar van een schipper, boots- of stuurman herinnert hij zich niets. Wat zijn depressies betreft, niet minder talrijk en hardnekkig dan de vragen van zijn waarde disgenoot, hoopt hij op enig begrip van hem te kunnen rekenen voor zijn moeilijke omstandigheden. Men weet toch, dat hij op weg van Lowell in Massachusetts naar Boston, waar hij

met zijn uitgever Putnam over de publicatie van *Eureka* wilde spreken, per ongeluk tweemaal de toegestane dosis laudanum heeft ingenomen? Niet in één keer, maar in zekere zin keurig verdeeld over twee termijnen. Er stond toen in alle kranten, dat hij halfdood in Boston was gearriveerd. Hoe kon zo iets in strijd met de waarheid worden verkondigd? Journalisten observeren zijn gedrag dag en nacht, welke trein hij ook overweegt te nemen om aan hun spiedende blikken te ontsnappen. Wankelt hij op een perron, verstapt hij zich op een loopplank, of schudt hij te veel met zijn bovenlijf in een slecht geveerde koets, dan is hij in hun ogen reeds dronken of op sterven na dood. Hij hoeft echt niet aan achtervolgingswaan te lijden om onder hun voortdurende aandacht voor hem, aangaande uiterst futiele zaken, diep in de put te raken. Spéélt hij uitsluitend met de gedachte zich van het leven te beroven, dan heeft hij dat in hun ogen reeds gedaan. Bovendien kan hij een essay nu eenmaal gemakkelijker schrijven dan een gesprek met zijn uitgever voeren, waarvan de financiële consequenties hem en zijn moeder rechtstreeks zullen raken. Soms worden de spanningen hem te veel en dan neemt hij zijn toevlucht tot verboden middelen. 'Lekker chillen' noemen de inwoners van Boston dat, voor geen van wie hij, geboren en getogen in die stad, wenst onder te doen.

Om een kort en weinig samenhangend verhaal nog korter te maken: Marc Lipschitz is onverrichter zake uit Charlottesville teruggekeerd, maar doet ons zo gedetailleerd verslag van zijn reis, dat een dankbare Poe alsnog een lichtje opgaat. Scipio blijkt een vrijgelaten huisneger van de Allans te zijn, die hem beter heeft opgevoed dan zijn eigen stiefvader. Vanwege zijn ongewone voornaam wordt hij in kleine kring nog steeds 'Schipper' genoemd en, geloof het of niet, zonder een kompas te hoeven raadplegen zet hij bij alles wat hij onderneemt, denkt of voelt een vaste koers uit. Voor een dekwabber als ik is dat een benijdenswaardige eigenschap, naar u grif zult beamen. In Philadelphia, evenals later in Fordham, is de 'Schipper' hem komen opzoeken, nu alweer een aantal jaren geleden, welke ontmoeting niet nagelaten heeft indruk op hem te maken en naar meer te smaken wegens de voor het *Gentleman's Magazine* uiterst bruikbare verhalen die hij over de val van het huis Usher, het landgoed Arnheim en Landors huis vertelde. Deze erudiete neger, die zijn gelijke onder rasgenoten niet heeft, is in religieus opzicht misschien geen schipper naast God meer, maar hij woont wel in een door hemzelf gecreëerd landschapspark te

Charlottesville, dat Oak Wood heet, bestaande uit min of meer natuurlijk gevormde rijen spierwitte eiken. Dat zou de eerder lichte dan duistere kant van het dichte eikenwoud kunnen verklaren, die onze zieneres was opgevallen, toen ze Marc Lipschitz op pad stuurde. Wat ze bedoelde met de kinderlijke beer die in dat woud rondliep, Winnifred geheten, te vereenzelvigen met Poe, blijft onverklaarbaar, maar hangt misschien samen met een verhaal dat de 'Schipper' hem later zal vertellen. Hoe dat ook zij, voor de persoonlijke garderobe van zijn opdrachtgeefster heeft Marc Lipschitz allerlei sjaals uit Charlottesville meegenomen, waarvan hij met zijn kennersoog beweert, dat die haar goed zullen staan. Hij hult haar in een paar zijden exemplaren tot ontroering van alle aanwezigen, die haar en hem met een luid applaus bedanken voor het volbrengen van een vooraf onmogelijk geachte missie. Het vertrouwen in onze zieneres is groter dan ooit, al zijn er wel een paar losse eindjes overgebleven die, zonder opzettelijke verwijzing naar evenzovele zijden sjaals, om opheldering vragen.

Over mij beweert ze, dat ik in een vorig leven een hovaardige dominee ben geweest, wat in mijn huidige leven, volgens de wet van karma, tot een in hiërarchisch opzicht noodzakelijke terugzetting in het kerkelijk ambt heeft geleid. Ik zou te nauw betrokken zijn geweest bij de heksenprocessen te Salem, ter ondersteuning van mijn puriteinse vriend Increase Mather, wiens Engelse voornaam een letterlijke vertaling van het Hebreeuwse woord voor 'groei' inhoudt: 'Jozef'. Geestelijke groei is wat ik behoef, zegt onze zieneres met grote stelligheid, ten teken waarvan al mijn vrienden (nog afgezien van Poe's sarcastische bijdragen) zo'n symbolische naam dragen. Tegenwoordig heb ik anders geen vrienden meer en ben ik op mijzelf aangewezen, zo interpreteer ik haar woorden, wat het moeilijk maakt om de lijn uit het verleden door te trekken. Er is moed voor nodig om zoiets in ons gezelschap te bekennen, waaraan het mij ontbreekt. Hoewel ik over genoeg zelfkennis beschik, weet ik niet goed, hoe die met anderen te delen zonder al te gehavend uit de strijd tevoorschijn te komen. Is de ene mens voor de ander niet een wolf? Ik heb u die stelling wel eens horen verdedigen, niet zonder succes, waardoor voorzichtigheid in mijn ogen een verstandiger en verdienstelijker goed is dan moed. Heb ik niet ervaring opgedaan met Poe de Wolf (in plaats van Poe de Beer)? Ik zeg dus niets en laat haar praten. De woordenvloed van Helen, wier naam

om een symbolische uitleg schreeuwt, maar in haar geval elk ten voorbeeld gesteld schoonheidsideaal zou doen verbleken, vormt een nog grotere belemmering om iets te zeggen dan mijn gebrek aan moed. Tien graven naar links en zoveel stappen naar achteren, gemeten vanaf Mather's graf op Copp's Hill te Boston, zo voorspelt ze, zal ik op de voet van een boom stuiten die veel gelijkenis met de boom der kennis van goed en kwaad vertoont. Twintig stappen naar rechts bevindt zich 'mijn' graf, het graf van Judas Parrish, dat slechts wordt toegedekt door een verroest ijzeren kruis. De laatste vier letters van mijn achternaam zijn in het grafregister van Copp's Hill half uitgewist terug te vinden, wat enerzijds de vergankelijkheid van het menselijk lichaam illustreert en anderzijds de overgang van 'Parrish' naar 'Parbody' schijnt te faciliteren. Mather en ik waren vrienden tot in de dood, bestemd om in een volgend leven door te groeien, zo vat ze alles nog eenmaal voor mij samen: hij zal mijn kuise levenswijze overnemen en ik, met de nodige modificaties, zijn beroep. Ik neem dat voor kennisgeving aan, maar schrik als bij controle vrijwel alles blijkt te kloppen, wat onze zieners mij heeft gezegd. Ook de indeling van mijn woning in Salem en een brief van mijn hand waarin ik er bij Increase Mather op aandring, dat hij beter één onschuldige kan vrijlaten dan tien onschuldigen een jammerlijke dood te doen sterven, komen met haar voorspellingen overeen. Dat ik kinderloos was en ongehuwd stierf, blijkt verifieerbaar bij de burgerlijke stand van Salem en Boston en, meer dan dat, het blijkt nog waar ook, wat mij een nieuwe schok bezorgt.

Maar het meest word ik getroffen door het resultaat van mijn poging om bij een andere mediamiek begaafde vrouw verhaal te halen. Onvoorbereid staat ze mij te woord en terwijl ik zonder iets te zeggen hunker naar haar aandacht, herhaalt ze in hoofdlijnen wat onze zieners mij te verstaan heeft gegeven. Niet behorend tot het gezelschap van de transcendentalisten en evenmin woonachtig in Providence zou ze in termen van 'toeval' nooit zo'n hoge score voor alle punten van overeenkomst tussen háár woord en dat van onze zieners hebben kunnen halen, als ze doet. Bent u het met mij eens, dat alles wat niet op toeval berust, een oorzaak moet hebben? Dan moet u mij toch eens uitleggen, hoe iets onverklaarbaars als de informatie die ik kennelijk bij mij draag of uitzend, in staat is om het onverklaarbare te verklaren. Hoe kan dat? U als advocaat van de duivel en ik als een tweede Judas, wij zouden de onmogelijkste verbanden tussen de Salemse negerslavin

Tituba en het in haar ban zijnde dochtertje van Samuel Parrish enerzijds en Scipio en Poe anderzijds kunnen aantonen. Wij zouden kunnen beredeneren, waarom Helen Whitman de zoveelste reïncarnatie van de heks van Endor moet zijn, maar wij kunnen geen enkele zekerheid verkrijgen over de juistheid van onze standpunten. Waaraan zouden wij die zekerheid moeten ontlelen? Wij zouden gemakkelijk kunnen aantonen, dat Helen Whitman geen heks is. Heksen plegen op bezemstelen door de lucht te vliegen en niemand van ons heeft haar ooit zo'n hoge vlucht zien nemen, dus is ze geen heks. Wij zouden nog gemakkelijker kunnen aantonen, dat ons rationele standpunt in deze zaak misplaatst is, want de uitgangstelling over kunstig vliegende heksen vooronderstelt een onbewezen waarheid. Misschien berust de logische verklaring van onze zieneres, naast alle waanzin waarvan ze ruimschoots blijk geeft, wel op waarheid: de meisjes van Salem waren helemaal niet van de duivel bezeten, maar hallucineerden, omdat zij beschimmeld brood van roggemeel aten dat moederkoren, *claviceps purpura*, bevatte. Stel dat ze gelijk heeft, die zieneres van ons, dan doet zich de ongerijmdheid voor, dat wij de waarheid uit de mond van een irrationeel wezen horen. Wat dunkt u, moet de waarheid altijd rationeel zijn, of kan zij afhankelijk van het gebied waarop zij betrekking heeft, ook irrationele trekjes vertonen? Mephistofeles gelieve per omgaand te antwoorden op de dringende vragen van Dr. Faust, hoewel de tijdsfactor er aan gene zijde niet toe doet en voor hemzelf het onderscheid tussen rationaliteit en irrationaliteit allang is komen te vervallen. Mocht hij geen portokosten wensen te betalen, dan wordt zijn schrijven met belangstelling onder rembours tegemoet gezien. Als hij maar subiet reageert!

Op 14 februari 1848, Valentijnsdag, gebeurde er iets waarvan de gevolgen door niemand waren voorzien. Had Helen Whitman haar gave te eigen bate kunnen aanwenden, dan zou ze zeker hebben nagelaten om Poe een groet te zenden en hem aldus het hoofd op hol te brengen. Ik doe een beroep op u in de moeilijke situatie die naderhand is ontstaan, toen Poe reeds een vaste gast op onze theebransjes was geworden en zich ten koste van mij en Marc Lipschitz amuseerde. Maar eigenlijk neem ik het u kwalijk, dat u daarvoor niet heeft ingegrepen. Of heeft u in uw eigen hoedanigheid iets willen aanwakkeren wat voorkomen had kunnen worden? Heeft u uit leedvermaak iets laten uitzie-

ken wat gemakkelijk viel te genezen? Poe stuurde haar een oud gedicht terug, waarvan de inwisselbare titel *Voor Helen* luidde. Naar believen konden andere meisjesnamen worden ingevuld, niet meer dan een bloemenhulde voor een lieve uitverkorene als het gedicht bevatte. Natuurlijk beklaagde de schone in kwestie zich over Poe's onpersoonlijke aanpak in deze even poëtische als amoureuze aangelegenheid, waarna hij een nieuw gelijknamig gedicht schreef over de eerste keer dat hij haar had gezien. Dat was in juli 1845 geweest, toen ze in de achter haar huis gelegen rozentuin wandelde, zich vooroverboog om een plukje onkruid uit de smetteloos zwarte aarde te verwijderen en, bemerkend dat 'zwart' en 'smetteloos' zich zeer wel van elkaar lieten onderscheiden, bedacht, dat ze beter rozen had kunnen plukken. Ze had hem, vanuit een andere wereld, met de airs van een najade aangestaard, terwijl ze moeizaam overeind kwam, en onmiddellijk voelde hij zich door haar meegenomen naar de schoonheid van Griekenland (nota bene zonder haar voornaam te kennen) en de grandeur van Rome, zoals een boegbeeld zich dwars door de golven boort of een Niceaans schip onverwachts aan de einder opdoemt. Over het Niceaanse karakter van dat schip rezen meteen moeilijkheden, want wat had Poe daarmee bedoeld? Sloeg dat op het concilie van Nicea, dat alles wat zweemde naar reïncarnatie uit de Bijbel zou hebben willen verwijderen? Indien zulks al het geval was, kan men niet uit zijn beschrijving van dat schip afleiden, dat hij een voor- of tegenstander van het geloof in reïncarnatie was. Of sloeg dat op de havenstad Nice aan de Middellandse Zee, die zich van de vrijwel gelijknamige Turkse stad in Bithinië onderscheidde door scheepsbouw ten behoeve van Marcus Antonius' vloot? Dat zou de geparfumeerde lucht op zee kunnen verklaren, door Poe in zijn gedicht *Voor Helen* vermeld, want de Romeinse schepen voeren dicht langs de kust die geurde naar lavendel en wat er nog meer binnenslands aan heerlijke aroma's het zwerk bezwangerde. Maar daarmee in tegenspraak is een onverwachts aan de einder opdoemend schip van Niceaanse oorsprong. Is het u trouwens opgefallen, dat hij door Nice uitdrukkelijk te noemen en Nicea als een minder goede mogelijkheid te opperen, dezelfde dubbelzinnige voorzichtigheid betracht ten aanzien van Nice en Helens Schoonheid (als een plaatsnaam met een hoofdletter geschreven)? Hij liep met andere woorden een allerminst gewonnen race, toen hij naar haar hand dong.

In het jaar dat ik hem leerde kennen, 1848, had hij zijn veel te positieve recensies over de poëzie van Fanny Osgood reeds geschreven, een van onze vooraanstaandste transcendentalisten, en was hij naar Lowell gereisd om Jane Locke en haar man te ontmoeten, maar verliefd geworden op hun buurvrouw, Annie Richmond, die voor hem de volmaaktheid van de natuurlijke gratie belichaamde in tegenstelling met de meer artificiële gratie van Helen Whitman. Toen zijn vrouw nog leefde, was hij een toonbeeld van trouw geweest. In kranten als de New Yorkse *Morning Express* werd hij geroemd om zijn hoogstaande huwelijksmoraal, die zijn maatschappelijk verval des te betreurenswaardiger maakte. Op 15 december 1846 was er in die krant een bericht verschenen, waarin stond dat beide Poe's aan tuberculose leden en 'de hand van het lot wel erg zwaar op hun wereldse zaken woog'. Met het oog op een weldra te houden openbare collecte berichtten sympathisanten in de eerste persoon meervoud ter maskering van het feit dat zij met weinigen waren: 'Het spijt ons te moeten melden, dat de Poe's zo ver zijn afgegleden, dat ze nauwelijks nog in staat zijn de noodzakelijkste levensbenodigdheden te bekostigen.' Achter de pluralis majestatis ging voornamelijk mevrouw Shew schuil, die over kapitalen beschikken kon en daarvan anderen graag liet profiteren. Terwijl Poe haar net zo onduidelijk het hof maakte als Jane Locke in Lowell om hen beiden publiekelijk voor een ander te laten schieten, kocht mevrouw Shew een lijkwade voor Virginia Poe, in zekere zin haar voorgangster, maar ze was wel zo sportief haar rivaleske moederrol te blijven spelen, wat er ook gebeurde. Poe's amoureuze neigingen beschouwde ze als een hinderlijk gevolg van zijn ziekte, waaronder van alles kon worden verstaan: een door drank aangetaste lever in combinatie met een beneveld brein, of een neurotische aandoening die het hem onmogelijk maakte zijn impulsen te beheersen (de eigenlijke oorzaak van zijn verslaving). De verscheidenheid van zijn kwalen stond, wat haar betreft, model voor de variatie in zijn vrouwelijke vriendenkring. Ze vergaf hem zijn faux pas en verzorgde hem ook na de dood van Virginia in Fordham. Dat heeft ze mij een jaar of tien na zijn overlijden zelf verteld, hoewel ik er bij zijn leven en 'welzijn' geen flauw vermoeden van had.

Ik wist wel, dat Poe een alcoholist was en grossierde in zijn betrekkingen met vrouwen, maar van mevrouw Shew in haar rol van reddende engel wist ik niets. Toen hij in de zomer van 1848 onderhandelde met

zijn New Yorkse uitgever Putnam over *Eureka*, waarvan hij de publicatie in boekvorm belangrijker achtte dan Newtons ontdekking van de zwaartekracht, kreeg hij een klein voorschot mee naar huis. Dat zette hij onmiddellijk in drank om, waarna hij mevrouw Shew te hulp riep om uit zijn pecuniaire moeilijkheden te geraken. Hij liet zich in afwachting van haar goede gunsten alvast naar Fordham brengen, waar zijn schoonmoeder vertwijfeld op hem wachtte. Niet alleen hadden zijn begeleiders, afkomstig uit de gegoede burgerij, zich in fysiek opzicht zijn lot aangetrokken, -zij deden dat na een zware wandeling van zo'n kilometer of achttien ook in financieel opzicht. 'Hoe?' vraagt u zich misschien af. Nou, dat zal ik u vertellen, hoewel u van uw kant mij weinig of niets heeft verteld. Maar fijn om weer eens wat van u te horen! Zij brachten hem veilig naar huis en ledigden hun zakken. Wat daar aan kleingeld in zat, een schamele vijf dollar, was bestemd voor zijn schoonmoeder om de eerste en ergste tijd door te komen. Er werd veel geknikt, geweend en dankgezegd, waarna zijn begeleiders zo snel mogelijk de terugtocht aanvaardden om voor het donker thuis te zijn.

Mevrouw Shew kon veel van Poe verdragen, maar niet ketterse uitspraken over zijn eigen vermeende superioriteit. Dronkenschap ging bij haar voor een ziekte door en ketterij voor een doodzonde. Nu zou het voor dit verhaal veel mooier geweest zijn, wanneer onze zieneres mij in trance John Hopkins zou hebben genoemd, waardoor het er verdacht veel op had kunnen lijken dat ik in een vorig leven niet Judas Parrish had geheten. Dominee Hopkins leefde echter in onze tijd, want mevrouw Shew stuurde hem op Poe af om hem over zijn ketterij te ondervragen, precies zoals Helen Whitman mij af en toe met briefjes naar onze dominee stuurde. Klopte deze of gene redenering van de grote man wel, of viel er vanuit Bijbels perspectief het nodige op aan te merken? Geestelijke bijstand kan kennelijk beter door een dominee worden verleend dan door een diaken, al bevonden Hopkins en ik ons ook beiden in dezelfde situatie. Wij waren immers zendelingen die zich maatschappelijk op een minder hoog niveau bevonden dan onze opdrachtgeefster. Te vanzelfsprekend lieten wij ons sturen, alsof haar opdracht belangrijker was dan onze zending. Zodoende kwam de eerwaarde Hopkins te weten, dat Poe blijkens *Eureka* geen wezen in de kosmos superieur aan zichzelf achtte, en ik, dat Helen Whitman op 25 december 1848 met haar eregast in het huwelijk zou treden. In de aan-

loop van dat voorgenomen huwelijk verbrak mevrouw Shew alle banden met Poe, die zichzelf zonder haar hulp ten dode achtte opgeschreven. Zijn ergste voor gevoel werd bewaarheid: 'Het is te laat, u drijft al weg met het wrede getij. Ik ben laf, dat ik dit naar u schrijf, maar het is geen gewone beproeving. Voor mij is het iets vreselijks.' Onwetend van deze gang van zaken trachtte ik het voorgenomen huwelijk van onze zieneres met haar eregast te voorkomen, waartoe ik het lot een handje hielp door de mondeling gegeven antwoorden van onze dominee naar believen te wijzigen en op mijn eigen verborgen bedoelingen af te stemmen. Had ik daartoe het recht? U zult wel vinden van niet, maar dan vergeet u het verdriet dat ze mij ooit in mijn jeugd heeft aangedaan, toen zij haar innige band met mij verbrak.

De theekransjes hebben hun onschuldig karakter inmiddels geheel en al verloren: alles draait nu om een mogelijk huwelijk tussen Poe en Helen Whitman. Aan de oevers van de Seekonk heeft hij haar ten huwelijk gevraagd, haar vergelijkend met ander vrouwelijk 'materiaal', zoals hij zich uitdrukt over zijn eigen jeugdliefde, Sarah Elmira Royster, en over Annie Richmond wier natuurlijke gratie hem nog steeds meer bekoort dan de Helleense schoonheid van zijn aanstaande vrouw, slechts vergelijkbaar met de schoonheid van de 'Mona Lisa' of een beeld van Michelangelo, de 'Madonna della scala', dat ik met haar iets te hoge rug als gevolg van een niet laag genoeg ingezette schouderpartij minder bewonder dan het meesterwerk van Buonarrotti. Komt het hem beter uit, dan vergelijkt hij de minder schone van zijn voorkeur met de 'Maria Magdalena' van Donatello, een van de lelijkst afgebeelde vrouwen die ik ken. "Afgebeeld? Afgebeeld, zal je bedoelen," hoor ik u al zeggen, maar laat dat waar zijn, dan geeft het nog geen pas uit koele berekening of op grond van kennelijk moeilijk te bedwingen impulsen de ene vrouw op te hemelen tegenover de andere en haar vrijwel gelijktijdig af te vallen tegenover weer een andere vrouw. Zijn bespiegelingen over de ideale vrouw hangen ten nauwste samen met zijn door de waan van de dag ingegeven afkeer van een nimmer door hem bezochte cocotte in Richmond, toen hij nog in de kracht van zijn leven was. In het beeld van Donatello smelt het ideaal samen met zijn tegendeel,-eeuwigheid met vergankelijkheid-, en het resultaat is een totaal ontwricht menselijk wezen met lang haar, dat net zo goed de heks van Endor zou kunnen zijn als een liederlijke uitvoering van 'vrouwenweelde', een krachtig beeld dat niettemin ontluisterend op de toeschouwer

werkt. De verleider laat zich verleiden door wat hem vroeg of laat niet kan verleiden, maar dan is het kwaad al geschied en krijgt hij een por in de rug van een cherubs die hem met een vlamvend zwaard vergeefs probeert in te prenten, dat hij niet langer in het paradijs thuishoort.

Wijs ik Poe op zijn veelvuldige, maar niet erg diepgaande amoureuze betrekkingen, dan maakt hij zich er met een kwinkslag van af: "Mijn beste Judas," zegt hij, "wind u toch niet op. Dat doe ik wel. Denk eens aan het libretto van Mozarts *Don Giovanni*, waarin de titelheld...niet zonder zelfingenomenheid trouwens...zijn ontrouw verdedigt door te benadrukken, dat trouw aan één vrouw ontrouw aan alle andere vrouwen insluit. Dat wil Don Giovanni niet op zijn geweten hebben. Veronderstel dat ik uit die twee kwaden moest kiezen, dan kies ik óók voor het getalsmatig minste kwaad. Ik maak liever alle vrouwen het hof dan er één te moeten teleurstellen."

"Ja," zeg ik, "maar er schort iets aan uw veronderstelling, want u bent pas een bewonderaar van Mozarts librettist Lorenzo da Ponte geworden, nadat uw vrouw Virginia was overleden. Uw trouw aan háár beschouw ik als een groot goed, waardoor u helemaal niet uit twee kwaden hóéfde te kiezen." Soms lukt het mij een redenering die van u had kunnen zijn, te ontcrachten. "En nog iets," voeg ik er tamelijk nijdig aan toe, "noem mij Judas of Leporello, zo vaak als u wil, maak misbruik van de diensten die ik u aanbied, maar steek niet de gek met mij. In gezelschap kan ik net zo verwoestend naar u uithalen, als u dat naar mij doet." Poe poseert als een welwillende luisteraar, frons zijn grote voorhoofd en staart mij met holle ogen aan: "Is dat zo? Dat waag ik ernstig te betwijfelen," zegt hij, zijn ongeduld verradend door de vingertoppen van beide handen ritmisch tegen elkaar te bewegen, waarna hij ons gespreksonderwerp tracht te verruimen en spottend over de huwelijksrouw van een gemeenschappelijke kennis praat. Zij is een rijke weduwe uit Providence, die na het verlies van haar zevende echtgenoot ontroostbaar is. Zoiets ongerijmds is volgens hem absurd, maar ik waag dat te betwijfelen louter en alleen vanwege het genoegen hem tegen te spreken. "Al doende leert men," houd ik staande, "tijdens welk proces een voltreffer lang op zich kan laten wachten." Poe kijkt mij meewarig aan: "Voltreffer...? Voordat u mij aan die rijke weduwe zou willen koppelen om het rijtje vrouwen uit te breiden op wie ik verliefd zou kunnen worden, moet u zich realiseren, dat ze ver-

geleken met Helen als een nachtpitje naast de Avondster is en vergeleken met Annie als een glimworm naast Antares." Hoofdschuddend loopt hij weg om zich voor te bereiden op een lezing in onze stad over moderne Amerikaanse literatuur.

In de laatste maand van het jaar heeft hij verscheidene lezingen gegeven, met groot succes, voor een meer dan duizendkoppig publiek. Hij houdt ervan een liefdesgedicht van Edward Coote Pinkney voor te dragen (geen transcendentalist, maar wel 20 jaar geleden naar gene zijde overgegaan), terwijl hij Helen aanstaart die op een geïmproviseerde ereplaats ergens midden in de zaal zit. "En van elk harer welgevormde lippen," zegt hij met een omfloerste stem, "vloeit het zingegot, dat als een zware honingbij, het noodlot tartend, aan het binnenste van een roos tracht te ontglippen." Welke heroïsche worsteling zich voor onze ogen afspeelt, weet geen mens, maar het moet een onbegonnen strijd zijn. Poe is te veel een man van het woord om het op daden te laten aankomen. Bij mij is dat net andersom, want van het woord ga ik steeds meer tot de daad over. Aanvankelijk liggen woord en daad nog in elkaars verlengde, als ik een alternatief gedicht voor Helen schrijf en dat zogenaamd door een vurige bewonderaar bij haar laat bezorgen. Het is een kwatrijn van niks, waarvan de dubieuze inhoud mij wel bevalt. Het bevat een nostalgische lofprijzing én een schimpscheut op het verval van haar schoonheid ineen. Het gezegde luidt weliswaar, dat wat het oog niet ziet, het hart niet deert, maar in mijn kwatrijn wordt dat gelogenstraf:

Voor Helen

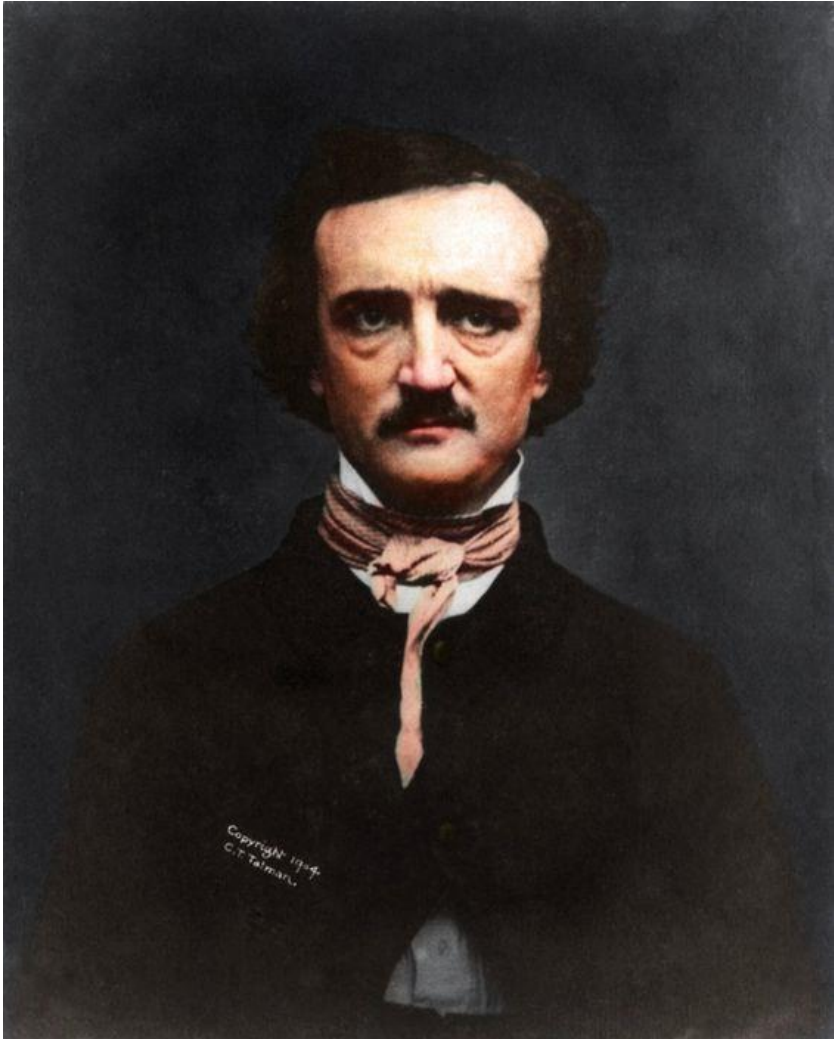
Ik heb u nog bemind, toen u geen sluiers droeg.
Hoe gunstig scheen de toekomst ons gezind!
Nu wordt uw schoonheid aan het oog onttrokken,
Alsof er nergens een natuurramp plaatsvindt.

De uitwerking op haar gemoedsrust is funest en (verbeeld ik mij het niet?) vanwege de eerste twee regels kijkt ze mij met andere ogen aan dan voorheen. Het zij zo, onze zieneres blijkt niet alles te weten en de laatste twee regels kunnen niet van mij zijn, oordeelt ze, zo overdreven, venijnig en hilarisch (wijzend op minstens twee eigenschappen die ik niet bezit) als deze zijn. De laatste regel kan als een vorm van

wishful thinking worden geïnterpreteerd, maar dan tegen beter weten in en impliciet van een smeekbede vergezeld: 'God, laat haar schoonheid niet de kant van al het vergankelijke opgaan,' of als een cynische vaststelling: 'Zo ergens, dan heeft het verval hier, in Providence, toegeslagen. Kijk maar eens goed naar de fysieke verschijning van Helen Whitman.' Ze loopt met een gekwelde uitdrukking op haar gezicht rond, eerder schichtig dan als vanouds ritselend of ingehouden ruisend als een beekje, wat ook het gevolg van Poe's vrijage kan zijn. Haar moeder is er dankzij mij achter gekomen, dat hij dwaze brieven naar een zekere Annie Richmond schrijft en naar zijn jeugdliefde Elmira. Voluit heet de laatste Sarah Elmira Royster, wat pijnlijk is, omdat haar officiële voornaam overeenkomt met die van Helen Whitman. Behalve zijn echte vrouw doen zijn vriendinnen zich allemaal anders voor dan zij zijn, al heet Annie tenminste gewoon Annie. Er is trouwens nog iets wat in dit verband aandacht verdient: er schuilt in de verliefdheden van Poe een nostalgisch element. Is het u niet opgevallen, hoe groot de rol van Richmond is? Annie heet zo van achteren en Elmira woonde er met haar lieve gezichtje van voren (uit beide helften laat zich één onwerkelijk beeld van de ideale geliefde samenstellen), maar misschien is 'nostalgisch' niet het juiste woord en moet dat door 'kinderlijk' worden vervangen. Als u mij deze correctie heeft ingegeven, dan dank ik u er hartelijk voor. Ik kan noch wil mij als diaken van de First Baptist Church in America incorrect opstellen door er met de vondst van een ander vandoor te gaan. 'Eer' en 'eerlijkheid' gaan bij mij vóór alles, al ben ik ook de eerste om toe te geven, dat mijn eerlijkheid tevens het opbiechten van verschillende zonden inhoudt door mij tegen de conventie begaan. Mijn zonden zijn zuiver, als u begrijpt wat ik bedoel, en zetten iets recht wat voorheen alleen door mij als krom werd ervaren.

Geconfronteerd met de zorgen van Helens moeder wordt Poe meegetroond naar een voor ons niet toegankelijk deel van het huis. Daar hoor ik hem schreeuwen, beterschap beloven en zijn huwelijksbelofte met Helen plechtig hernieuwen. Zolang hij in Providence logeert, zal hij geen druppel alcohol meer drinken. Hoera! Daar moet onmiddellijk op gedronken worden, moedig ik de anderen in ons gezelschap aan. Maar mijn woorden oogsten weinig bijval en even later staat Poe verwilderd in ons midden. Hij blijkt weer eens te veel laudanum te hebben geslikt en stort in ons aller bijzijn in. Haastig grijpt hij zijn op de schouw

van de Whitmans prijkkende portret, een maand eerder gemaakt in het atelier van Masury en Hartshorn, in een poging dat onder zijn vest te verstoppen. Wil hij de oorzaak van zijn geestelijke ontluistering, althans een bewijs van zijn eigen onmacht, aan het oog onttrekken? Kletterend laat hij het uit zijn handen vallen, waarna ik, tegen beter weten in, iets mompel van 'scherven brengen geluk'. Mijn heilwens

Portret van Poe gemaakt in het atelier van Masury en Hartshorn (1848)

wordt in breder kring niet op prijs gesteld, -alleen bij Marc Lipschitz kan er een lachje af-, daarvoor klinkt zij te clichématig en wordt de situatie niet licht genoeg bevonden. Een toegesnelde huisarts constateert 'hersencongestie', schrijft bedrust voor en laat een recept achter, waarop in hanenpoten slechts een voorschrift voor het driemaal daagse gebruik van een of ander geneesmiddel staat. Welk geneesmiddel? Zo'n onbestemd dictaat van een dokter doet mij denken aan het gekraai dat Petrus hoorde, toen hij oneerlijk was en als een derde Judas (na Judas Iskarioth en Judas Thaddeüs) Jezus evenals de eerste verried. Wat onbestemd lijkt, is dat niet en daar kan ik als geen ander over meepraten! Niet het zwaard van Petrus, maar de hellebaard van de tweede Judas maakt op mij een verpletterende indruk. Hoe en wanneer zou hij van dat wapen gebruik hebben gemaakt? Kon hij de strijd niet louter met woorden winnen, zoals God dit aan de eerste Judas vergunde, of was diens wijsvinger een geduchter wapen dan een hellebaard? U laat het mij maar weten, opdat de strijd tussen goed en kwaad definitief wordt beslecht.

Helens moeder is van Poe's ineenstorting niet onder de indruk en roept vinnig, dat ze haar dochters dood zou prefereren boven haar huwelijk met een zenuwlijder en armoedzaaier. Wat dunkt u? Had het niet meer voor de hand gelegen, dat ze had uitgeroepen zijn dood te prefereren boven haar dochters huwelijk met een moedermoordenaar? Dan zou haar eigen moordzucht in duplo worden afgevlakt door de enkelvoudige moord die Poe, in deze voorstelling van zaken, zogenaamd op haar pleegt door met haar dochter te trouwen. De eerlijkheid gebiedt mij te veronderstellen, dat er tussen moeder en dochter even ondergrondse als voor mij ondoorgrondelijke conflicten smeulen gelijk een veenbrand. Terwijl Helen snikkend uitweidt over Ultima Thule om de blik in de ogen van Poe op het gebarsten portret nader te analyseren, schrijft hij elders in huis een brief aan Annie, die hij, zoals gewoonlijk, ondertekent met 'Eddy', en laat hij een brief voor Helen achter, minder kinderlijk ondertekend met 'Edgar'. Als hij de dood al onder ogen heeft gezien, is hij bijzonder vlug hersteld. Mij vraagt hij beide brieven in een fraaie wikkel te steken en over een week respectievelijk te posten en te bezorgen. Pas dan is het gepast bij Kerstmis en het nieuwe jaar stil te staan, in afwachting waarvan hij het domste doet wat hij zou kunnen doen, want hij nodigt mij uit er één (let op het onbestemde van die uitdrukking) op de goede afloop

te nemen in de bar van Earl House. Zich wonderwel wat van haar bruidsschat voorstellend nipt hij aan een bourbon whisky, waarvan hij gaandeweg grotere slokken neemt, schrijft een briefje aan zijn schoonmoeder (dat ik naar het postkantoor brengen mag) en kondigt mij aan, dat hij aanstaande maandag met Helen Whitman in het huwelijk zal treden en dat hij hoopt reeds de volgende dag met zijn nieuwe vrouw in Fordham te zullen arriveren. Plechtstatig gegrinnik vergezelt zijn woorden. Of ik de dominee van de jongste ontwikkelingen op de hoogte wil stellen? Ja, knik ik, wil men in het huwelijk treden, dan zijn er noodzakelijk arrangementen van de zijde der schoonmoeders en dominees te treffen; zoiets begrijpt een kind. Voordat ik Earl House verlaat, leg ik een paar dollars op tafel die mij (niet qua aantal) aan de zilverlingen van Judas doen denken. Vervolgens doe ik, wat ik niet laten kan, dat wil zeggen ga niet naar de dominee, maar wel naar het gekkenhuis in Benefit Street. Daar versta ik mij met Helen en haar moeder, die mij het hemd van het lijf vragen over de plotselinge verdwijning van Poe.

Had ik moeten liegen? Op weinig essentiële punten heb ik (ongetwijfeld met uw instemming) de waarheid enigszins aan de situatie aangepast: Poe dronk geen bourbon whisky, maar een wijntje en als lid van geheelonthoudersverenigingen in verschillende steden (van die in Providence moest hij officieel nog lid worden) mocht hij van mij in de bar van Earl House, zelfs ongelimiteerd, zijn gang gaan. Maar dat deed hij niet, integendeel, hij had mij persoonlijk verzekerd er maar ééntje op de goede afloop te zullen nemen. Midden in mijn verhaal gaat de bel en even later staat Poe als een van zichzelf de dupe geworden vogelverschrikker voor onze neus. "Lieve Helen," is alles wat hij zegt. Het is voor haar genoeg om hysterisch snikkend op hem aan te vliegen en met haar vlakke handen en gestrekte onderarmen zijn borst ritmisch te bewerken. Met een in ether gedrenkt zakdoekje binnen handbereik verbreekt ze haar huwelijksbelofte. Poe wankelt, mompelt iets onduidelijks over alle ten voordele van haar moeder getroffen financiële regelingen om haar kapitaal veilig te stellen (veilig voor wie?), maar Helen stamelt plotseling weer rustig geworden: "Wat moet ik zeggen? Ik weet niet, wat ik moet zeggen..." Haar moeder heft de handen wanhopig ten hemel en krijst aan één stuk door: "O God, o God, o God nog aan toe!" Ik reik de oude vrouw het flesje ether aan, waaraan ze even ruikt alvorens flauw te vallen. Poe negeert de woeste taferelen om zich

heen en fluistert in antwoord op haar vraag: "Zeg, dat u mij bemint Helena." Hij valt haar te voet, wendt zijn blik omhoog en wacht haar antwoord gelaten af. Zij buigt zich in alle stilte over hem heen. Eindelijk voldoet ze aan zijn wens, tot woede van haar moeder, die ijlings in het land der levenden terugkeert om van het familiekapitaal te redden, wat er nog te redden valt. Voordat ik er erg in heb, sta ik naast Poe op de stoep van hun woning. De deur is achter ons dichtgevallen. Ook hij valt in herhalingen: "Ik bemin u, zegt ze. Ik bemin u. Ze zegt..."

"Ja, ja," val ik hem korzelig in de rede. "Dat weten we nu wel. We zijn hier anders héél vakkundig naar buiten gewerkt. Ik zal u naar het station brengen. Moet ik u een enkeltje New York voorschieten?"

"Graag," zegt Poe. "Ik heb in de bar van Earl House mijn laatste cent aan drank uitgegeven."

Tijdens die korte wandeling naar het station werden wij vrienden voor het leven, dat in zijn geval helaas kort duurde. Vanuit Fordham vroeg hij mij een afscheidsbrief aan Helen te bezorgen, die ik met een van tevoren ingestudeerd prevelement moest overhandigen om te voorkomen, dat ze hem ongeopend in haar prullenbak zou deponeren. Die vriendendienst wilde ik hem temeer bewijzen, omdat hij, de beroemde schrijver, mijn adres niet had kunnen achterhalen en daarom een pakketje naar 'De Heer William Parbody, diaken van de First Baptist Church in America, Providence, Rhode Island' had gestuurd. De summiere aanduiding van mijn adres ontlokte niet alleen een glimlach aan mijn gezicht, maar ook een grimlach van zelfvoldoening. Hij had mijn naam tenminste goed gespeld! In zijn afscheidsbrief aan Helen vermeed hij haar voornaam te gebruiken: 'Beste Mevrouw' stond erboven, 'wees van één ding verzekerd. Vanaf deze dag zal ik de omgang met literaire dames schuwen als de pest. Zij vormen een harteloos, venijnig, eerloos stelletje, met geen andere leidraad in hun leven dan een abnormaal opgeblazen gevoel van eigenwaarde.' Niet veel later, in de eerste maand van 1849, las ik in kranten uit New London en Connecticut, dat de beroemde schrijver Edgar Allan Poe en de in dichterlijke kringen zeker niet onbekende Helen Whitman in het huwelijk waren getreden. Zij werden gefeliciteerd met hun besluit en de goede wending die hun leven had genomen. De affaire kreeg voor mij een pijnlijke wending, toen Helens broer, een kolonel, mij opzocht en dreigde mijn vriend te zullen vermoorden, indien niet alle aan hem gerichte brieven van zijn zus vóór een bepaalde datum zouden worden geretourneerd.

Zo niet, dan zou hij wereldkundig maken, dat Fanny Osgood uit de overspelige verbintenis tussen haar moeder en Poe was voortgekomen. Toen begreep ik des te beter, waarom mijn vriend láát, maar niet te laat, achter de waarheid was gekomen, dat men het gezelschap van 'literaire dames' met een transcendentalistische inslag beter kon vermijden dan opzoeken. Op mijn beurt trachtte ik zijn adres in Fordham te achterhalen en, hoewel mij dat niet lukte en ik erop gokte, dat de paar inwoners van Fordham hem allen zouden kennen, haalde mijn waarschuwing aan het adres van Poe niets uit. Hij reageerde niet en verbraste vast het geld dat hij mij voor zijn treinkaartje naar New York schuldig was, in een kroeg of stationsrestauratie, het glas heffend op de nasporingen van de kolonel en op een gouden toekomst zonder Helen Whitman. Gezien het artificiële karakter van haar schoonheid, zal het u noch mij verbazen, dat hij het woord 'gulden' in zijn oorspronkelijke heilwens door 'gouden' verving tot behoud van zijn natuurlijke onafhankelijkheid en ontvankelijkheid voor vrouwelijk schoon.

JOHN CARTER

Ik ben nogal onberekenbaar, vandaar mijn laat gevonden levensdevies: 'Geen wyandottehaan zonder tinnen schotel.' Hoewel die twee zo zichtbaar bij elkaar horen, dat mijn levensdevies zichzelf lijkt te ontkennen, schuilt er in de verzinnebeelding daarvan een onverwacht element. Hoe vaak komt het voor, dat wat bij elkaar hoort ook als zodanig wordt gepresenteerd? In de chaos van het leven worden zelden de juiste verbanden gelegd en bovendien, als dat wel het geval zou zijn, kunnen er krachten in iemand aan het werk zijn, waardoor hij dankzij

Voorbeeld van een wyandottehaan met tinnen schotel

zijn eigen opmerkingsgave in staat is om een minder gewenste eigenschap positief om te buigen. Ik zal een voorbeeld geven: wie gauw boos wordt, leert met zijn opvliegende karakter te leven door al te negatieve impulsen te negeren dan wel te onderdrukken en wordt zodoende een toonbeeld van zelfbeheersing. Mijn levensdevies getuigt dus van optimisme, want wie onberekenbaar is, kan bij wijze van tegenkracht het vermogen ontwikkelen om zich in de moeilijkste omstandigheden te handhaven, als een lichtend baken in nachtelijke duisternis, een reddingsboei op zee, of (op zijn best) als steun en toeverlaat voor wie onder een zware last dreigt te bezwijken. Worden de witte veren van een wyandottehaan blauw geschilderd, dan kan men zijn opvliegende karakter duiden als een in hoge mate onaards temperament, dat in de verbeelding van een schilder eeuwige rust uitstraalt. Het onberekenbare wordt met andere woorden als berekenbaar voorgesteld, zoals de uitersten elkaar raken: haat en liefde wisselen elkaar niet alleen in de loop der tijd af, maar kunnen elkaar ook gelijktijdig aanvullen. "Les extrêmes se touchent," zeggen ze bij ons in het Franse Kwartier van New Orleans.

Er hebben zich twee voorvallen in mijn leven voorgedaan, die gezamenlijk mijn onberekenbaarheid in haar tegendeel hebben doen verkeren. Beide betroffen een neger in dienst van de familie Allan in Richmond. Het eerste voorval was zeer delicaat van aard, wat een van de redenen vormde waarom de vurige Ierse patriot en latinist Joseph H. Clarke zich tot mij wendde. Een huisarts is vaak een vertrouwenspersoon en wordt bovendien geacht verstand van afwijkend gedrag te hebben, zolang hij zich tenminste beter blijft gedragen dan zijn patiënten. Doet hij dat niet, dan laadt hij algauw de verdenking op zich excentriek te zijn. Professioneel levert hij aanvankelijk nog zoveel goed werk, dat zijn eigen afwijkende gedrag niet gauw met criminaliteit in verband zal worden gebracht. Maar op de lange duur wordt er toch kwaad van hem gesproken en zoekt men, al of niet terecht, zijn heil liever bij een onbekwame en rechtschapen geneesheer dan bij een bekwame zonderling, die zich als medische randfiguur in de samenleving amper staande weet te houden. Toen Joseph H. Clarke mij kwam raadplegen over een moeilijk geval, verkeerde ik in het eerste stadium. Mijn goede reputatie bezorgde mij een uitgebreide kring van patiënten, zonder uitzondering behorend tot het blanke ras, van wie ik er velen van hun ziektes verlost na hen anderszins verlost te hebben bij

hun geboorte. De creativiteit van de Schepper, onze ongeëvenaarde Verlosser, was mij niet vreemd; ik imiteerde Hem zo goed en zo kwaad als dat ging. Zo kon het gebeuren, dat ik ook bij de schaduwkanten van het leven werd betrokken, bij kindersterfte en in het kraambed gestorven moeders, en in het bijzonder bij het 'mal du siècle' dat ik in weerwil van mijn romantische inborst onmiddellijk met tuberculose in verband bracht, een ziekte waaraan nog steeds meer mensen sterven dan aan bijvoorbeeld kanker.

Of ik Ebenezer Burling en Ned Poe kende, vroeg de in een stemmig zwart geklede Joseph H. Clarke mij. Hij placht mij speels met 'geleerde kwakzalver' aan te spreken, ik hem met 'eerwaarde' of 'eerwaarde heer', zonder dat wij beiden het met ons geassocieerde beroep ooit ambieerden of in de praktijk hebben gebracht. "Welnee," zei ik doodgemoedereerd, waarna ik zag dat zijn gezicht betrok. "Wat scheelt er aan, eerwaarde?"

"Uw toon is niet goed," zei hij, "ik mankeer niets. Maar van die twee jongens ben ik allerminst zeker." Op de werf van Ludlam had hij een neger met hen in de weer gezien, terwijl beide jongens zich uitkleedden om in de James River de kant van Warwick op te zwemmen. Wat of die uitdrukking betekende, onderbrak ik hem. 'In de weer zijn' klinkt enerzijds net zo onschuldig als ' bezig zijn', terwijl er anderzijds een (minder gewenste) suggestieve bedoeling achter schuilen kan. Dat laatste, bleek het geval te zijn, zoals de eerwaarde heer tegenover mij aarzelend toegaf, waarna ik hem min of meer sommeerde om met bewijzen voor zijn verdachtmakingen te komen. Dat een neger twee blanke jongens aanwijzingen gaf en fel toejuichte, is geen misdaad. Was het niet eigenaardig, dat wij nu discussieerden over iets wat hij veeleer met de neger in kwestie had moeten bespreken? Dat vond mijn gesprekspartner ook, maar daarbij deed zich het probleem voor, dat hij dit reeds gedaan had zonder er wijzer van te worden. De vrijmoedigheid en eruditie van de neger, Scipio geheten, grensde aan vrijpostigheid, die zich vooralsnog beperkte tot verbaal geweld. Ik adviseerde hem de zaak te laten rusten en zich vooral niet tot de stiefvader van één van beide jongens te wenden, John Allan, die Ned er met de zweep van langs gaf om het minste of geringste vergrijp en niet zou aarzelen zulks te doen, wanneer hij de jongen ervan verdacht zich aan 'débauches' over te geven. Dat woord gebruikte ik expres, 'débau-

ches', en met een heimelijk genoeg berustend op Frans georiënteerde toespelingen van seksuele aard. Ik beloofde hem de zaak verder te behartigen, alsof het de gewoonste zaak ter wereld was, zijn mogelijk overdreven zorgen tot de mijne makend, en hem van mijn bevindingen op de hoogte te stellen. Zo bakte ik eigenhandig voor hem de zoetste broodjes, waaraan een patissier uit noem maar een wijk in New Orleans een puntje zou kunnen zuigen.

Natuurlijk stelde ik hem een paar weken later gerust, nadat ik mijn dagelijkse wandelingen naar de oevers van de James River had verplaatst. Daar gebeurde buiten schooltijd helemaal niets verontrustends en toch twijfelde ik soms aan mijn geoefend waarnemingsvermogen, wanneer mijn fantasie met wat ik maar 'optische illusies' zal noemen, aan de haal ging. Er was weinig voor nodig, of er bleek zich iets in mijn aandachtsveld te kunnen verschuiven wat er voordien niet was. Een kronkelige boomstam, een verwrongen tak, een holte tussen twee rotsen zetten een inwendige machinerie in werking waarachter ik slechts behoefde aan te hollen om als ervaringsdeskundige meer bezeten te raken van wat er niet gebeurde dan van wat ik met eigen ogen had gezien. Wat mij in dat proces hevig stoorde, was niet mijn eigen gebrekkig functionerende waarnemingsvermogen, maar het gemak waarmee blank en zwart zich met elkaar afgaven. Staat er in het Oude Testament niet geschreven, dat de mens nimmer verenige, wat God heeft gescheiden? Het is niemand toegestaan de over Chams nakomelingen uitgesproken vervloeking ongedaan te maken. Dat is altijd het vaste uitgangspunt voor mijn omgang met negers geweest, waardoor de door mij gadeslagen taferelen aan de James River, behalve een seksuele ondertoon, zowel een hoge aantrekkingskracht als een niet geringe afstotingswaarde bezaten. Het lukte mij niet die twee met elkaar te verzoenen, alsof de ene magneet mij naar zich toe trok en de andere mij in mijn eigen magnetische hoedanigheid juist verhinderde in zijn buurt te komen. De zwemmende jongens waren trouwens grotendeels gescheiden van hun begeleider, die hen langs de kant aanwijzingen gaf en tot steeds grotere snelheid aanspoorde tot zij uit het zicht verdwenen waren. Dan liep hij hen kalm tegemoet, tuurde de rivier af en wachtte op de eerste tekenen van hun aanwezigheid, dat wil zeggen een schuimende watermassa in de verte die weldra resulteerde in hun zichtbare geworstel met de golven. Zij waren doodstil, terwijl hij luidkeels aanmoedigen ten beste gaf. "Cito, cito," riep hij

in het Italiaans of in het Latijn, een enkele keer in een bootje met hen mee roeiend, "en nu rapido terug," wanneer zij het keerpunt hadden bereikt. Dan stond hij met een roeispaan in zijn hand recht overeind gelijk een op het water verdwaalde bevelhebber van minstens Wallensteins kaliber, dwaas gesticulerend met een stuk hout, alsof het een dirigerestokje was. Hij imponeerde mij en, terwijl de jongens op zijn wenken vlogen, ging er iets dreigends van hem uit. Ik zou hem niet graag in een onbekend gebied tegenkomen, dacht ik toen weleens, zonder te bevroeden dat mij dát nu juist zou overkomen.

Geërgerd door wat ik zag en (als ik eerlijk ben) verlangend naar wat ik niet te zien kreeg, verloor ik één voor één mijn oude zekerheden. In een langzaam proces dat door het verlies van mijn beide ouders was versneld, verloor ik steeds meer patiënten. Later, veel later, toen ik in het hiervóór geschetste tweede stadium verkeerde, kwam ik 'mijn' neger ver buiten Richmond tegen. Hij kende mij niet en in de afgelegen streek waarin wij elkaar ontmoetten, was nog minder van herkenning sprake. Maar ik zag het meteen: daar liep Scipio op een naar mijn familie vernoemde berg. De Franse voorouders van mijn moeders kant vonden hun Anglo-Saksische pedant in de voorouders van mijn vaders kant, op één van wie ik bijzonder trots was. Hij droeg dezelfde voor- en achternaam als ik en had als ingenieur en landmeter in dienst van de staat Louisiana atlanten vervaardigd van Carter's Mountain en omgeving. Omdat ik de weg naar Charlottesville niet vinden kon, op zich al vernederend voor de nakomeling van een landmeter, vroeg ik Scipio de weg. Zijn antwoord maakte mij niet wijzer en hoewel ik mij niet weinig aan zijn houding ergerde, ontstak ik toch pas in grote woede, toen hij mijn familiale aandeel in de naamgeving van de berg die wij nota bene beiden beklommen, ontkende en als een bespottelijke niet ter zake doende claim verwierp. Hij bolde één van zijn wangen op en gaf er met zijn hand een klap tegen. "Moet je nog een appeltje," zei hij, "waarvan er hier beneden te veel soorten aan de bomen hangen om op te noemen."

"Ja," zei ik, "en u bent niet meer dan wat er uit uw mond komt. Geen zinnig woord,-mocht u dat soms denken-, maar lucht bent u voor mij, meneer. Lucht!" Terwijl ik mij steeds meer opwond, viel mijn oog op een knoestige knuppel van palmhout die ik al van de weg had opgehaald, voordat ik er erg in had. Eerst zwaaide ik er woest mee in het rond, maar toen de lichamelijke inspanning waarmee dat gepaard

ging, mij in een soort roes had gebracht, sloeg ik er 'mijn' neger mee. Diens even haastige als in verhouding waardige aftocht stelde mij niet gerust, integendeel, ik werd nog bozer, schold hem voor aap uit en trok even later de haren uit mijn hoofd van schaamte, omdat ik mij zo ongeremd had laten gaan. Scipio was in geen velden of wegen meer te bekennen, al week mijn directe omgeving zéér van zo'n beschrijving van het landschap af, waaronder ik gek genoeg meer leed dan onder het verdwenen zicht op mijn stadgenoot van weleer. Ik raapte ten tweeden male de knuppel van palmhout op, waarvan ik besloot een fraaie wandelstok te laten maken, ontdaan van knoesten aan de buitenkant en hol van binnen, zodat er een degen in paste. Mijn wandelstok leek meer op een schede of zwartleren foedraal voor een geweer dan op een sierlijke rotting waarmee de meeste mannelijke inwoners van Richmond over straat gaan. Nochtans beschouwde ik mijn 'wapenstok' als een kostbaar kleinood, zoals een ander misschien een reissouvenir koestert. De sentimentele waarde van zo'n prul overtreft vele malen het bedrag dat ervoor is neergeteld, dat realiseerde ik mij ook wel, maar ik zou er niettemin moeite mee hebben gehad mijn wandelstok naar waarde te taxeren. Dit nuttige gebruiksvoorwerp vertegenwoordigde voor mij geen souvenir, maar een levendige herinnering. Mijn onberekenbare aard werd er als het ware nader door gedefinieerd, onbehouden gedrag dagelijks opnieuw in het leven geroepen, waartegen ik mij een tijd lang hevig verzette zonder de energie die mij dat kostte anders te kunnen gebruiken dan door opnieuw in de aanval te gaan.

Ditmaal besloot ik een aanklacht tegen Scipio in te dienen. Had hij niet mijn agressie opgewekt? Was ik op Carter's Mountain niet het slachtoffer van zijn lompe optreden geweest? Hoe had hij mij met zijn indrukwekkende postuur de weg durven te versperren, die ik vóór onze toevallige ontmoeting reeds kwijt was? Gewoon om een balletje op te werpen, zoals hij dat lang geleden aan de oevers van de James River met zijn leermeester Scipio zelf gedaan had, besloot ik mijn plan aan Poe voor te leggen. Maar dat balletje viel niet in goede aarde (om de beeldspraak tot vervelens toe voort te zetten), want Poe bezwoer mij vooral niet tot de door mij gewenste actie over te gaan. In mijn spreekkamer smeedt hij zijn hoed op een bijzettafeltje en keek mij met zijn donker omrande ogen aan, een verlopen sujet dat nochtans res-

pect afdwong. Wat dat betreft leken wij op elkaar, twee blanke broeders die ooit het beste met de wereld voor hadden gehad, totdat het lot ingreep en onze ware bestemming voor ons zichtbaar maakte. Toen was er een innerlijke scheefgroei in ons leven ontstaan, waartegenover wij in de ogen van de buitenwereld machteloos stonden, opstandig als wij van nature waren zonder nochtans een definitieve overwinning op onszelf te behalen. Ik sprak met hem over zijn jeugd, hoorde hem over zijn relatie met Ebenezer Burling uit en over hun beider vriendschappelijke omgang met Scipio, die ik sindsdien als 'mijn' neger beschouwde. Poe voelde zich geroepen iets recht te zetten, wat hij op een voor mij onverwachte manier deed. Met de sluwheid van een soort psychische speurder vroeg hij mij, waarom ik mijn bezitsdrang tot Scipio beperkte en niet tot Ebenezer en hemzelf. Daar had ik niet van terug, want op die gedachte was ik nog nooit gekomen. Mijn opluchting bemerkend zei hij: "Uw scrupules ten aanzien van uw seksuele voorkeur voor kinderen zijn dus misplaatst. Ten aanzien van uw obsessie voor dikke negers ben ik minder zeker van mijn zaak, al komt het mij voor, dat daarin veeleer een raciale dan seksuele component meespeelt."

"Radicale. Zei u?"

"Nee, raciale...Uw veronderstelling reduceert de rol van seksualiteit overigens tot iets relatief onbelangrijks, wat mij als een *verspreking* niet minder onthullend lijkt dan als iets gelijksoortigs wat u meende te *horen*. Persoonlijk kan ik u daarin wel bijvallen." Het vertrouwelijke karakter van ons gesprek ontspande gaandeweg mijn gelaatstrekken. Wat viel er *niet* op mijn gezicht af te lezen? "Ik zie, dat u aan erythrofobie lijdt," zei Poe. "Dan zou ik in mijn dubbele hoedanigheid van arts en ervaringsdeskundige toch moeten weten wat dat voor ziekte is," merkte ik op, "maar dat weet ik eerlijk gezegd niet."

"Nee...? U loopt anders rood aan, telkens als u een onwaarheid vertelt of als u plotseling een pijnlijk inzicht in iets krijgt. Zegt u mij eens, heeft u mijn vriend Scipio geslagen, of was het omgekeerd?"

"Als ik u eerlijk antwoord geef op uw vraag, maar terloops knipper met mijn ogen, gelooft u mij dan?"

"Dat hangt van de ongemakkelijke situatie af, die u voor zichzelf creëert."

"Maar misschien creëert ú die nu juist voor mij, doordat u op een door mij ongewenste situatie vooruitloopt."

"Dat zou zomaar kunnen," gaf hij ruiterslijk toe, "en dat nog wel in uw eigen spreekkamer. Neem mij niet kwalijk."

Het momentum van de grootste vertrouwelijkheid tussen ons was toen al voorbij. "Ik heb tot besluit nog een tip voor u," zei hij, "als uw wandelstok u hindert, ruk hem dan uit uw paraplubak. Lees er *Mattheüs 5:29* maar eens op na!" Hij keek mij vriendelijk aan, lichtte zijn hoed die hij uitsluitend voor dit gebaar weer scheen te hebben opgezet en begaf zich naar buiten. Mij in verwarring achterlatend, zwaaide hij met zijn rechterarm ten afscheid zonder zich op straat om te draaien, alsof hij zeker wist dat ik hem na zou staren. Dat deed ik dan ook, staande in het portiek van mijn schaars verlichte woning. Alleen dáár brandde volop licht, terwijl hij zich een weg door de nachtelijke duisternis baande.

Twijfel over Poe's raadgeving sloeg de volgende dag toe, toen ik vernam dat hij de vorige avond op zijn schreden moest zijn teruggekeerd. Schuin tegenover mijn woning bevindt zich het restaurant van Sadler en daar had hij zich aan een grote hoeveelheid sterke drank 'te goed gedaan', zoals mijn zegsman zich uitdrukte, voor zover hij tenminste zo'n morele kwalificatie van toepassing op een verslaving zou mogen verklaren (naar hij zijn eigen woorden gedeeltelijk meende te moeten logenstraffen). Zou ik mij door een alcoholist de les laten lezen, of mijn reputatie trachten op te vijzelen door openlijk de kwalijke gevolgen van zijn gedrag te hekelen? Zoals 'mijn' neger zich, staande in een wankel bootje, als Wallenstein had ontpopt, bleek ik niet voor Quintus Fabius Maximus onder te doen, de proconsul van Ligurië, bijgenaamd 'Cunctator'. Ik ondernam niets, maar hield mij meer met de morele superioriteit van Poe bezig dan met het al of niet vermeende wangedrag van Scipio. Vaker dan goed voor mij was, stak ik de straat over om bij Sadler op verhaal te komen. Zodoende verschaftte ik mijn bestaan dezelfde wankel basis als waarop Scipio en Poe hun leven hadden gebouwd. Het leek wel alsof mijn persoonlijkheid werd uitgewist door twee randfiguren, in wier nabijheid ik nota bene zelf tot een randfiguur dreigde te verschrompelen. Om nog meer op hem te lijken of mij met des te meer gezag te zijner tijd van hem te kunnen distantiëren stelde ik belang in alles wat Poe betrof, waartoe een bezoek aan Sadler mij uitstekende diensten bewees. Daar schalde zijn naam in mijn herinnering immers vaker door de gelagkamer dan mijn bestellingen van vloei-

bare consumpties! Voordat hij mij op 26 september 1849 uit eigen beweging opzoekt, wegens zijn verslechterende gezondheid, wist ik al veel meer van hem af dan hij van mij. Ja, ik wist zelfs meer van hém af dan van een zekere dokter John Carter! Die laatste vergelijking kan een geforceerde indruk maken op wie het niet aan zelfkennis ontbreekt, maar berust niettemin op waarheid. Ik aarzel op dit punt van mijn verhaal aangekomen, of ik zal vertellen wat er op die gedenkwaardige dag gebeurde, of wat eraan voorafging. Laat mij de chronologische volgorde aanhouden en met mijn lezers de informatie delen die ik al vóór die datum had verzameld. Dan zien zij vrijwel in één oogopslag, hoe een 'cunctator' een onontwarbare knoop doorhakt.

Liefde en literatuur namen Poe volledig in beslag, nadat hij zijn schoonmoeder uit logeren had gestuurd bij mevrouw Lewis. Deze dame had haar bewondering voor hem zo ver doorgevoerd, dat ze in haar huis te New York een houten ornament boven een willekeurige kamerdeur (die geen toegang tot haar bibliotheek gaf) had laten aanbrengen in de vorm van een Pallasbuste en een zogenaamd 'opgezette' raaf. Hoe men zoiets in hout kan suggereren, waardoor een houten exemplaar zich van een dode echte raaf onderscheidt, weet ik niet. Een rafelige veer of staart lijkt me niet geschikt om het beoogde effect te krijgen, want het is wel de bedoeling dat de raaf een levendige indruk maakt. Het zou mij niet verbazen, als er op de wand bij wijze van mene tekel tweemaal 'Nee, nooit meer' geschreven zou staan ter rechtstreekse verwijzing naar Poe's beroemdste gedicht. Vraagt de dichter aan het zwarte monster, of het hem angst zal blijven inboezemen, dan krast het sinister: "Nee, nooit meer!" In plaats van opluchting ervaart de dichter doodsangst: niet ten onrechte, naar even later blijkt. Ik heb Poe herhaaldelijk voor de dood gewaarschuwd, die hij zich voortijdig op de hals haalde door zich aan sterke drank te buiten te gaan, een zwakheid waaronder zijn lever vroeg of laat moest bezwijken. Zijn gele gelaatskleur vormde de belangrijkste indicatie voor de vordering van het zich verder inwendig voltrekkende ziekteproces. Ik ben in zekere zin die raaf, maar gezond zou ik mijzelf beslist niet willen noemen. Eerder ben ik op sterven na dood en imiteer ik in afwachting van het onvermijdelijke de levenden om mij heen, zoals een artistieke schrijnwerker de sculptuur van een levende vogel weet te snijden uit een dood stuk hout. Het opvliegende karakter daarvan kan in de verte aan een wyandottehaan doen denken, maar ik ben thans tot zo weinig

meer in staat, dat ik hier en daar een graantje meepik zonder te merken, dat mijn poten op de grond staan (ik vlieg niet, ik zweef) en mijn tinnen schotel in het niets is opgelost. Voor een menselijk gewoontedier is zo iets funest, dus lang zal ik het niet maken, hoe mijn obsessie voor Poe uiteindelijk ook heeft uitgepakt.

Half juli 1849 arriveerde hij in Richmond, zodat ik zijn doen en laten zelf kon observeren zonder al te zeer afhankelijk van informanten te zijn. Met veel bombarie had hij zijn komst aangekondigd, -de kranten schreven reeds lovend over de terugkeer van de verloren zoon-, maar het ontbrak zijn entree aan de vereiste statie. Op een schamele New Yorkse werf had hij afscheid van zijn schoonmoeder en mevrouw Lewis genomen, die beiden in de veronderstelling verkeerden, dat hij op weg naar Baltimore was. Daar zou hij volgens afspraak twee lezingen geven, waarvoor hij in zijn gebloemde reistas twee kokers had gereserveerd. Het is echter de vraag, of hij niet te verstrooid was om in elk daarvan een manuscript te stoppen en zorgvuldig te bewaren, en of hij genoeg tegenwoordigheid van geest bezat om ermee op het juiste station uit te stappen. Besloot hij zijn reis over land voort te zetten, dan kon de geest onderweg plotseling over hem vaardig worden en was hij in staat correcties in beide manuscripten aan te brengen zonder die te bestemder plaatse op te bergen. Ook was hij geenszins te beroerd om, even speels als dreigend aan de noodrem van een stoomtrein hangend, zijn lezing aan te kondigen en daaruit de vermakelijkste passages te reciteren voor een aandachtig publiek, dat waarschijnlijk meer geïnteresseerd was in wat het zag en verwachtte dan in wat het hoorde. Onderweg moet hij zijn uitgestapt in Philadelphia, waar hij achternagezeten door een stelletje vagebonden en al te jeugdige vandalen zich meldde op het kantoor van John Sartain, eigenaar van *Sartain's Magazine*, op wie hij de indruk maakte een 'paranoïde wrak' te zijn, dat 'volkomen de kluts kwijt' was, -wat toch eigenaardig uitgedrukt is voor een wrak-, geen rooie cent bleek te bezitten en een uur in de wind stonk. Sartain kende hem goed, had zijn belangrijkste essay gepubliceerd en wilde zich voor één nacht wel over hem ontfermen. Hij nam Poe mee naar huis, liet hem een bad nemen, maar weigerde hem een mes te geven. Daarmee wilde de verwarde man zijn snor afscheren, naar hij herhaaldelijk bezwoer, maar zijn gastheer voorzag, in het verlengde van

diens oneigenlijk gebruik van een noodrem, potentiële ellende van een andere orde en was hem hierin niet ter wille.

Sartain bleef de hele nacht op, praatte verstandig op hem in en begeleidde hem de volgende dag naar het zogenaamde 'waterreservoir' dat Poe per se wilde beklimmen. Dit Upper Roxborough Reservoir lag op een hoogte, moeilijk toegankelijk en uitgehouwen in rotsachtig gebergte. Poe ontsnapte aan zijn begeleider, die moest ervaren over aanzienlijk minder energie te beschikken dan het eerder door hem 'paranoïde' verklaarde 'wrak' naast zich. Na een nacht waken, gevolgd door een stevige wandeling overdag, haastte Sartain zich naar huis, terwijl zijn gast zich elders in de nesten werkte. Zo weinig onderscheidde hij zich van de vagebonden en vandalen die hem nog geen dag geleden het leven zuur hadden gemaakt, dat hij bedelend in het centrum van Philadelphia werd aangetroffen, gearresteerd en overgebracht naar de nabijgelegen gevangenis van Moyamensing. Daar zag hij 's nachts zijn jonggestorven vrouw Virginia verschijnen, op één der kantelen balancerend van het uitgebreide torencomplex, geheel in het wit gekleed, terwijl ze hem verdrietig met een verwijtende blik in de ogen aanstaarde, omdat hij weigerde met haar naar beneden te springen om zo hun beider hereniging in het hiernamaals mogelijk te maken. Dat had hij best willen doen, gráág zelfs, indien het haar had kunnen opvrolijken. Men hoefde hem slechts met geslaakte boeien en al in vrijheid te stellen! Een loden bal, met een ketting aan zijn enkel vastgemaakt, had hij met plezier meegesjouwd naar de plaats waar zijn vrouw aan hem verschenen was. Hoe waardig zou haar balancement op één been en zijn moeizame worsteling om zich onbezwaard op één been staande te houden, terwijl hij het gewicht aan zijn andere been uit handen liet vallen, een ballet in ijle sferen hebben doen eindigen? Maar het kwam in de onzalige geest van niemand op hem daartoe in de gelegenheid te stellen. De verbeelding van een schrijver ging de fantasie van het gevangenispersoneel ver te boven, dat zich liever met de strikte naleving van reglementen bezighield dan op het laatste verzoek van een gevangene in te gaan.

Toen hij nog meer tekenen van krankzinnigheid begon te vertonen, hallucineerde in aanwezigheid van cipiers en aan de directeur van de gevangenis verklaarde Edgar Allan Poe te zijn, werd hij aanvankelijk niet geloofd, maar later (na een 100 % betrouwbare identificatie

door John Sartain) alsnog vrijgelaten. Zijn voormalige gastheer droeg de zorg voor hem aan vrienden over: hij wilde zich evenmin als de directeur van de gevangenis 'een buil vallen' aan de onvoorspelbare reacties van een beroemd man, die, naar hij in *Sartain's Magazine* beweerde, zelf niet eens van de kantelen had durven springen om een einde aan zijn leven te maken. Potsierlijke ernst, een vleugje romantische tragiek en een al te gemakzuchtig blijk van zorgzaamheid vergezelden Poe's terugkeer in de maatschappij. Er werd een grote voorraad laudanum voor hem ingekocht om hem rustig te houden, voordat hij op vrijdag de dertiende juli van het jaar 1849, eindelijk van Philadelphia naar Richmond vertrok. De twee lezingen die hij in Baltimore had moeten geven, bleven voorlopig in zijn achterhoofd rondspoken. Het geld dat hij ervoor zou krijgen kon hij goed gebruiken voor zijn vrijage met een oude jeugdliefde Elmira Royster, ofwel mevrouw Shelton. Vanuit Richmond, waar hij zijn intrek in Madison House genomen had, trachtte hij een voorschot van het organiserend comité te krijgen, maar dat bleek noch met financiële toezeggingen noch met concrete geldbedragen scheinig te zijn. Dus zocht Poe naarstig naar emplooi, dat hij als redacteur bij het wekelijks verschijnende tijdschrift *Examiner* vond. Hij zag er uiterlijk patent uit, paradeerde in de stad met zijn witte pak en plantershoed met brede randen, en kocht voor zijn nieuwe geliefde een kostbare camee. De rekeningen van Madison House kon hij zonder uitzondering betalen, maar ik wist al die tijd, dat hij innerlijk meer mankeerde dan hem viel aan te zien.

Als arts zou ik mij niet over mijn patiënten mogen uitlaten, tot wie Poe en mevrouw Shelton behoorden. Dat laatstgenoemde mij als patiënte trouw bleef, verplicht mij tot des te meer terughoudendheid. Ik wil die in zoverre voor haar opbrengen, dat ik over haar lichamelijke en psychische gesteldheid geen mededelingen doen zal, afgezien van de feitelijke omstandigheden die bij iedereen bekend zijn en daarop betrekking hebben. Nu ik dat zo boud opper, lijkt ik op iemand die beweert zich van commentaar te willen onthouden en vervolgens met de ene na de andere vertrouwelijke mededeling op de proppen komt. Zou zo iets niet bij mijn onberekenbare aard passen, of schuilt het onberekenbare daarvan juist in het doen van iets wat van mij verwacht mag worden: vertrouwelijke mededelingen? Mijn verwarring hangt voor een groot deel samen met de onmogelijkheid een

ondubbelzinnig antwoord op zo'n vraag te geven. Mijn hele leven bestaat uit een eindeloos wikken en wegen om iets te doen wat ik net zo goed zou kunnen laten, of uit een langgerekt verzuim dat ten onrechte in mijn dadendrang heeft voorzien. Ten aanzien van Poe heb ik minder last van scrupules, sinds zijn vertoon van morele superioriteit mij prikkelde en onze relatie er meer een van mens tot mens was geworden dan van arts tot patiënt. Kwamen wij elkaar op straat tegen, dan was hij allervriendelijkst voor mij en deed hij net, alsof onze intieme omgang geen enkel onderhoud behoefde. Ook daarin gedroeg hij zich superieur door zich niet in mijn situatie in te denken, maar de zijne voorop te stellen. Tussen neus en lippen door liet hij mij weten ernstige hinder van cholera, kalomel en hersenkoorts te ondervinden, waarvan ik als arts het fijne niet begreep of niet in overeenstemming met zijn gedrag en voorkomen kon brengen. Die ziektes had hij in Philadelphia 'gekregen', nee, dit passieve werkwoord gebruikte hij niet, 'opgelopen', wat beter met zijn vagabonderende levenswijze viel te rijmen. Om sterke drank gaf hij niets meer, zei hij ter verlenging van het staande consult, ten bewijze waarvan hij lid van de plaatselijke geheelonthoudersvereniging 'Suns of Temperance' was geworden, afdeling Shokoe Hill. Toen ik hem mijn scepsis over zijn geheelonthouding plus het erbij geleverde bewijs liet blijken, liep hij snel door om mij een andere keer op straat staande te houden: een mij volkomen onbekende meneer Loud in Philadelphia had hem 100 dollar geboden voor de begeleiding van het dichtelijke talent van zijn vrouw, dat in drie dagen tijd van het niveau van Shokoe Hill tot de Olympus diende te worden opgevijseld. Dat was een kolfje naar zijn hand, welke uitdrukking mij op mijn hoede had moeten doen zijn voor wat er op 26 september 1849 zou gebeuren.

Op die dag vertelde hij mij in mijn spreekkamer, dat hij aan meneer Patterson over zijn Philadelphische ziektes had geschreven. Dat nam ik aanvankelijk voor kennisgeving aan, net zoals toen hij over het probleem van meneer Loud had uitgeweid. Maar Poe was ditmaal bereid tekst en uitleg te geven. Liefde en literatuur hielden hem in gelijke mate bezig, enerveerden hem buitensporig, en zoals hij op 17 oktober van dit jaar met Elmira zou trouwen, wilde hij zijn literaire toekomst in dienst van meneer Patterson veiligstellen. In een stadje aan de Mississippi, met de onwaarschijnlijk klinkende naam Oquawka, verscheen sinds jaar en dag (zo nietszeggend en vaag drukte hij zich hierover uit)

het weekblad de *Spectator*, dat in het verlengde van het *Penn Magazine* ook de *Stylus* zou hebben kunnen heten (verwijzend naar hetzelfde schrijfgerei, maar dan zonder toespeling op Pennsylvanië). Edward Patterson, zoon van de oprichter van dit tijdschrift, wilde de ambities van zijn gestorven vader waar maken door het nieuwe tijdschrift van de grond af aan op te bouwen, vorm te geven en daadwerkelijk te realiseren. Hij was bemiddeld genoeg om alle tussenstappen te kunnen financieren, vertrouwde Poe mij toe, die mij ook ongevraagd de voornaam van zijn opdrachtgever had meegedeeld, wat ik in het kader van mijn even acribische als consequent volgehouden bestudering van zijn levensverrichtingen voor lief nam. Poe had reeds een wervende folder voor het nieuwe weekblad geschreven, die in drie trefwoorden de intenties van Patterson en hemzelf weergaf: 'veelzijdigheid', 'originaliteit' en 'gevatheid'. Zij wilden zich op de bovenlagen van de Amerikaanse samenleving richten, de mogelijkheid openlatend om in het buitenland abonnees aan te werven, stelden een contributie van 5 dollar op jaarbasis vast en begrootten de omvang van het weekblad op 120 pagina's. Houtgravures, indien nodig voor een beter begrip of anderszins ter verluchting van de tekst, waren vanzelfsprekend toegeestaan. Bij een afname van 1000 abonnementen scheen de winst gegarandeerd, die bij een afname van 5000 abonnementen zonder meer fors te noemen zou zijn. Patterson en Poe mikten in hun enthousiasme op niet minder dan 25.000 abonnees, wat hun een winst van misschien wel 100.000 dollar per jaar zou kunnen opleveren. Ter vergelijking had *Graham's Magazine* bij zijn komst slechts 1000, maar bij zijn vertrek liefst 52.000 abonnees gekend! Dat de winst toen hooguit 15.000 dollar had bedragen, viel te wijten aan de hoge kosten van de drukker.

Waarom vertelt hij mij dit alles, vroeg ik mij intussen beduusd af, en wat hebben al die zakelijke beslommeringen met zijn Philadelphische ziektes te maken? Poe rebbelde aan één stuk door over de omvang van het weekblad, dat niet 120, maar 96 pagina's zou beslaan en van Patterson geen weekblad mocht heten, omdat het één keer per maand zou gaan verschijnen. Op mijn beide korzelig gestelde vragen antwoordde hij, dat hij, in afwachting van betere tijden in Oquawka, bij de Mackenzies op Duncan Lodge ging logeren. Wij zouden elkaar dus wel vaker in Richmond tegenkomen. Maar dat is noch in het eerste, noch in het tweede geval een antwoord op mijn vraag, zo gaf ik hem onomwonden te verstaan, waarna het hoge woord eruit kwam: hij had

een officieel doktersattest voor Patterson nodig om niet op stel en sprong naar Oquawka te hoeven afreizen. In financieel opzicht bleek hij meer vertrouwen te hebben in zijn voorgenomen huwelijk met Elmira, ofwel mevrouw Royster, dan in een schimmig dienstverband ergens aan één der oevers van de Mississipi. Wilde hij tijd rekken om in een huwelijksbootje te kunnen stappen in plaats van in een op stoom aangedreven raderboot naar onbekend gebied te moeten vertrekken, dan kon hij op mijn medewerking rekenen. Ik schreef het bedoelde attest dan ook voor hem uit, bij wijze van vriendendienst, zoals ik hem verzekerde. Dat impliceerde tevens, dat ik mij niet in mijn professionele eer aangetast voelde, toen ik de bizarre namen van zijn Philadelphia'se ziektes ongewijzigd overnam. Ik werd per slot van rekening niet voor mijn diensten betaald en had er innerlijk schik in 'cholera', 'kalomel' en 'hersenkoorts' bij wijze van tegenstem te laten alterneren met 'veelzijdigheid', 'originaliteit' en 'gevatheid'. Er stond de lezers van de *Stylus* nog menige verrassing in de vorm van een fantasievolle grap te wachten, dacht ik, toen mijn ongenode gast opstond, mij de hand drukte en zich dankbaar naar de uitgang begaf.

Terwijl ik de ravage op mijn bureau opruimde, moet het gebeurd zijn. Ik had hem niet persoonlijk uitgeleide gedaan en zodoende of niet (want ik liet het een na, terwijl ik het ander deed),-overeenkomstig mijn onberekenbare aard-, bemerkte ik te laat, dat hij mij de slechtst denkbare wederdienst voor mijn onbaatzuchtig optreden had bewezen. Ik dichtte hem allerlei motieven toe, variërend van gewone verstrooidheid tot een vreemd soort ambulante gekte, van kwade opzet tot een bewuste wraakactie en van een psychische beproeving van zichzelf tot een uitgekiende (hoewel min of meer impulsief afgenomen) test van een ander,-een toevallige omstander-, die hem ertoe gebracht konden hebben mijn wandelstok te ontvreemden. En stel dat ik die ander was, wat wilde hij dan eigenlijk aantonen? Dat ik het bewijs van mijn wandaad tegenover een neger (zijn naam krijg ik moeilijk over de lippen) maar beter niet blijvend onder ogen kon zien? Bewees hij zijn morele superioriteit soms door mij niet alleen te attenderen op iets wat ik beter niet had kunnen doen, maar ook op zijn vergevingsgezindheid, zo hemelhoog afstekend tegen mijn kleinzieligheid, waardoor het mij vergund was met een schone lei te beginnen? Een schone lei in de vorm van een lege paraplubak, meesmulde ik, kokend van woede en plotseling bezielde van woeste voornemens. De krasjes op

het geëmailleerde deel van dit vaak gedachteloos gadeslagen meubelstuk in de hal leken wel krassen op mijn ziel. Ik had een waslijst van vragen die ik besloot persoonlijk aan hem te stellen. De eerder door mij acribisch en consequent volgehouden zoektocht naar zijn doen en laten zou een praktisch vervolg krijgen en, als het aan mij lag, uitmonden in een definitief gesprek tussen twee gelijkgezinden. Dezelfde onzekerheid die mij eerder parten had gespeeld, over het al of niet onberekenbare karakter van mijn handelingen, dreigde mij ook nu weer te verlammen, maar school er in mijn hernieuwde actiebereidheid niet reeds een keer ten goede, nog afgezien van wat Poe mij zou antwoorden op mijn vragen? Zo'n gesprek zou tijdens mijn queeste overbodig kunnen blijken te zijn, maar dan had ik wel bewezen mijn passieve gedragingen in een even kordaat als weldoordacht optreden te kunnen omzetten. Mocht ik zoiets uit zijn mond vernemen, dan zou ik de waarheid daarvan aan zijn morele gezag kunnen ontlenuen. Wilde ik dat wel? Of moest ik in mijzelf krachten aanboren om op onderzoek uit te gaan, op hoge toon mijn wandelstok van hem teruggeisen (wat hem tot een dief zou stempelen en mijn eigen morele gezag doen stijgen) en volgens mijn aard, dat wil vermoedelijk zeggen op een berekenbare manier onberekenbaar, verder leven? Hoe het antwoord op die laatste vraag ook luiden mocht, ik meende zeker te weten, dat het verlies van mijn wandelstok niet extra gevoelig lag wegens zulke onbetekenende zaken als inkomstenderving, onverwachts geleden financiële verliezen op de beurs of het deels daarmee samenhangende verlies van mijn familiale eer en trots van moederskant. Binnen afzienbare tijd zouden Poe en ik als armoedzaaiers niet voor elkaar onderdoen, wat mij voor een gesprek onder gelijkgezinden alleen maar bevorderlijk toescheen!

Ik stak de straat schuin over naar het restaurant van Sadler, waarheen Poe zich na een eerder bezoek aan mijn woning had begeven, -zonder mijn wandelstok-, om zich de liquide middelen waarover hij nog wel beschikken kon, tot zich te nemen. Hij wilde per stoomboot naar Baltimore reizen om er alsnog de twee uitgestelde lezingen te geven, naar ik vermoedde, en zou van daaruit naar New York vertrekken voor de zoveelste oprichtingsvergadering van de *Stylus*. Misschien reisde Edward Patterson op hetzelfde ogenblik al oostwaarts met het doel Poe definitief voor zijn plannen te winnen. Hoe dat ook zij, ik zou hem de volgende morgen om vier uur in de haven van Richmond kunnen aantreffen, waar hij een zwarte leren koffer, voorzien van ijzeren banden,

reeds in een depot had afgegeven met de woorden dat daarin 'alles wat hij bezat' was terug te vinden. De reis naar Baltimore zou 25 uur duren en over twee weken verwachtte hij weer terug in Richmond te zijn. In plaats van de straat in omgekeerde volgorde schuin over te steken naar mijn eigen woning, wat ik natuurlijk had moeten doen, liet ik mij met sterke drank vollopen. De volgende dag sliep ik door mijn wekker heen, zodat ik nog net op tijd op de juiste kade stond om Poe te zien vertrekken. Zou ik hem zo gauw mogelijk achternareizen of in New York opzoeken? Daarover dubde ik, terwijl ik hem met mijn zakdoek pro forma nawuifde, het zeer betreurend, dat hij mij letterlijk het nakijken had gegeven. Mijn queeste scheen tot mislukken gedoemd, eer zij goed en wel begonnen was, tenzij ik meer op mijn hoede zou zijn voor alles wat zich tegen mij zou kunnen keren. Moest ik mijn eigen heimelijk geboden tegenstand niet het meest van al vrezen? Wat vermocht ik nog meer, tot verrassing van mijzelf, om mijn plannen voor de toekomst te 'torpederen'? Het woord 'verijdelen' kreeg ik in dit verband niet over mijn lippen. Kennelijk stelde ik nog minder voor dan een ongeleid projectiel dat zich in menselijke termen 'vastberaden' een weg naar voren baant, terwijl ik een zigzagkoers van niets volgde. Hoe slecht kent een mens zichzelf, dacht ik, die bezig is anderen in moreel opzicht de maat te nemen. Er is iets in hemzelf aan schommelingen onderhevig waarop hij niet in het minst vat heeft. Met welk recht doet hij, wat hij meent te moeten doen? Alleen zo'n vaag begrip als 'urgentie' geeft enigszins antwoord op die vraag.

Wat voor mij geldt, gold in verhevigde mate voor Poe. Hoewel hij op 28 september in Baltimore was gearriveerd, gaf hij er bij mijn weten geen lezingen. Hij bleef daar hangen in plaats van via Philadelphia door te reizen naar New York. Van een conducteur, een geducht personage in de begintijd van het door een consortium van 25 rijke particulieren georganiseerde openbaar vervoer in die contreien, de *Baltimore Ohio Rail Road Company*, hoorde ik een paar dagen na mijn eigen aankomst in die stad, dat Poe minstens tweemaal op en neer naar Philadelphia was gereisd. De laatste keer was hij bewusteloos in de trein aangetroffen en door de conducteur persoonlijk teruggebracht naar Baltimore, zijn geliefde havenstad. Daar leek zich een cirkel te sluiten met dezelfde weerzin als waarmee die indertijd geopend was. Te noordelijk was Boston, zijn geboortestad, te Engels en te weinig Amerikaans, wat zijn moeder hem ook op het hart gedrukt mocht hebben, toen ze hem

een miniatuur bleek te hebben nagelaten. Op de achterzijde daarvan stond haar dringende verzoek (over urgentie gesproken) om Boston lief te hebben, wat hem ten aanzien van die stad altijd in een dubbelzinnige positie had gebracht: hij hield van zijn moeder, maar niet van zijn geboortestad. Baltimore mocht dan iets minder zuidelijk liggen dan Richmond, maar de zuidelijke entourage ervan beschouwde hij lange tijd vanuit een positieve invalshoek, totdat hij zich tegen het einde van zijn leven op het Penn Station arriverend (dat half vernoemd was naar een noordelijke staat aan de oostkust van Amerika) zijn beginsituatie indacht en weinig verschil met zijn huidige omstandigheden kon ontdekken. Geen wonder dat ik hem niet kon vinden! Hij was voortdurend bezig zijn hielen te lichten op die plaatsen, waar ik hoopte hem te zullen aantreffen. In menig café ging niemand een licht op, wanneer ik hem typeerde als een burger in 's lands wapenrok en bij wijze van pronkstuk een gedetailleerde beschrijving van mijn eigen wandelstok gaf. Mijn werkterrein verleggend besloot ik minder nadruk op zijn voorkomen te leggen, zijn overdwers geknoopte en in verhouding veel te lange militaire jas, zijn scheve mond en wangplooien, zijn uitwaaierende voorhoofd en enigszins kale schedel, en de wanverhouding die er scheen te heersen tussen de linker- en rechterhelft van zijn gezicht, wat vooral in de grootte van zijn ogen en een van minachting getuigend trekje om één der mondhoeken tot uitdrukking kwam, alsof er bij nader inzien meer scheve verhoudingen vielen recht te trekken dan een kenner van het menselijk gezicht zou denken. In plaats daarvan trok ik met enig de aandacht trekkend geschreeuw (in niets te onderscheiden van enige aandacht trekkend geschreeuw) de aandacht van mensen op pleinen en drukke straten, waarna ik hun een getekend portret van Poe liet zien, dat hij mij ooit bij een van zijn schaarse bezoeken had gegeven ter honorering van een consult. Behalve dat hij gedachteloos dingen meenam, liet hij ook wel eens iets achter. Maar dat hoefden mijn toehoorders niet te weten. Konden zij mij vertellen, waar dit dringend medische hulp behoevende heerschap uithing?

Reeds leek een politiebureau mij geen oneigenlijke plaats om nader informatie over zijn aanwezigheid in de stad in te winnen, toen een zich onder mijn gehoor bevindende drukker mij de tip gaf om mij in verbinding te stellen met de hoofdredacteur van de *Saturday Visitor*, Joseph Evans Snodgrass. Op 3 oktober had mijn toehoorder hem een briefje geschreven: 'Er is een heer, wiens kleding nogal te wensen

overlaat, in Ryans vierde stembureau aangetroffen. Hij heet Edgar Allan Poe en lijkt in grote nood te verkeren. Hij zegt u te kennen en ik kan u verzekeren, dat hij dringend hulp nodig heeft.' Op die bewuste dag zouden er verkiezingen voor het Congres plaatsvinden, waartoe Ryans herberg als stemlokaal was ingericht. Wat had Poe daar in hemelsnaam te zoeken? Toen ik die vraag een dag later aan Snodgrass stelde, kreeg ik een uiterst merkwaardig antwoord: "Niets!" Om opheldering gevraagd, vertelde hij mij een verhaal dat zonder noemenswaardige wijzigingen zo in de *Saturday Visiter* had kunnen staan en vervolgens als een waargebeurd verhaal, dat nochtans mysterieus en fantasierijk is, in een verhalenbundel van Poe zelf. De formulering van mijn vraag had Snodgrass zijn korte antwoord ingegeven, want Poe had in Ryans vierde stembureau weliswaar letterlijk niets te zoeken gehad, maar hij was daar door een zekere Henry R. Reynolds met een vooropgezet doel naartoe gelokt. Dat stembureau, geheten naar de *Fourth Ward Club* in Baltimore, bestond uit een houten barak van de Republikeinen, die op zichzelf al onooglijk en, in weerwil van zijn opvallende lelijkheid, verdekt stond opgesteld achter een enorme fabriekshal, gelegen aan High Street. In een taveerne, niet ver daarvan, luisterend naar de deels vertrouwenwekkende naam *Cooth & Sergeant*, werden op Lombard Street wandelende arme sloebers gersonseld om onder een andere naam en gehuld in andermans kleding meerdere keren hun stem op dezelfde Republikeinse kandidaat uit te brengen. In ruil voor hun clandestiene diensten werd hun tijdelijk kost en inwoning aangeboden, wat in de meeste gevallen op gratis en zeer royaal verstrekte hoeveelheden sterke drank neerkwam. In de taveerne kleedden zij zich om en kregen zij een stembriefje in handen, waarmee zij op het stembureau in opdracht van Reynolds hun stem moesten uitbrengen. Zo had ook Poe zich laten misbruiken, die er volgens tal van waarnemers inderdaad telkens anders had uitgezien.

Onderweg van Lombard Street naar High Street, of in het stembureau van Ryan maakte hij op de een de indruk van een weerzinwekkende en totaal verformfaaide straatslijper, terwijl hij op de ander nu juist een tamelijk nette, zij het enigszins burgerlijke indruk maakte. Volgens de een had hij een roestkleurige hoed van palmbladeren gedragen, zonder rand of lint, wat bijna volmaakt bij het idee van een stroman scheen te passen, maar strijdig was met zijn normale voorkomen. Volgens de ander was hij blootshoofds geweest, droeg hij een versleten

colbertje dat hem een paar maten te klein was, bedekte geen hemd zijn borst en geen halsdoek zijn nek, en was zijn broek met ijzergaren slordig hersteld. Volgens de een bestond zijn kleding uit niet meer dan een ruimvallende jas, even dun als sjofel, van zwarte alpaca. Volgens de ander ging hij in een vaak getornde jopper gekleed, waarvan de onbestemde kleur nog het meest aan groen deed denken. Wat men later raadselachtig, zo niet onverklaarbaar vond, was dat voor mij geenszins, want de diversiteit der beschrijvingen en de haaks op elkaar staande weergaven van zijn uiterlijk en vreemde gedrag strookten met Reynolds plan om de Republikeinen een illegitieme overwinning in de verkiezingen voor het congres te bezorgen. Snodgrass had gezien, hoe Poe bijna angstvallig zijn wandelstok omklemde, die van ebbenhout had kunnen zijn, zo donker zag hij er aan de buitenkant uit. Op dat moment wist ik genoeg, terwijl ik verveeld toeluisterde, toen Snodgrass uitweidde over zijn bemoeienissen om zijn vriend een dak bovendiens hoofd te bieden. Hij had een kamer voor hem gereserveerd in Ryans herberg zonder verder persoonlijk een hand naar hem uit te steken. Dat laatste had hij liever overgelaten aan Poe's neef, Henry Herring, die, door anderen gewaarschuwd of als supporter van een plaatselijk niet onbekende politicus, zich naar het stembureau had gehaast om voor het oog der wereld te doen wat er van hem verwacht werd. De manier waarop Snodgrass over Henry Herring sprak, trof mij, omdat hij niet scheen te beseffen, dat wat hij smalend over het oog der wereld had opgemerkt die zich slechts tot Baltimore beperkte (in plaats van zich daarover uitstrekke), op hemzelf terug sloeg.

Ik veerde pas weer op, toen de heren Snodgrass en Herring plotseling actief werden. Nog steeds volgens het relaas van eerstgenoemde besloten zij Poe in een rijtuig te hijsen, zo goed en zo kwaad als dat ging, en naar het dichtstbijzijnde ziekenhuis te brengen. Alsof zij een dode in een onzichtbare lijkwade hulden, sloegen zij een deken om hem heen, sleepten met hun vrachtje over de grond, onachtzaam botsingen vermijgend die zich wegens de kromme rug van betrokkene niet geheel en al lieten vermijden, en gaven de koetsier de opdracht naar het Washington College Hospital te rijden, nadat ze hem een zilveren geldstuk in handen hadden gedrukt, welk gebaar vrijwel gelijktijdig met een flinke klets op het achterste van het paard vergezeld ging. Daar, in een met tralies afgeschermd afdeling van het ziekenhuis bestemd

voor daklozen, was Poe opgenomen door dokter John Moran, een collega van mij met genoeg hart voor de zaak om aan de heren Snodgrass en Herring te laten weten, dat zijn patiënt in comateuze toestand was gearriveerd en opgenomen. Ik wist waar en bij wie ik mij moest verwoegen en paradeerde in gedachten reeds met mijn wandelstok op High Street en Lombard Street, of hoe al die straten in het centrum van Baltimore ook mochten heten, niet zo zeer als een verongelijkt man aan wie recht was gedaan, maar als een overwinnaar die in een ridderlijk tweegevecht zijn versplinterde lans in de hoogte stak. Triomfante-lijk en bescheiden, lichamelijk gehavend maar geestelijk ongedeerd, meldde ik mij later op de dag bij dokter Moran, die weigerde mij tot Poe toe te laten. Hoe ik mij ook aan hem presenteerde als de huis- en vertrouwensarts van de beroemdste dichter en schrijver van Amerika,-de deur naar de speciale afdeling van het Washington College Hospital bleef voor mij gesloten. Die onwrikbare houding van een collega ver-raste mij wel, want zijn verbale scheutigheid scheen geen grenzen te kennen. Poe had in de nacht van 3 op 4 oktober allerlei denkbeeldige voorwerpen op de muur ontwaard, sommige gehuld in spectrale kleu-ren, die hij uitbundig van commentaar had voorzien. Soms mompelde hij nauwelijks verstaanbare woorden, waaruit Moran afleidde, dat hij zich zorgen maakte over zijn vrouw in Richmond. "Ik kan u daarover meer vertellen," zei ik, terwijl ik mij afvroeg, of Poe zijn jonggestorven vrouw Virginia bedoelde of Elmira Royster, met wie hij over twee we-ken in het huwelijk zou treden. "Maar dan moet u mij eerst de gele-genheid geven hem gerust te stellen. Dat is toch zowel in uw belang als in dat van uw patiënt!"

"Mijn patiënt is meer gebaat met rust dan met een goedbedoelde, maar mogelijk verkeerd uitwerkende geruststelling uwerzijds," weerde hij mij opnieuw af. Wel stond hij mij toe om vanuit een getra-lierd raam een blik te werpen op een kaal vertrek, waar ik het onmis-kenbare gezicht van Poe boven een wit laken zag uitsteken. Op een rieten stoel lagen zijn bombazijnen jas en broek en een versleten hoed van stro,-de nieuwste varianten van alle door hem de vorige dag ge-dragen kledingstukken-, en onder de zitting stond een paar afgetrapte schoenen waarvan de oorspronkelijke gelijkvormigheid ver te zoeken was. Stillere getuigen van de ramp die zich hier scheen te voltrekken,

waren niet denkbaar. Mijn wandelstok viel nergens te bekennen, zodat ik besloot mijn bezoek af te breken en er elders naar op zoek te gaan.

Hoewel ik word geacht er verstand van te hebben, zou ik niet kunnen zeggen waaraan Poe leed, of wat drie dagen later de oorzaak van zijn overlijden was: dokter Moran heeft de mensheid de kans ontnomen om die doodsoorzaak in alle objectiviteit voor eens en altijd vast te laten stellen. Had hij mij laten begaan, dan waren alle verkeerde diagnoses die na zijn overlijden de ronde deden tot in het verre Michigan aan toe, zoals hypoglycemia, dipsomania en rabiës (had Poe niet in het gezelschap van veelal door honden achternagezeten vagebonden en al te jeugdige vandalen verkeerd?), vervangen door de enig juiste diagnose. Nu moet men daarnaar gissen, al komt cholera mij het waarschijnlijkst voor. Woedde er niet kort voor zijn overlijden cholera in Philadelphia, waar hij een paar keer naar toe reisde en bewusteloos in een trein werd aangetroffen, zoals later in Ryans vierde stemlokaal? Ik laat de symptomen van zijn ziekte voor wat ze zijn, omdat daarover ook al niet veel vaststaat, maar acht cholera eenvoudigweg minder onwaarschijnlijk dan het rijtje voornoemde ziektes, later aangevuld met laesie van de hersenen, tuberculose, diabetes en diverse tumoren. Laat mijn kijk op de zaak niet van zelfoverschatting getuigen, maar van een weloverwogen oordeel dat de naam van 'diagnose' niet verdient zonder daarom onjuist te zijn!

Tegen etenstijd vervoegde ik mij in Ryans herberg, waar alle sporen van de verkiezingen op 3 oktober waren uitgewist op één na. Nergens viel een aanduiding van het vierde stembureau meer te bekennen, maar ik zag bij mijn binnenkomst onmiddellijk mijn wandelstok (die geen wandelstok was) hangen aan een kapstok (die geen kapstok was, omdat hij onder een kunstig bewerkt houten afdakje meerdere haken in plaats van één lange stok bevatte). De oneigenlijkheid der dingen bracht mij even uit mijn evenwicht, waarna ik mijn jas over het te lang ontbeerde voorwerp van mijn queeste heen hing en mij aan een tafeltje zette met het volle zicht op wat aan het oog onttrokken was, maar daaronder wel degelijk viel te bewonderen. Ik liet mij de maaltijd vervolgens goed smaken en vroeg de zelf bedienende herbergier, of de kamer van Poe nog vrij was. Toen dat het geval bleek te zijn, besloot ik die te nemen en daar het einde van mijn ter plekke nooit gearriveerde voorganger af te wachten. Aldus scheen de oneigenlijkheid der dingen

zich over mensen uit te breiden. Strijkages van de herbergier voorza- gen in een door Poe nooit gevoelde behoefte, die ik mij namens hem liet welgevallen. Zijn neef Henry Herring verschaftte mij aanvullende informatie, met behulp waarvan ik kon reconstrueren, wat er de laat- ste twee dagen van zijn leven gebeurd moest zijn. Poe vloekte nu eens luid alle duivels uit de hel, dan weer slingerde hij dokter Moran zacht het ene verwijt na het andere naar diens hoofd. Even leek hij tot inkeer te komen, stamelend en met steeds langere tussenpozen grimmig voor zich uitkijkend, waarna hij mompelde, dat er voor hem geen red- ding meer mogelijk was. Vol zelfverwijt riep hij zijn vrienden te hulp, die zich ook dán nog over hem zouden ontfermen, wanneer hij als een ontaarde sterveling de geest zou geven. Toen dokter Moran dat beves- tigde, werd hij (onberekenbaarder dan ik) weer opstandig. Het beste wat zijn vrienden voor hem konden doen, zei hij duidelijk verstaan- baar, was hem een kogel door de kop jagen. Hij leed kennelijk aan waanvoorstellingen, waarin hij om Reynolds riep. Toen bewoog hij zijn hoofd een paar keer van links naar rechts, riep: "Heer, help mijn arme ziel!" en stierf zo geleidelijk in de loop van 7 oktober 1849, dat nie- mand mij het exacte tijdstip van zijn overlijden noemen kon. Een dag later werd hij al begraven, tijdens een ceremonie die nog geen vier mi- nuten duurde. Een eigen graf kreeg hij niet, dat zou pas veel later voor zijn stoffelijk overschot worden geregeld.

Op 10 oktober was ik in Richmond terug. Natuurlijk wilden de Mac- kenzie's op Duncan Lodge weten, wat er met hun familielid in Baltimore was gebeurd. Wij kregen toen onenigheid over de betekenis van de 's nachts door Poe geslaakte kreet 'Reynolds': was dat de schrijver van een reeks avonturen op de Zuidpool die Poe tot zijn verhaal over Pym had geïnspireerd, J.N. Reynolds, zoals Coleridge zijn befaamde ballade over een oude zeeman had gedicht en Benjamin Morrell verslag van zijn vier reizen naar de Stille Zuidzee had gedaan? Of was dat Henry Reynolds, in wiens opdracht Poe in Ryans vierde stembureau verkie- zingsfraude had gepleegd? Verontwaardigd wees zijn familie die laat- ste versie af, want Poe was geen bedrieger. Hoe kon ik zoiets denken, laat staan hardop suggereren? Nee, uit romantische overwegingen ga- ven de Mackenzie's de voorkeur aan de eerste versie, want Poe had zijn einde voelen naderen en net als Pym God in de gedaante van een man- nelijke ijskoningin ontmoet: 'En zo stortten wij ons in de omarming van de stroomversnelling, waar zich plotseling een afgrond opende om ons

te ontvangen. Maar daar doemde op ons pad een door een gewaad omhulde, menselijke gestalte op, zeer veel groter van afmetingen dan enigerlei sterveling onder ons. En de huidskleur van die figuur had de volmaakt witte tint van sneeuw.' J.N. Reynolds en niemand anders was Poe's begeleider op weg naar de regionen van het eeuwige ijs geweest. Op mijn vraag aan de Mackenzies wat het in hemelsnaam uitmaakte, of Poe voor altijd diep was ingevroren in het ijs, of eeuwig brandde in de hel, wezen zij mij de deur.

Ik sloeg op de vlucht, dat wil zeggen vluchtte in muziek en omtrekende bewegingen, ter verzinnebeelding van Bachs fuga's. Zo'n twintig jaar later streek ik tijdens mijn vele en langdurige omzwervingen in Michigan neer, waar ik in Wyandotte het handtamme dier tegenkwam dat bepalend voor mijn levensdevies zou worden. Wat had ik in de tussentijd geleerd? Levenskunst gaat altijd ten koste van een ander, maar ten koste van zichzelf, wanneer men bezig is zich die kunst eigen te maken. Daar zou ik een essay over kunnen schrijven, vergelijkbaar met *Eureka* van Poe. Dat ik dat bewust niet doe, komt, omdat ik mij niet met hem wil meten. Bij nader inzien kan iets anders een nog grotere rol hebben gespeeld dan zo'n hiërarchische overweging of simpele, van eerbied getuigende opvatting, dat ere slechts hém toekomt, wie ere toekomt. Zoals een wyandottehaan niet zonder tinnen schotel kan, kan ik niet leven zonder mijn wandelstok en er is in ons mooie land nog zoveel te zien...zoveel te zien, dat ik het op mijn oude dag onveranderlijk zonder levenskunst moet stellen. Ik pleeg dus roofofbouw op mijzelf om mij iets eigen te maken, wat ik waarschijnlijk nooit zal bezitten.

Verantwoording

1. Er is geciteerd uit de volgende werken van Edgar Allan Poe:
Edgar Allan Poe compleet. Het volledige proza, samengesteld door Peter Loeb. Amsterdam, 1986.
Eureka, vertaald en toegelicht door René van Slooten. Maastricht, 2003.
De fantastische reis van Arthur Gordon Pym, vertaald door Bas van Deilen. Utrecht/Antwerpen, 1974.
Fantastische vertellingen, vertaald door André Noorbeek. Utrecht/Antwerpen, 1979.
The raven, vertaald door John F. Malta (1887), Gerard den Brabander (1944), Bob den Uyl (1983) en Carel Alphenaar (1993).
Verhalen van mysterie en fantasie, vertaald door Hermien Manger en Adrie van Huizen. Amsterdam, z.j.

Daarnaast is er geciteerd uit de volgende werken over Edgar Allan Poe:
P. Ackroyd, *Edgar Allan Poe, de biografie*. Amsterdam, 2010.
W. Mankowitz, *Het leven van Edgar Allan Poe (1809-1849)*. Ede, 1979.
en uit *Rumeiland* van Simon Vestdijk, 's Gravenhage/Rotterdam, 1977.

2. Alle illustraties zijn gebaseerd op foto's van uitgeverij Tilia Levis of afkomstig uit Wikipedia, inclusief het schilderij dat Jan Mankes van een wyandottehaan met tinnen schotel maakte (op blz.65). Niet in alle gevallen is het gelukt toestemming tot publicatie van de rechtmatige eigenaar te krijgen, wanneer zijn adres niet bleek te achterhalen.

De erfenis bestaat uit

- 1. Verzamelde verhalen*
- 2. Verzamelde gedichten (1981-2008)*
- 3. Conditioes (zonder welke niet) (1993-1995) & Berichten uit Berlicum (1995-2000)*
- 4. Twee paranormale verhalen*
- 5. Over het leven van een zonderling genie: Mr. Willem Bilderdijk (1756-1831). In vier delen.*
- 6. Bilderdijk en de Verlichting*
- 7. Nabeschouwingen*
- 8. Het filosofisch labyrint*
- 9. Poe in triplo*
- 10. Brieven aan Rinus van Hattum (2008-2017)*
- 11. Terugblik op verschillende levens*

